

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

SMYRNA PHYSIOLOGUS’U

**Ufuk ÇETİN
2502120283**

TEZ DANIŞMANI

**Doç. Dr. Simge ÖZER PINARBAŞI
Dr. Öğr. Üyesi Özkan ERTUĞRUL**

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Ufuk ÇETİN Numarası : 2502120283
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Sanat Tarihi Anabilim Dalı Danışmanı : Doç. Dr. Simge ÖZER PINARBAŞI
Tez Savunma Tarihi : 30.11.2018 Saati : 13:00
Tez Başlığı : "Smyrna Physiologus'u"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Engin BEKSAÇ		Kesul
2- Prof. Dr. Tarkan OKÇUOĞLU		Kabul
3- Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU		Kabul
4- Doç. Dr. Simge ÖZER PINARBAŞI		Kabul
5- Dr. Öğr. Üyesi Selman CAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Nalan TÜRMEK		
2- Doç. Dr. Serap YÜZGÜLLER		

ÖZ

Smyrna Physiologus'u

Ufuk ÇETİN

Bu tez çalışmasının amacı ülkemiz topraklarında üretilmiş Bizans sanatının bilinen en eski Yunanca resimli el yazması olarak kabul edilen fakat günümüzde neredeyse hiç duyulmamış Smyrna Physiologus'u alegorik, ikonografik ve sembolik olarak araştırmasını yaparak tanıtılmasını sağlamaktır. Sanat tarihi literatüründe “Smyrna Physiologusu” olarak tanınmasının nedeni İzmir şehrinde faaliyet gösteren Evangelical Greek School of Smyrna'nın kütüphanesinde bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma esnasında konu ile ilgili olarak tüm katalog, kitap, makale kaynaklarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak Smyrna Physiologus'undaki tüm minyatürlere ulaşma konusunda çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Smyrna Physiologus'u İzmir'de bulunduğu Evangelical Greek School of Smyrna kütüphanesindeyken 1922 yılındaki yangınla yanıp yok olduğu için geriye yalnızca farklı araştırmacıların arşivlerinde bazı minyatürlerinin siyah beyaz fotoğrafları kalmıştır. Bu arşiv fotoğraflarının da günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir.

Sistematik olarak araştırma konusu ile ilgili her türlü bilgi: katalog, kitap, makale ve benzeri tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak, nadir eserler olarak kütüphanelerde yer alan ya da pek çoğu internet ortamına aktarılmamış ve günümüz dijital platformlarında bile ulaşılamayan Bizans minyatürlerinde olduğu gibi Smyrna Physiologusu'yla ilgili zorluklarla dolu bir araştırma ve literatür tarama süreci yaşanmıştır. Elde edilen tüm veriler, danışman ve tez izleme komitesinin diğer üyeleriyle düzenli olarak paylaşılmıştır. Bulunan bilgiler, kaynaklar karşılıklı olarak değerlendirilmiştir. Danışman ve tez izleme komitesi üyeleri rehberliğinde elde edilen bilimsel bilgiler değerlendirilip, önerilerle yorumlanılmaya çalışılmıştır. Eser günümüze tam olarak ulaşamadığından çalışma yalnızca önceden siyah beyaz olarak çekilmiş ve Physiologus'a ait olduğu iddia edilen fotoğraflar kullanılarak yapılmıştır.

Dolayısıyla yapılan bu çalışmayla Smyrna Physiologusu'ndaki Bizans minyatürleri tanıtılmaya, açıklanmaya ve karşılaştırılmaya çalışılarak; ikonografik, sembolik ve alegorik çözümleme yapılmaya çalışılmıştır. Smyrna Physiologusu'nun benzerlikleri ile farklılıkları ortaya konulacağı düşünüldüğünden konu incelenmeye karar verilmiştir. Bu şekilde sanat tarihi alanındaki hem bu konu, hem de Türkçe çalışma eksikliği giderilerek, Smyrna Physiologusu hakkında araştırma yapmak isteyen başka araştırmacılara ve sanat tarihi literatürüne katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Bizans minyatürleri konusunda çalışma yapan araştırmacıların sayılarının azlığı ve kaynaklara ulaşmadaki zorluklar düşünüldüğünde çalışmanın oldukça özgün ve yararlı bir çalışma olacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Ortaçağ, Minyatür, Smyrna, Physiologus

ABSTRACT

Smyrna Physiologus

Ufuk ÇETİN

Smyrna Physiologus, accepted as one of the first Greek illuminated manuscripts made in our homeland has not been searched in Turkish beforehand. Besides,It has a significant place in Byzantine Art.

During the research, it was tried to reach all catalog, book, article data sources related to research topic.It came out various difficulties obtaining all illuminated manuscripts in Smyrna Physiologus.

Since the original ‘‘Smyrna Physiologus’’ was destroyed in the great Smyrna fire at the library of Smyrna Evangelical Greek School that broke out in 1922,only the black and white photos available at various researches’ archives of some illuminated manuscripts remained. It is not known where these original photos are kept nowadays.

This thesis aims to introduce and search Smyrna Physiologus allegorically, iconographically, and symbolically that is rarely heard nowadays and accepted as the oldest known Greek illuminated manuscript in Byzantine art made in our country. Our study is an original research because there is not any Turkish search on this topic.

Why it was called Smyrna Physiologus is because it was at the library of Smyrna Evangelical Greek School in modern city İzmir of Turkey.

Therefore, Byzantine illuminated manuscripts in Smyrna Physiologus will be tried to explain, compare, analyse iconografically, symbolically and allegorically.With this study, similarities and differences to be emerged thought and the topic was decided to explore.In this way, lackness on both this subject and in Turkish studies at art history literature will be removed,for other researchers willing to research Smyrna Physiologus to help and make a contibution to art history literature.Considered scarcity

of researchers making searches on Byzantine art and hardships reaching to all sources about it, our study is expected to be original and useful one.

Systemetically, it was attempted to reach all sources like catalogs, books, articles and so forth referring to research topic. However, many of them are available as rare books at the libraries and not transferred to digital catalogs, a very difficult literature research process on Smyrna Physiologus was experienced as in Byzantine illuminated manuscripts that are unreachable even today's many digital catalogs.

All the information gathered was shared with supervisors and other dissertation science committee members regularly. This obtained knowledge, resources were assessed mutually. Received information with the guidance of supervisors and board members evaluated and struggled to make comments with suggestions. Since the work is not available today completely, the inquiry was done only by using black and white photos claimed to belong Smyrna Physiologus.

Keywords: Byzantine, Medieval Time, Manuscript, Smyrna, Physiologus

ÖNSÖZ

Her zaman yanımda olduğunu hissettiğim, değerli büyüğüm, bir can dostu olarak kabul ettiğim Yüksek Lisans çalışmamdan beri bana destek olan çalışmalarına yön veren, Prof.Dr. Engin Beksaç hocama en içten dileklerle çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans çalışmamdan beri yine çalışmamın her aşamasında yanımda olan, bana hep moral ve enerji veren, değeri asla ölçülemeyecek yardımlarını benimle paylaşan, tezimi hazırlamama büyük katkıda bulunan, ne söylenece az olacak çok değerli hocam, büyüğüm Dr. Öğr.Üyesi Özkan Ertuğrul'a da en içten teşekkürü bir borç bilirim. Kendisini tanıdığım için çok mutlu ve şanslı hissediyorum.

Değerli görüş ve önerileriyle, bana yardımcı olmaya çalışan çok kıymetli hocam Doç Dr. Simge Özer Pınarbaşı'na da çok teşekkür ediyorum. İnanılmaz pozitif enerjisi ile bu çalışmayı yapmak oldukça keyifliydi.

Son olarak bugünlere gelmemde her türlü fedakarlığı bana göstererek, hep yanımda olan ancak ağır sağlık sorunlarıyla boğuşan, sevgili Annem'e de hayat boyu bana gösterdiği sabır ve destek için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ufuk ÇETİN

İSTANBUL, Ekim 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİNYATÜR SANATI

1.1. Bizans Öncesi Minyatür Sanatı.....	8
1.2. Bizans Devri Minyatür Sanatı.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

SMYRNA PHYSIOLOGUS'U

2.1. Physiologus'un Oluşturulmasına Kaynaklık Eden İnsan-Hayvan İlişkisinin Tarihçesi.....	20
2.2. Physiologus'un Oluşturulmasına Kaynaklık Eden Edebiyat Örnekleri.....	33
2.3. Physiologus Yazmaları Hakkında.....	39
2.4. Physiologus'un Üretildiği ve Bulunduğu Yerler.....	41
2.5. Physiologus'un Tarihçesi.....	43
2.6. Smyrna Physiologus'u Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVANGELICAL GREEK SCHOOL OF SMYRNA

3.1. Kuruluşu.....	70
3.2. Tarihçesi.....	72
3.3. Arşiv ve Kütüphanesi.....	76
3.4. İzmir Yangını ve Evangelical Greek School of Smyrna.....	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

4.1. Katalog Bölümü ve Sahneler Hakkında.....	83
---	----

Sahne Adı	: Gece ve Gündüz.....	85
Sahne Adı	: Heliopolis’de Anka Kuşu.....	86
Sahne Adı	: Avlanan Tilkiler.....	87
Sahne Adı	: Süleyman ve Tilkiler Bağda.....	89
Sahne Adı	: Tek Boynuzlu At ve Bakire.....	90
Sahne Adı	: Sabah Vakti.....	91
Sahne Adı	: Siren ve Kentor.....	92
Sahne Adı	: Büyüklerin Küçükleri Terbiye Etmesi.....	94
Sahne Adı	: Çarmıha Gerilme.....	95
Sahne Adı	: Sert Elmasın İşlenmesi.....	96
Sahne Adı	: Rahiplik Seçimi ve Aday Gösterme.....	97
Sahne Adı	: Satirikos’un Duası ve Nikephoros’un Şehit Edilmesi.....	98
Sahne Adı	: Çarmıhtaki İsa ile Alay Edilmesi.....	99
Sahne Adı	: Kyrillos ve Şeytan.....	101
Sahne Adı	: Süleyman ve Hayat Kadını.....	102
Sahne Adı	: Gregor von Nyssa ve Şeytan.....	103
Sahne Adı	: Der Athanasius ve Şeytan.....	105
Sahne Adı	: Sylvester ve Bir Dansçı.....	107
Sahne Adı	: Meleklerin Lut’u Ziyaret Etmesi.....	108
Sahne Adı	: Bir Şehit ve Daniel.....	110
Sahne Adı	: İki Stel.....	112
Sahne Adı	: Kiliseye Giden Rahibeler ve Şeytan.....	113
Sahne Adı	: Deniz Manzarasında Su Perisi.....	115
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	122
RESİMLER	143
ÖZGEÇMİŞ	191

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1	Minyatür, Ambrosiana İlyada'sından Aşil'in Zeus'a Kendini Kurban Edişi, (http://www.hellenicaworld.com/Greece/Mythology/en/AmbrosianIliad.html , 3.09.2018).....	11
Resim 2	Minyatür, Yaşeya'nın Duası, Paris Mezmuru, Bib. Nat. de France, cod. gr. 139, Paris, Fransa.....	16
Resim 3	Minyatür, Fables MS M.397, Morgan Library, USA.....	34
Resim 4	Minyatür, İsa ve Panterler, M.B.II Fisiologo di Smirne.....	49
Resim 5	Minyatür, Yılanlar, M.B.II Fisiologo di Smirne.....	50
Resim 6	Minyatür, Sabah Vakti, J.S.Smyrna Physiologus.....	58
Resim 7	Minyatür, Kunduz Avı, Harley MS 4751, Folio 9r, British Library, UK.....	59
Resim 8	Minyatür, Kunduz Avı, M.B.II Fisiologo di Smirne.....	59
Resim 9	Fotoğraf, Evangelical Greek School of Smyrna (https://i.pining.com/originals/2c/e7/91/2ce79161324cc983834749ceec661a6f.jpg) 19.01.20118.....	72
Resim 10	Minyatür, Katalog, Gece ve Gündüz, J.S.Smyrna Physiologus.....	85
Resim 11	Minyatür, Katalog, Heliopolis'de Anka Kuşu, J.S.Smyrna Physiologus.....	86
Resim 12	Minyatür, Katalog, Avlanan Tilkiler, J.S.Smyrna Physiologus.....	87
Resim 13	Minyatür, Katalog, Süleyman ve Tilkiler Bağda, J.S.Smyrna Physiologus.....	89
Resim 14	Minyatür, Katalog, Tek Boynuzlu At ve Bakire, J.S.Smyrna Physiologus.....	90
Resim 15	Minyatür, Katalog, Sabah Vakti, J.S.Smyrna Physiologus.....	91
Resim 16	Minyatür, Katalog, Siren ve Kentor, J.S.Smyrna Physiologus.....	92
Resim 17	Minyatür, Katalog, Büyüklerin Küçükleri Terbiye Etmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	94
Resim 18	Minyatür, Katalog, Çarmıha Gerilme, J.S.Smyrna Physiologus.....	95
Resim 19	Minyatür, Katalog, Sert Elmasın İşlenmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	96
Resim 20	Minyatür, Katalog, Rahiplik Seçimi ve Aday Gösterme,	

	J.S.Smyrna Physiologus.....	97
Resim 21	Minyatür, Katalog, Satirikos'un Duası ve Nikephoros'un Şehit Edilmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	98
Resim 22	Minyatür, Katalog, Çarmıhtaki İsa ile Alay Edilmesi J.S.Smyrna Physiologus.....	99
Resim 23	Minyatür, Katalog, Kyrillos ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus....	101
Resim 24	Minyatür, Katalog, Süleyman ve Hayat Kadını, J.S.Smyrna Physiologus.....	102
Resim 25	Minyatür, Katalog, Gregor von Nyssa ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus.....	103
Resim 26	Minyatür, Katalog, Der Athanasius ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus.....	105
Resim 27	Minyatür, Katalog, Sylvester ve Bir Dansçı, J.S.Smyrna Physiologus.....	107
Resim 28	Minyatür, Katalog, Meleklerin Lut'u Ziyaret Etmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	108
Resim 29	Minyatür, Katalog, Bir Şehit ve Daniel, J.S.Smyrna Physiologus...	110
Resim 30	Minyatür, Katalog, İki Stel, J.S.Smyrna Physiologus.....	112
Resim 31	Minyatür, Katalog, Kiliseye Giden Rahibeler ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus.....	113
Resim 32	Minyatür, Katalog, Deniz Manzarasında Su Perisi, J.S.Smyrna Physiologus.....	115
Resim 33	Minyatür, Ambrosiana İlyada'sından Aşil'in Zeus'a Kendini Kurban Edişi, (http://www.hellenicaworld.com/Greece/Mythology/en/AmbrosianIliad.html , 3.09.2018).....	144
Resim 34	Minyatür, Yaşeya'nın Duası, Paris Mezmuru, Bib. Nat. de France, cod. gr. 139, Paris, Fransa.....	144
Resim 35	Minyatür, Fables MS M.397, Morgan Library, USA.....	145
Resim 36	Minyatür, İsa ve Panterler, M.B.II Fisiologo di Smirne.....	145
Resim 37	Minyatür, Yılanlar, M.B.II Fisiologo di Smirne.....	146
Resim 38	Minyatür, Sabah Vakti, J.S.Smyrna Physiologus.....	146
Resim 39	Minyatür, Kunduz Avı, Harley MS 4751, Folio 9r,	

	British Library, UK.....	147
Resim 40	Minyatür, Kunduz Avı, M.B.II Fisiologo di Smirne.....	147
Resim 41	Fotoğraf, Evangelical Greek School of Smyrna (https://i.pining.com/originals/2c/e7/91/2ce79161324cc983834749ceec661a6f.jpg) 19.01.20118	148
Resim 42	Minyatür, Gece ve Gündüz, J.S.Smyrna Physiologus.....	149
Resim 43	Minyatür, Heliopolis’de Anka Kuşu, J.S.Smyrna Physiologus.....	150
Resim 44	Minyatür, Avlanan Tilkiler, J.S.Smyrna Physiologus.....	151
Resim 45	Minyatür, Süleyman ve Tilkiler Bağda, J.S.Smyrna Physiologus...	152
Resim 46	Minyatür, Tek Boynuzlu At ve Bakire, J.S.Smyrna Physiologus.....	153
Resim 47	Minyatür, Sabah Vakti, J.S.Smyrna Physiologus	154
Resim 48	Minyatür, Siren ve Kentor, J.S.Smyrna Physiologus.....	155
Resim 49	Minyatür, Büyüklerin Küçükleri Terbiye Etmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	156
Resim 50	Minyatür, Çarmıha Gerilme, J.S.Smyrna Physiologus.....	157
Resim 51	Minyatür, Sert Elmasın İşlenmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	158
Resim 52	Minyatür, Rahiplik Seçimi ve Aday Gösterme, J.S.Smyrna Physiologus.....	159
Resim 53	Minyatür, Satirikos’un Duası ve Nikephoros’un Şehit Edilmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	160
Resim 54	Minyatür, Çarmıhtaki İsa ile Alay Edilmesi, J.S.Smyrna Physiologus	161
Resim 55	Minyatür, Kyrillos ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus.....	162
Resim 56	Minyatür, Süleyman ve Hayat Kadını, J.S.Smyrna Physiologus.....	163
Resim 57	Minyatür, Gregor von Nyssa ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus...	164
Resim 58	Minyatür, Der Athanasius ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus.....	165
Resim 59	Minyatür, Sylvester ve Bir Dansçı, J.S.Smyrna Physiologus.....	166
Resim 60	Minyatür, Meleklerin Lut’u Ziyaret Etmesi, J.S.Smyrna Physiologus.....	167
Resim 61	Minyatür, Bir Şehit ve Daniel, J.S.Smyrna Physiologus.....	168

Resim 62	Minyatür, İki Stel, J.S.Smyrna Physiologus.....	169
Resim 63	Minyatür, Kiliseye Giden Rahibeler ve Şeytan, J.S.Smyrna Physiologus.....	170
Resim 64	Minyatür, Deniz Manzarasında Su Perisi, J.S.Smyrna Physiologus.....	171
Resim 65	Mozaik, Ürdün şehrinin bitki ile sembolik gösterimi, Ravenna Vaftizhanesi, Ravenna, İtalya.....	172
Resim 66	Minyatür, Add MS 19352 62 v, (http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_19352_f001r), 15.09.2018.....	172
Resim 67	Minyatür, Barb.gr.372 – f37v (https://digi.vatlib.it/view/MSS_Barb.gr.372),19.01.2018.....	173
Resim 68	Minyatür, Add MS 19352 79r, (http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_19352_f001r), 15.09.2018.....	174
Resim 69	Minyatür, Add MS 19352 62v, (http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_19352_f001r), 15.09.2018.....	175
Resim 70	Minyatür, Add MS 19352 124v, (http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_19352_f001r), 15.09.2018.....	176
Resim 71	Fotoğraf, Smyrna / Bayraklı Höyüğü (http://www.izmirmuzesi.gov.tr/antik-yerlesim-alanlari-smyrna.aspx), 10.09.2018.....	177
Resim 72	Harita, Dönemin Smyrna Haritası (http://humphrysfamilytree.com/Maltass/Images/2.a.jpg), 10.09.2018.....	177
Resim 73	Fotoğraf, 1900’lü yılların başında Smyrna-1 (http://www.levantineheritage.com/benaki.htm), 19.01.2018.....	178
Resim 74	Fotoğraf, 1900’lü yılların başında Smyrna-2 (https://www.izmir.bel.tr/tr/FotografGalerisi/221) 19.01.2018.....	178
Resim 75	Fotoğraf, 1900’lü yılların başında Smyrna-3 (https://www.izmir.bel.tr/tr/FotografGalerisi/221) 19.01.2018.....	179
Resim 76	Fotoğraf, 1900’lü yılların başında Smyrna-4, (https://3vita.gr/mikra-asia-egkainia-15088), 19.01.2018.....	179
Resim 77	Gazete Kupürü, Smyrna’dan Amerika’ya İncir İhracatı. 1900’lü yıllar.....	180
Resim 78	Kartpostal, Levantenlerin çok bulunduğu Smyrna’dan	

	Almanya'ya bir kartpostal.(https://media.philimpex-shop.de/i/1947.jpg) 19.01.2018.....	180
Resim 79	Gazete Kupürü, Dönemin Gazete Başlıkları-1 (http://metinozkanvadisi.com/belge-indir/1919-1919-1.pdf) 19.01.2018.....	181
Resim 80	Gazete Kupürü, Dönemin Gazete Başlıkları-2 (http://metinozkanvadisi.com/belge-indir/1919-1919-2.pdf) 19.01.2018.....	181
Resim 81	Gazete Kupürü, Dönemin Gazete Başlıkları-3 (http://metinozkanvadisi.com/belge-indir/1919-1919-2.pdf) 19.01.2018.....	181
Resim 82	Gazete Kupürü, Dönemin Gazete Başlıkları-4 (http://metinozkanvadisi.com/belge-indir/1919-1937.pdf), 19.01.2018.....	181
Resim 83	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangınından-1 (Kent Konak Dergisi, İzmir Konak Belediyesi Yayını, Kış 2016 Sayısı, s.6-15).....	182
Resim 84	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangınından-2 (Kent Konak Dergisi, İzmir Konak Belediyesi Yayını, Kış 2016 Sayısı, s.6-15).....	182
Resim 85	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangınından-3 (Kent Konak Dergisi, İzmir Konak Belediyesi Yayını, Kış 2016 Sayısı, s.6-15).....	183
Resim 86	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangınından-4.(Kent Konak Dergisi, İzmir Konak Belediyesi Yayını, Kış 2016 Sayısı, s.6-15).....	183
Resim 87	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangınından-5.(Kent Konak Dergisi, İzmir Konak Belediyesi Yayını, Kış 2016 Sayısı, s.6-15).....	184
Resim 88	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangınından-6.(Kent Konak Dergisi, İzmir Konak Belediyesi Yayını, Kış 2016 Sayısı, s.6-15).....	184
Resim 89	Gazete Kupürü, Yabancı Basında Büyük Smyrna Yangını-1, (https://www.quora.com/What-are-some-thoughts-on-the-Great-Fire-of-Smyrna-Who-started-it-and-why) 19.01.2018	185
Resim 90	Gazete Kupürü, Yabancı Basında Büyük Smyrna Yangını-2, (https://www.quora.com/What-are-some-thoughts-on-the-Great-Fire-of-Smyrna-Who-started-it-and-why) 19.01.2018.....	185

Resim 91	Fotoğraf, Türk Ordusu İzmir'e Giriyor (http://www.milliyet.com.tr/9-eylul-coskusu/ege/haberdetay/09.09.2010/1286830/default.htm), 19.01.2018	186
Resim 92	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangını Sonrası Evangelical Greek School of Smyrna-1 (http://www.levantineheritage.com/lycee2.htm), 19.01.2018.....	186
Resim 93	Fotoğraf, Büyük Smyrna Yangını Sonrası Evangelical Greek School of Smyrna - 2(http://www.levantineheritage.com/lycee2.htm), 19.01.2018.....	187
Resim 94	Fotoğraf, Smyrna Physiologus'u üzerine ilk kez çalışma yapan, Polonya ve Avusturyalı Sanat Tarihçisi Josef Strzygowski (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Strzygowski_Josef_%26_signature.jpg), 19.01.2018	187
Resim 95	Fotoğraf, Smyrna Physiologus u dış ve iç kapak sayfaları-1, J.S.Smyrna Physiologus	188
Resim 96	Fotoğraf, Smyrna Physiologus u dış ve iç kapak sayfaları-2, J.S.Smyrna Physiologus	188
Resim 97	Fotoğraf, Smyrna Physiologus u dış ve iç kapak sayfaları-3, J.S.Smyrna Physiologus.....	188
Resim 98	Fotoğraf, Çeşitli Dillerde Yazılmış Physiologus Örnekleri-1, (Otto Seel ed., Der Physiologus: Tiere und ihre Symbolik, Patmos Verlag, 3.Baskı, 2005.)	189
Resim 99	Fotoğraf, Çeşitli Dillerde Yazılmış Physiologus Örnekleri-2.....	189
Resim 100	Fotoğraf, Çeşitli Dillerde Yazılmış Physiologus Örnekleri-3.....	189
Resim 101	Minyatür, Ortaçağın Bestiariumlarına Kaynaklık Eden Bir Smyrna Physiologus Minyatür Örneği (https://www.flickr.com/photos/28433765@N07/4253650563/in/album-72157623030373555/), 19.01.2018.....	190
Resim 102	Fotoğraf, Çeşitli Physiologus ve Bestiarium Kitapları (https://opencaching.pl/viewcache.php?wp=OP8EG9), 19.01.2018.....	190

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.:	Adı geçen eser
Alm.:	Almanca
Barb.	Barberini
BFBS:	British and Foreign Bible Society
BOA:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.:	Çeviren
ÇTTAD:	Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Ed.:	Editör
Fr.:	Fransızca
İng.:	İngilizce
J.S.Smyrna Physiologus	Josef Strzygowski, Der Bilderkreis des griechischen Physiologus, des Cosmas Indikopleustes und Oktateuch nach Handschriften der Bibliothek zu Smyrna Byzantinisches Archiv, Leipzig, B.G Teubner, 1899.
Lat.:	Latince
M.B.Il Fisiologo di Smirne	Massimo Bernabo, Il Fisiologo di Smirne: le Miniature del Perduto Codice B.8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne, Tavarnuzze-Firenze: SISMEL edizioni del Galluzzo, 1998.
M.I.T.:	Massachusetts Institute of Technology
MS.:	Manuscript
pp.:	Sayfa Numarası
R:	Resim
s.:	Sayfa Numarası
S.:	Sayı

Sm.	Smyrna
SBE:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
UK:	Birleşik Krallık
USA:	Amerika Birleşik Devletleri
v:	Vecto
Vol.:	Volume
y.y.:	Yüzyıl

GİRİŞ

İlk Physiologus tahminen Yunanca olarak yaklaşık 4. Yüzyılda Mısır'da İskenderiye'de yazılmıştır. Bu, Hristiyan dogmasını açıklamak için bir araç olarak hayvanlar, kuşlar ve taşlardan faydalanılan, hayvanlarla ilgili yaklaşık elli bölümden oluşan el yazması bir kitaptı. İçindeki hikâyeler çok eski Hint, İbrani ve Mısır hayvan efsaneleriyle Aristo (M.Ö.384-M.Ö.322) ve Pliny (23-79) gibi klasik doğa felsefecilerinin anlatılarından geliyordu. Bu hikâyelere Hristiyan ahlaki dersi veren yorumlar ise tahminen “Physiologus” adı verilen kimliği meçhul yazar tarafından eklenmiştir. İskenderiye’de oluşturulan bu metinde geçen bütün hayvanların hangi hayvanlar oldukları minyatürlerden anlaşılabilir, böylece bunlar Kuzey Afrika’da tanınıp biliniyordu. ¹

Yüzyıllar boyunca Physiologus'un pek çok kopyaları yapılmıştır. Ancak Smyrna Physiologusu'nun ilk Yunanca kopyalarından hiçbirisi günümüze ulaşmamıştır. Bu kopyalarının sınıflandırılması ise şöyledir: “Physiologus A,B,C ve Y olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Birinci grubu oluşturan A grubu Physiologus, De Koninklijke Bibliotheek van België’de bulunan, 10. yüzyıla tarihlenen, 10074 numaralı örnek için kullanılır. A grubuna ait olan Physiologus’un Brüksel kopyası çok önemlidir çünkü içindeki zarif Karolenj dönemi minyatürler metni açıklamaktadır.

İkinci grubu oluşturan B kopyası ise içinde minyatürleri olmayan, İngilizce ve Fransızca gibi Latin dillerindeki Physiologusların türetildiği, 8. ya da 9. yüzyıla tarihlenen Bern Burgerbibliothek’de Lat. 233 numarasıyla kayıtlı olan örneği belirtir.

Üçüncü grubu oluşturan C kopyası 9. Yüzyıla tarihlenen Yunancası'nın sözdizimi ve anlamsal olarak eksik ve yanlış olan yine Bern Burgerbibliothek’de, Lat.318 numarasıyla kayıtlı bulunan Physiologus'tur.

¹Michael J. Curley, Physiologus: **A Medieval Book of Nature Lore**, Chicago, T.H.E. University of Chicago Press,2009, s.5.

Dördüncü grubu oluşturan Y kopyası ise, aslen Yunanca olup günümüze ulaşamamıştır. Bunun yerine Latince çevirisi kullanılmıştır. Diğer versiyonlar üzerinde çok az etkisi bulunur. 8. veya 9.yüzyıla tarihlenir, Bern Burgerbibliothek'de, Lat. 611 kayıt numarasıyla gösterilir. Y versiyonunun Bern kopyası en eski resimli minyatürleri içermektedir.

Yaklaşık olarak 1100 yılında yapılan ve 1922'de yanan² "Smyrna Physiologus'u" ise eşsizdir çünkü minyatürlü Yunanca en eski Physiologus'un bilinen tek örneğidir. Ayrıca 9. yüzyıla ait "Bern Physiologus'u ve "11.yüzyıla ait "Milano Physiologus'u" gibi diğer kopyalarıyla karşılaştırıldığında daha fazla sayıda hayvan, bitki ve değerli taş resimlerine sahip olduğu görülmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz dört gruba da ait olmayan orijinal Yunanca metni günümüze ulaşan en eski örnek 10. yüzyıla aittir. Eser Amerika Birleşik Devletlerinde, The Morgan Library & Museum New York 'da 112333 MS M 397 numarasıyla kayıtlıdır. Ancak bu metin "Fable"s başlığı altında toplanan "The Kalilah wa-Dimnah (Greek version of the Stephanites and Ichneutes) (fol. 1r-7v); Physiologus (fol. 8-21v); Vita Aesopi (fol. 22-67v); Aesop's fables (fol. 67v-108r); Babrius's Fabulae Aesopaeae (fol. 108r-112v); Seven Aesop's Fables of Hierocles the Grammarian isimli altı adet birbirinden farklı çalışmanın arasında yer almaktadır. "Fables" isimli bu kaynağın 8. bölümünden 21. bölümüne kadar olan kısımları Physiologus adını taşımaktadır.³

Smyrna Physiologus'u içinde bulunan hayvanların, Latince el yazmalarıyla benzerlikler gösterdiği ancak alegorilerinin Brüksel'deki A versiyonundan farklı olduğu, ahlaki öğretileriyle bilinen tek Yunanca Physiologus'dur.

12. yüzyılda Ortaçağ Avrupası'nda çok popüler olup İncil'den sonra en çok okunan kitap olan Bestiariumların gelişmesine neden olan Physiologus'un İngiltere'de de resimli kopyalarını görmek mümkündür. Bunlar arasında Aberdeen Bestiary ve Rochester Bestiary gibi son derece önemli eserler vardır. Aberdeen Bestiary, Birleşik

² (Çevrimiçi), <https://www.abdn.ac.uk/bestiary/what>, 22 Nisan 2018.

³ (Çevrimiçi), <http://www.themorgan.org/manuscript/112333>, 22 Nisan 2018.

Krallık'ta İskoçya'da Aberdeen Üniversitesi'nde Special Collections, Library, Special Collections and Museums, University of Aberdeen'de⁴ Rochester Bestiary ise yine Birleşik Krallık'ta Londra'da The British Library'de⁵ bulunmaktadır. Physiologus'un resimsiz İngilizce örnekleri de mevcuttu. Birleşik Krallık'a nasıl ve ne zaman geldikleri bilinmemekle beraber çok uzun süreden beri insanların ilgilerini çeken konular arasında bulunuyordu.

Smyrna Physiologusu'nda genel Bizans resim şeması uygulanmıştır. 9. yüzyıldan itibaren kompozisyon oturduğu için gerek dini tasvirlerde, gerek figür ve hayvan üsluplarında doğal betimlemeler tercih edilmiştir. Şehirlerin mimari bir yapı ile temsil edilmeleri, kiliselerin kule benzeri mimari yapılarla resmedilmeleri söz konusudur. Smyrna Physiologus'u 7. ve 12. Yüzyıllar arası orta Bizans dönemi üslubu göstermektedir. Figürlerde hilal biçimli yüz, dar ve uzun bir burun, küçük bir ağız, ince uzun eller, küçük ayaklar, vücuda göre orantısız olup, figürler hacimsiz ve deforme şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Kumaş kıvrımları kalın, kaba konturla ve çizgisel üslupla resimlerde yer alır. Minyatürler parşömen üzerine tempera tekniğinde yapılmıştır.

Smyrna Physiologus'unun aslında eğitim amaçlı bir okul kitabı olduğu, amacının ise Ortodoks inancını ve ahlaki öğretilerini öğrencilere aktarmak olduğu araştırmacı Glenn Peers tarafından iddia edilmektedir. Glen Peers buna gerekçe olarak kullanılan minyatürlerin çoğunlukla dinsel içerikli olması sebebiyle böyle düşünmektedir.⁶

Ancak Smyrna Physiologus'undaki minyatürlerin yer aldığı yapraklardaki Yunanca metinlerin çoğunluğu eksik ve silik olup eser yandığı için tamamına ulaşamadığından konuları hakkında bilgi sahibi olamadığımız için, eldeki parçalardan anlamlı bir bütün oluşturmak mümkün değildir. Bu yüzden, minyatürler resim-metin ilişkisi bağlamında değerlendirilememektedir. Eserle ilgili olarak sınırlı bilgiye ulaşılmıştır. Eser üzerine

⁴ (Çevrimiçi) <https://www.abdn.ac.uk/bestiary/introduction.php>, 3 Ekim 2018.

⁵ (Çevrimiçi) http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Royal_MS_12_F_XIII, 3 Ekim 2018

⁶ Glenn Peers, "Iconoclasm, Peter and the Use of Nature in the Smyrna Physiologus (Evangelical School B.8)", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 50, 2000, s.268-280.

Türkçe olarak herhangi bir kaynak bulunmamaktadır ve konu ilgili var olan kaynaklar çoğunlukla Almanca ⁷ ve İtalyanca'dır ⁸.

Tez çalışmamızda Smyrna Physiologus'unda bulunan toplam 23 adet siyah beyaz minyatür fotoğrafı incelenmiştir. Ancak fotoğraflar çok net olmadığından, çoğu figür net olarak detaylı bir şekilde açıklanamamıştır. Fotoğraflarda sahne ile ilgili olduğu düşünülen Yunanca metinler de çoğunlukla silik, eksik ve aslında sahne ile ilgili olmadığından tezimizde kullanılamamıştır. Minyatürlerin altında sahne adı ve sembolik adı olmak üzere iki başlık verilmiş, kimi zaman bu başlıkların sahne ile ilgili olmadığı ayrıca bahsedilen hayvanın ya da hayvanların minyatürde olmadığı görülmüştür. İlgili olan kısımlarda ise ilk başlık, hayvanın genel özelliklerinin anlatıldığı kısmı, ikinci başlık ise sahenin sembolik anlamını oluşturmaktadır. Sahnelerde peygamberlerden, imparatorlara, azizlerden, başpiskoposlara, patriklerden, rahip ve keşişlere, sıradan insanlara kadar çeşitli figürler, hayvanlar ve kıymetli taşlar görülmektedir. Bina tasvirlerini de Smyrna Physiologus'unda görmek mümkündür. Physiologus'daki konular genel olarak teolojiden, Hristiyanlıktan, Azizlerin hayatlarından, Eski ve Yeni Ahit'ten alınmış olup, sahneler bu bağlamda çeşitlilik göstermektedir. Figürlerin tasvirlerinde Antikite etkisi görülüp, farklı kültürlerin iç içe geçmiş olması durumu da söz konusudur.

Physiologus'un fotoğrafları için çeşitli arşivler bulunmaktadır. Bunlardan ilki konuyu ilk kez ele alan araştırmacı olan Josef Strzygowski'nin kendisi ve arkadaşı Heberdey'in çekmiş olduğu Smyrna Physiologus'u fotoğraf arşividir. Bu arşivin günümüzde nerede olduğu bilgisine ulaşılammıştır. Bu fotoğraf arşivleriyle ilgili olarak, Josef Strzygowski'nin uzun yıllar görev yaptığı Avusturya Bilimler Akademisi ile iletişime geçildiğinde fotoğraf arşivinin kendilerinde olmadığı ve yerinin bilinmediği yanıtı alınmıştır.

⁷ Josef Strzygowski, **Der Bilderkreis des griechischen Physiologus, des Cosmas Indikopleustes und Oktateuch nach Handschriften der Bibliothek zu Smyrna Byzantinisches Archiv**, Leipzig, B.G Teubner, 1899, s.1-30.

⁸ Massimo Bernabò, **Il Fisiologo di Smirne: le Miniature del Perduto Codice B.8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne**, Tavarnuzze-Firenze: SISMELE edizioni del Galluzzo, 1998, s.25-33.

Konuyu 1998 yılında ele alan araştırmacı Massimo Bernabo “Il Fisiologo di Smirne: le Miniature del Perduto Codice B.8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne”, isimli İtalyanca kitabının giriş bölümünde Gabriel Millet ve Paul Buberl’in fotoğraf arşivlerinden yararlandığını belirtmiştir.

Bernabo’nun verdiği bilgiye göre Millet’in ve Buberl’in fotoğraf arşivleri Avusturya Viyana’da, Österreichische Nationalbibliothek di Vienna ve Fransa Paris’te ve École Pratique des Hautes Études’de bulunmaktadır. Fakat bu iki kurumla fotoğraf arşivlerinin kendilerinde bulunup bulunmadığı konusunda iletişim kurulduğunda Viyana’daki kütüphane kendilerinde böyle bir arşivin bulunmadığını belirtmiştir. Paris’teki üniversite ise ısrarlı iletişim kurma çabalarımızı cevapsız bırakmıştır.⁹ Böylece fotoğraf arşivlerine erişmek mümkün olamamıştır.

Öte yandan Bernabo; Smyrna Physiologus’unu Cosmas Indikopleustes ve Tevrat’ın ilk sekiz sahnesini anlatan ve başka bir eser olan Smyrna Octateuch’uyle birleştirmiş, üç farklı eserin tamamına “Physiologus” diyerek hatalı bir kullanımda bulunmuştur. Katalog çalışmamızda yanlış bir algı uyandırmamak için Strzygowski ve Bernabo’da ortak olarak yer alan ve Physiologus olduğundan emin olunan ortak minyatürler kullanılmıştır. Strzygowski kitabında Smyrna Physiologus’unu Hintli seyyah Cosmas Indikopleustes ve Smyrna Octateuch bölümlerinden ayırmış olduğundan Smyrna Physiologus’u bölümünde bulunan bütün minyatürleri almıştır.

Tez çalışmamızda araştırma konumuzun kaynağını oluşturan ve ilk kez Almanca olarak 1899 yılında Polonya ve Avusturyalı Josef Strzygowski, tarafından yayınlanan “Der Bilderkreis des griechischen Physiologus, des Cosmas Indikopleustes und Oktateuch nach Handschriften der Bibliothek zu Smyrna Byzantinisches Archiv”,

⁹ Bakınız. Österreichische Nationalbibliothek di Vienna - (Çevrimiçi)<https://www.onb.ac.at/en/library/departments/picture-archives-and-graphics-department/about-the-picture-archives/using-the-picture-archives/>,6 Ağustos 2018.
École Pratique des Hautes Études - (Çevrimiçi)<https://www.ephe.fr/en/libraries/archives>, 6 Ağustos 2018.

isimli çalışma incelenmiştir.¹⁰ Strzygowski her ne kadar kitabın isminde üç farklı eserden bahsetmiş olsa da kitabın başlığında Taşlar Kitabı bulunmayıp sadece kitabın içinde Steinbuch (Taşlar Kitabı) başlığıyla bir adet minyatür bulunmaktadır. Smyrna Physiologusunda, Smyrna Octateuch'u, Cosmas Indikopleustes Taşlar kitabı ve Smyrna Physiologus'u benzerlikler taşıyabilir düşüncesiyle dört farklı eser olarak birlikte yayınlanmıştır. Strzygowski'nin, bu eserinde üzerlerinde hangi kaynağa ait oldukları ayrı ayrı belirtilmiş, Cosmas Indikopleustes' te yedi, Smyrna Octateuch'ünde 12, Taşlar kitabında bir ve son olarak Smyrna Physiologusu'nda 23 adet minyatür bulunmaktadır.

İtalyan araştırmacı Massimo Bernabo'nun yukarıda sözü edilen çalışmasında ise Smyrna Octateuch'ü, Cosmas Indikopleustes ve Smyrna Physiologus'u ile Taşlar Kitabı aynı esermiş gibi bir arada yayınlanmıştır.¹¹ Strzygowski'nin aksine bu farklı kaynaklar ayrı ayrı olarak belirtilmemiştir. Hepsine birlikte Smyrna Physiologus'u ismi verilmiştir.

Kitabını yayınladığı yıllarda Bernabo eserin 12. yüzyıla ait olduğunu düşünürken, kendisiyle yapılan yazışmada kitabını yayınladıktan sonra eserin 14. yüzyıla ait olduğunu belirtmiştir. Aynı konuyu araştırmış olan Amerikalı araştırmacı Kathleen Corrigan ise eserin 9. Yüzyıl olarak tarihlendirilmesi gerektiğini¹², yine diğer bir Amerikalı araştırmacı Glenn Peers ise eserin 4. veya 5. Yüzyıllar arasına da tarihlendirilebileceğini¹³ ama konuyu araştıranların minyatürler konusunda tarihlendirmedeki farklı görüşlere sahip olduklarını ayrıca ikonografik anlamda da minyatürler için farklı görüşler taşıdıklarını belirtmiştir.

¹⁰ Strzygowski, **a.g.e.**

¹¹ Massimo Bernabo, **Il Fisiologo di Smirne: le Miniature del Perduto Codice B.8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne**, Tavarnuzze-Firenze: SISMEL edizioni del Galluzzo, 1998.

¹² Kathleen Corrigan, **"The Smyrna Physiologus and eleventh-century monasticism (in Work and Worship at the Theotokos Evergetis 1050-1200)"** Belfast: Belfast Byzantine Enterprises (Belfast Byzantine texts and translations, 6, 2), 1997.

¹³ Glenn Peers, "Iconoclasm, Peter and the Use of Nature in the Smyrna Physiologus(Evangelical School B.8)", **Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik** 50, 2000.

2017 yılında Fransa'da Paris Sorbonne Üniversitesi'nde yapılan Physiologus sempozyumunda Smyrna Physiologus'unun günümüzde aslında kesin olarak cevaplanamayan pek çok soruya sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu sempozyumun bildirileri kitap haline dönüştürülmemiştir fakat web sitesinde bildiri özetlerinin bazıları bulunmaktadır.¹⁴

Smyrna Physiologus'unun minyatürleri figür üslubu ve ikonografik özellikleri bakımından erken örneklerden ayrılırlar ve bu minyatürler muhtemelen daha sonraki bir döneme aittirler. Bizans ikonakırıcı dönemi, minyatürlü el yazmalarını sekteye uğratmıştır; bu dönemde el yazmalarında figürlü minyatür görülmez. İkonakırıcı dönemin ardından ise yeniden dini konuların betimlendiği eserler vermeye başlanır. Smyrna Physiologus'u da bu eserler arasında yer alır. Bu nedenle bize göre Smyrna el yazması 9. yüzyıla tarihlendirilmelidir.

¹⁴ (Çevrimiçi)<https://colloquephysiologus2017.wordpress.com/2017/02/14/titre-des-articles-du-blog-2/>, 5 Ağustos 2018

BİRİNCİ BÖLÜM

MİNYATÜR SANATI

1. 1. Bizans Öncesi Minyatür Sanatı

Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğünde minyatür kelimesi şu şekilde tanımlanmaktadır:

“ ___1. isim Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı.

“Aynı oyunu, avuç içi kadar bir minyatürden seçilmiş bir köşecikle oynuyorlar.”- B. R. Eyuboğlu.

2. Bu biçimde yapılmış küçük resim.

3. Bir şeyin küçük ölçekte kopyası veya benzeri

“Ufacık, minyatür bir yüzü, aynı ufaklıkta vücudu vardı.”- S. F. Abasıyanık_”¹⁵

İngilizce Oxford Sözlüğünde ise minyatür kelimesi şu şekilde tanımlanmaktadır:

“ ___1. Daktilo ya da bilgisayarla yazılıp çıktısı alınmamış bir kitap, belge ya da yazılı müzik parçası.”

“Resimli bir minyatür”

“Erken Gotik Minyatürleri”

1.1. Bir yazarın elde yazılmış, henüz yayınlamadığı hazırlanmış metni.

“kendinde bulunan pek çok taslak”

(topluluk ismi) ”otobiyografisi taslakta kaldı.”¹⁶

Sanat kavram ve terimleri sözlüğünde de minyatür, “...bir kitabı, madalyonu ya da küçük boyutlu herhangi bir objeyi bezemek amacıyla yapılmış küçük resim...” olarak tanımlanmakta, “hem Avrupa hem İslam sanatında görülür” bilgisi verilmektedir.¹⁷

¹⁵(Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b3b9872880019.21014487, 10.Mayıs.2018.

¹⁶ (Çevrimiçi) <https://en.oxforddictionaries.com/definition/manuscript>, 10.Mayıs.2018

¹⁷ Metin Sözen-Uğur Tanyeli, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016 s. 163.

Ortaçağ deyimi olarak minyatürlü el yazması, renkli olarak süslenmiş metnin ilk harfleri ve minyatürleri anlamına gelmektedir. El yazmalarında süsleme işlerinde kırmızı renk boyanın yaygın kullanımı ressamın minyatör ve el yazmalarında yaptığı resimlerin de minyatür olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. En sonunda ise minyatür kelimesi küçük ölçüdeki herhangi tür resimi belirtir duruma gelmiştir. Orijinal olarak yalnızca el yazmalarının süslenmesinde kullanılmıştır. Ortaçağda Avrupa'da el yazması kitaplarda baş harfler kırmızı bir renkle boyanarak süslenirdi. Bu iş için, çok güzel kırmızı bir renk veren ve Latince adı “minium” olan kurşun oksit kullanılırdı. Minyatür sözcüğü buradan türemiştir. Minyatür, kırmızı boyayla boyamak anlamında Latince Miniare kelimesinden gelmektedir. Eski kitaplar minium diğer bir ifadeyle kırmızı sülyenle boyandığı nedenle bir kitap sanatı olan bu resimler de Minyatür adı ile tanınmıştır.¹⁸

Ancak diğer pek çok sanat türünde olduğu gibi minyatürlü el yazmalarının kökeni de antik Mısır'a kadar uzanmaktadır. Günümüze ulaşabilen en eski el yazmaları Mısırlılara aittir ve bazıları minyatürlü olarak süslenmiş durumdadırlar. Papirüs üzerine yapılmış olan en eski Mısır resimleri, tempera ya da guaj olarak bilinen tekniklerle yapılmıştır. Desenler siyah ya da kırmızı renkte çizilmiş, düz renklerle bu konturların içleri doldurulmuştur. Kullanılan renkler arasında kırmızı, mavi, yeşil, yakut, sarı, toprak, koyu sarı gibi renkler bulunmaktadır.

Bu resimlerde Realist bir görünümünden ziyade perspektif görünüm söz konusudur. Resimlenen kişinin boyutu önemi ile bağlantılıdır. Önemli kişiler daima büyük gösterilmişlerdir. İnsanlar daha çok profilden resmedilmiştir. Estetik açıdan değerlendirildiğinde vücut çizgilerinde bulunan kontrastlar inceliği ve sahne uyumunu sağlamaktadır. Bu şekilde Tanrıların memnun olmaları için yapılmış olan sanat, kral ve asillerin vücutlarını daha özel olarak yansıtmıştır. Eski imparatorluk ortadan kalkana kadar Mısır'da hayat konusu resimlerde sürekli olarak işlenmiştir.¹⁹

¹⁸ Halil İbrahim Ün, **Bizans Resim Sanatı II**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayını, 2014, s. 3

¹⁹ Ali Cengiz Üstüner, **Mısır Uygarlığı**, İstanbul, Dragon Yayınları, 1998, s. 20-50.

Antik Yunan'da ise minyatürlü el yazmalarının ne dereceye kadar bilindiğini söylemek zor olup, Cumhuriyetin sona erişine kadar (M.Ö. 27) Roma'da da kesinlikle yaygın değillerdi. Ancak el yazmalarını minyatürlerle süsleme adetinin Roma'ya Yunanlılardan geçip türediğini söylemek oldukça uygun bir çıkarımdı.

Yazar ve filozof Pliny İsa'dan önce Marcus Terentius Varro'nun kütüphanesinde yaklaşık olarak 700 adet önemli ve ünlü kişilerin çok sayıda el yazmasının bulunduğunu belirtmektedir. Vitruvius'un Mimari üzerine olan orijinal çalışması metindeki sık referansları ve kaybolan minyatürleri içeriyordu. Bu eserin orijinali Fransa'da, Bibliothèque Nationale de France'da bulunmaktadır. Pliny altın harflerle yazılmış bir elyazmasından da bahsetmektedir ki, bu Capitol'de dinleyicilere yüksek sesle okuduğu kendi şiirinin bir kopyası olup daha sonra Jüpiter Capitolinus tapınağında saklanmıştır. İki yüzyıl sonra Maksimus'un annesine, Caesar tarafından altın harflerle mor bir parşömen üzerine yazılmış Homeros'un şiirlerinin olduğu bir el yazması verdiği söylenilmektedir.²⁰

Yunan dünyasında Büyük İskender (M.Ö. 356-M.Ö. 323) ve daha öncesi dönemler boyunca ve büyük bir olasılıkla Batlamyus hanedanlığının ve Attalos Kralığının büyük kütüphanelerinde bulunan el yazmalarının minyatürlerle süslenmiş olduğuna dair güçlü ihtimaller vardır.²¹

Klasik Roma minyatürlerinde genel süsleme planı ile ilgili olarak yaklaşık Konstantin zamanından kalan birkaç örnek olduğu belirtilmektedir ancak bu örneklerle ulaşılamamaktadır. Roma minyatürlerinin pek çok kopyası M.S. 3. yüzyıldan daha erken dönemlere tarihlendirilmiş olsa da 12. ve 13. yüzyıllara ait çeşitli İtalyan ve Bizans el yazmalarının da kopyaları görülmektedir. Var olan Yunanca ve Latince el yazmalarından hiçbirisi Milano'da Biblioteca Ambrosiana'da korunan Homeros'un İlyada dizisinden daha iyi Grek-Roma tarzında minyatür içermeyip, muhtemelen daha

²⁰ Walter Dennison, **Studies in East Christian And Roman Art**, New York, The Macmillan Company, 1918, s.31-47.

²¹ Kurt Weitzmann, **Age of Spirituality Late Antique and Early Christian Art, Third to Seventh Century**, New York The Metropolitan Museum, Princeton University Press, 1977, s.18-50.

geç döneme tarihlenen parşömen üzerindeki Homeros'un İlyada el yazmasına ait kesilmiş olan elli sekiz adet minyatürden oluşmaktadır. Minyatürlerin üslubundan tarihinin daha eski bir tarihe işaret ettiği anlaşılan paha biçilemez bu el yazmasına büyük ilgi gösterilmektedir.²²

Tanrıların, kahramanların, özellikle Zeus, Apollo, Aşil ve diğerlerinin yansıtılması Helenistik örnekleri anımsatmaktadır. Gece ve Menderes nehri gibi bazı kişileştirmeler dördüncü yüzyıl sanatçıların algı ve düşünce inceliğine sahiptir. Yine de İlyada'daki elli sekiz minyatürü iyi bir Helenistik örnek olarak görmek tamamen mümkün değildir çünkü bunların bazıları zayıf kompozisyonlarıyla daha geç ve alt düzey bir tarza ait olup diğer minyatürlerdeki seçkinliğe ve dekoratif tamamlayıcılığa sahip değildir.²³

İlyada minyatürleri her biri basit bir çerçeve içinde mavi ve kırmızı karşımı ile oluşturulmuşlardır ve sayfanın tüm genişliği boyunca yayılmış durumdadırlar. Giysiler kısmen Yunan kısmen Roma özellikleri taşımaktadır. Her kutsal kişinin başının üzerinde onları ayırdedebilmek amacıyla yağmur bulutları bulunur. Zeus'un bulutu mor renkte olup Venüsünki yeşildir diğer tanrılarınkiyse çoğunlukla mavidir. Genel olarak arka plan boyanmamış durumda olup parşömenin krem renginde kalması sağlanmıştır.

Resim 1- Ambrosiana İlyada'sından Aşil'in Zeus'a Kendini Kurban Edişi (R.33)

²² Cyril Mango, **The Art of the Byzantine Empire 312-1453**, Toronto, University of Toronto Press, 1986, s.60-80.

²³ John Boardman, **Greek Art**, London, Thames & Hudson World of Art, 2016, s.56-65.

Günümüze ulaşan klasik minyatürlü el yazmaları arasında Ambrosiana'daki İlyada'dan sonra Vergilius'un şiirlerinin bulunduğu M.S. 3. ya da 4. yüzyılda yazıldığı düşünülen Vatikan Virgil'i bulunmaktadır (Vat gr 3225). Bu yazmada metin, büyük harflerle yazılmıştır. İkinci yüzyıla kadar yazıların üzerine yazıldığı tek malzeme olarak sadece papirüs kullanılmıştır. Papirüs miktarlarında azalma olduğunda Pergamon kralı Kral II.Eumenes (M.Ö.221 – M.Ö.159) dana derisinden yapılmış olan ve yedek olarak papirüsün yerine kullanılacak parşömeni kullandırmaya başlamıştır. Parşömen Nil nehri yakınında bulunan sazlardan elde edilen papirüsün yerini hızlı bir şekilde almış hemen yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Dördüncü yüzyıldan sonra on altıncı yüzyıla kadar Avrupa'da el yazmalarının parşömen üzerine yapıldığı ve üzerlerindeki minyatürlerin ise on üçüncü yüzyıldan sonra buldukları dönemin ve ülkenin genel özelliklerini yansıttığı görülmüştür.²⁴

Kitapların kendilerinde ne zaman süsleme ya da çizim bulunduğu sorusuna cevap vermek daha zordur. 4. yüzyıldan daha önce resimli minyatürlerin parçalarından daha fazla bir şey bulunmamaktadır. Klasik yazarlardaki referanslar titiz resimlenmiş kitap rulolarının varlığı farklı şekillerde varlığını hala sürdürmüş, sanat çalışmaları Roma lahitlerindeki frizler gibi orijinalinde kitaplarda geçen resimlerden etkilendiği tartışılmaktadır. Daha bozulmamış antik kitap minyatür keşfinin eksikliğinde, yine de geç antik dönemde ikinci el bilgilere ve kaybolmuş antik kitaplar hakkında olan erken Ortaçağ resimli minyatürlerine güvenmeliyiz.”²⁵

Minyatürlü el yazması geleneği antik Mısır'da başlayarak antik Yunan ve Roma'da devam ettiği oradan da Batı kültürlerinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Doğu minyatürlerinin ise farklı perspektif açısıyla yapılması onlara ayrı bir özellik katmıştır.

²⁴ Middleton, **a.g.e.**, s.75

²⁵ (Çevrimiçi)<https://www.bl.uk/greek-manuscripts/articles/book-illumination-in-antiquity/>,20.Temmuz.2017.

1. 2. Bizans Devri Minyatür Sanatı

Bizans sanatında da el yazması eserlerin üzerine yazılı metni açıklamak için eklenmiş olan resimler “minyatür” olarak adlandırılır. Minyatürler, dini ve din dışı el yazmaları için de yapılmışlardır. Bizans minyatürlerinde resmedilen figürlerin hareketleri ve giysilerindeki detaylar bu minyatürlerdeki üslubun ana hatlarını oluşturur.

Bizans minyatür üslubu Hristiyanlığın devlet dini olup başkentin Roma'dan Bizantion'a taşınmasıyla başlamıştır (M.S.-330). Doğu Roma imparatorluğunun ilk yıllarında Konstantinopolis ya da sık sık adlandırıldığı gibi Yeni Roma, tüm dünyanın her türlü sanat ve el ürünlerinin merkezi durumuna gelmişti. Konumu itibarıyla Doğu ve Batı arasında bir köprü gibi olmuş, üslup ve teknikler içiçe geçip gelişme göstermiştir. Batı Avrupa, Anadolu, İran ve Mısır hem tasarım hem de teknik açıdan Bizans sanat okulunu dinamik şekilde beslemişler ve bu üslupların birleşmesiyle yeni bir tarz ortaya çıkmıştır. ²⁶

Geleneklerin emanetçisi Konstantinopolis birleştirici bir merkez, yeni ikonografik formüllerin, tarzların ve stil değişimlerinin yaratıcısı ve yayıcısı olmuştur. Gerek önceki modelleri kullanarak, gerekse adım adım aynı minyatürleri yaparak Bizanslı sanatçılar antik dönemlerin teknik özelliklerine son derece sadık kalmışlardır. Malzemeler, renkler ve yapıştırıcılar değişmemiş olup, küçük resimler, Antik dönemin sonundan Ortaçağ dönemine kadar aynı şekilde üretilmeye devam etmiştir. Parşömen de aynı şekilde kullanılmıştır. Baş, gözler, giysi özellikleri ışık ve gölge aynı şekilde yansıtılmıştır. Bizans minyatürlerinin üstün özellikleri Latin, Ermeni ve Suriye el yazmalarına ilham vermiştir. Bizanslılar minyatürlerinde daha derin ve daha zengin renk skalası kullanmış ve Yunan geleneğindeki insan vücudu ve kumaş kıvrımlarını modelleme şekillerini sürdürmüşlerdir. ²⁷

²⁶ J. H. Middleton, **Illuminated Manuscripts in Classical and Mediaeval Times: Their Art and Their Technique**, Cambridge, Cambridge University Press, 1892, s. 31-42.

²⁷ André Grabar, **The art of the Byzantine Empire: Byzantine art in the Middle Ages (Art of the world)**, Danvers, Crown Publishers, 1966, s.30-59.

Erken Bizans minyatürleri çoğunlukla tam sayfayı kaplamaktadır. Metinlerde ise harfler kimi zaman büyük, kimi zaman da küçük olarak görülmektedir.

Bizans minyatürlü el yazmalarının temel olarak üç bölümünü yazılı metin, bölüm başlıkları, metinlerin ilk harfleri olan inisiyaller ile tablo ve başlıkları saran dekoratif çerçeveler oluşturmaktadır. Minyatür ise pek çok kitapta dördüncü bölümü oluşturmaktadır.

9. yüzyıldan 12. yüzyılın sonuna kadar özellikle Konstantinopolis' te rahip James'in homiliaları gibi minyatürlü el yazmaları Ortaçağ'da Bizans imparatorluğundaki merkezlerde gelişmiştir. Yaklaşık olarak 850 yılından önce minyatürlü el yazmaları son derece nadirdir ve 1200 yılından sonra Bizans'taki minyatürlü el yazmaları sayısı azalmıştır.

En erken tarihli Bizans resimli el yazmaları Helen etkisi altında İskenderiye merkezinde üretilmiştir. Bu el yazmalarının tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Rulo ya da rotulus biçiminde olanlar en eski örneklerdi ancak kitap ya da codex daha sonra gelişip yaygınlaşmış kabul edilen tür oldu. Büyüklük olarak daha elverişliydi taşınması kolaydı ve sayfaları ışık ve çizimcinin ile yazı izinin zarar görmesine karşı korunabiliyordu.

Bizans minyatürlerin konuları antikiteye kadar dayanmaktadır. Antik dönemlerdeki olaylar, efsaneler, günlük yaşamdan sahneleri Bizans minyatürlerinde görmek mümkündür. Sanat ve edebiyat arasındaki ilişkinin uzun bir geçmişi vardır. Sanatın detaylı çalışmaları sıklıkla "Ekphrasis" (ifade etme, tanımlama) olarak adlandırılıp Homeros'un İlyada Destanı'nda Achilles'in kalkanının meşhur tanımlamasıyla başlayan klasik edebiyat boyunca bulunabilir.²⁸

Bizans minyatürleri parşömen bazen mor renkle boyanmış ilk yazılan yazılar Majiskül harflerle altın ve gümüşten yazılmıştı. El yazmaları tarz olarak en üst düzeye onuncu

²⁸ Alice Mary Talbot, **Bizans Manastır Sistemine Giriş**, Cogito Yapıkkredi Yayınları, Sayı 17, Kış 1999,s.161-176.

ve on birinci yüzyıllarda ulaşmış olup, etkileri halen Yunan ve Rus kilise dini törenleriyle dinsel sanatlarında açıkça belli oluyordu. Etkiler zengin ve dekoratif, renkler mükemmel, figürler kumaş kıvrımları ve aksesuarlarıyla görkemli bir şekilde düzenlenmişlerdi. Törenler, adetler, giysi ve mobilyalar için görsel kaynak oluşturan minyatürlü el yazmalarının değeri küçümsenemezdi.²⁹

Bizans etkisi her ülkenin milli olarak etkilene derecelerine göre farklılık göstermeye başladığı zamanlara kadar, Avrupa'da minyatürlü el yazmalarında on ikinci ve on üçüncü yüzyıllara kadar güçlüydü. Onikinci yüzyılın sonuna doğru el yazmalarının süslemesinde, üretilmesinde ve genel tarzında önemli bir değişiklik oldu. Genel olarak kitaplar daha küçük olmaya başladı. Ancak onbeşinci yüzyıla kadar büyük boyutlu kitaplar sıklıkla İtalya'da ve Fransa'da yapılmaya devam etmişti.³⁰

Üretilen el yazmalarının içerikleri Ortaçağ'da çok az değişmiş durumdadır. Yazılar ve minyatürler sıklıkla İncil'den sahneleri, azizlerin yaşantılarını ve dini törenleri kopyalamışlardır. El yazmalarında parşömen kullanılmıştır.

İncil ve mezmurlar kişisel ibadet için kullanılırken daha büyük boyutta olanlar kiliselerde ibadet ve dini törenler için kullanılıyordu. Paris mezmuru daha büyük el yazmasının özel kullanım için üretildiğini göstermektedir. Kutsal metinleri okumak Bizans dinsel törenlerinin temelini oluşturuyordu. Hem Eski Ahit'te, hem de Yeni Ahit'teki minyatürlü yazmalar kilisede kullanılmak için üretilmiş olup bazen metinlerin yerlerini göstermek için üzerlerinde dipnotlar da bulunuyordu.³¹

Ortaçağ el yazmasının minyatürlerini açıklamak pek çok şekil ve ihtiyaç söz konusu olduğundan zordur. En yaygın minyatürlendirme tarzı 6. Yüzyıldan beri kullanılan bir minyatürlendirme şekli olan portre minyatürcülüğüdür. Ortaçağ yazarı genellikle

²⁹ Kurt Weitzmann, **Studies in Classical And Byzantine Manuscript Illumination**, Chicago And London, The University Of Chicago Press, 1971, s.13-65.

³⁰ Cyril Davenport, "Illuminated Manuscripts", **Journal Of The Royal Society Of Arts**, Vol-60, No:3087, January 19, 1912.

³¹ William M. Milliken, "Byzantine Manuscript Illumination", **The Bulletin of the Cleveland Museum of Art**, Vol.34, No:3 Mar.1947, pp. 50-53, 55-56.

çalışmasında tek başına yazarken ya da oturur şekilde gösterilmektedir. Diğer bir kategori ise anlatı tarzındaki yapılmış minyatürlerdir bunlar bir hikâye anlatır durumda yapılmış olup açıklayıcı, öğretici ya da ibadet amacıyla üretilmiş olabilirler.

Vatikan'da bulunan Mezmur (Vatican Psalter gr. 752) incelendiğinde, yazının olasılıkla onikinci yüzyılda Yunanlı bir rahip tarafından yazılmış olduğu, her bir figürün yeniden planlanarak mitolojik konuların Davut'un Arp çalması gibi bambaşka bir konuya dönüştürüldüğünü görülmektedir. "Orpheus", Davud olarak isimlendirilir kendisine yakın olarak oturan eşi Eurydice ise, Sophia olarak adlandırılıp diğer figürler sahnenin yerelliği ile ilgili olduğunu göstermek için yerel kişileştirmelere dönüştürülür. Minyatürlerin benzeri yapılp figürlerin isimleri değiştirilmiştir.

Bunun bir örneği olarak Paris Bibliotheque National'de bulunan onuncu yüzyıla ait Yunanca Mezmur (Bibl.Nat.No.139) gösterilebilir. Burada Peygamber Yeşaya ayakta durup cennete doğru bakarken ağaçlarla kaplanmış, çiçek ve çimenlerle çok güzel bir manzara resmi içerisinde temsil edilmektedir. (R.2)

Resim 2-Yeşaya'nın Duası, Paris Mezmuru, Bib. Nat. de France, cod. gr. 139 (R.34)

Peygamberin adeta Tanrıdan yardım ister şekilde duruşu klasikten ziyade Bizanstır diğer iki figür ise Grek-Roma tarzında görülmektedir. Bir tarafta gecenin kişileştirilmesi zarif bir şekilde ayakta duran kadının rüzgarda örtüsünün savrulması ve bir tür şalın başının üzerinde uçurken durması Grek-Roma lahitleri üzerindeki peri ya da tanrıçaların başlarının üzerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Diğer tarafta peygamber, bir erkek çocuğu görünümündedir elinde meşale tutarak şafak vaktini sembolize etmektedir.³²

Bizans İmparatorluğu'nda 711 ile 843 yılları arasında yaşanan ikonoklazma döneminden sonra özellikle büyük ölçüde kitap üretimi gerçekleşmiştir. Üretilen bu kitapların künyesi (kolofon) imparatorluğun başkentindeki saray atölyesi başta olmak üzere, yine başkent belli başlı büyük manastır kuruluşlarındaki yazıhanelerde, başkent dışında Paphos, Athos, Meteora gibi yerleşimlerdeki yerel manastır atölyelerinde ve özel yazıhanelerde 843 sonrasındaki kitap üretiminin ivme kazandığına ilişkin kanıt olarak gösterilebilirler.

Fakat imparatorluğun bölgesel merkezlerinde de (Selanik, Kıbrıs, Filistin, Anadolu, Athos dağı gibi) aynı derecede önemli üretim görülmekteydi.

İmparatorluktan çok da uzakta olmayan Selanik özellikle Palaiologos (1261-1453) döneminde önemli bir entelektüel merkezdi. Bu şehirdeki bir ya da daha fazla atölyenin kalıntısının günümüze kalıp kalmadığını kesin olarak söyleyemeyiz fakat orada pek çok kopyalayıcının yaşadığını biliyoruz. Örneğin; Otranto yakınında bulunan Galatina'da Hagios Petros Manastırı'nda çalışmış olan Theodore Hagiopetrites yazar ve minyatürcü olarak 1277-1278 ile 1307-1308 yılları arasında aktifti. Dini kitapları kopyalamada özellikle İncil yazmalarında uzmanlaşmıştı. Hagiopetrites yalnızca metni kopyalamamış aynı zamanda minyatürlerin bezeme süslemelerini de yapmıştır. Selanik'teki Philokalos Manastırı'nın önemli din

³² Bradley, a.g.e., s.22-39.

adamlarından Keşiş Gerasimos için yapılan ve 1292 yılına tarihlenen en iyi örneklerinden bir tanesi olan Burney 21'i British Library korumaktadır.”³³

“Günümüze ulaşan 40.000 kadar minyatürün varlığı, İnsanların Bizans döneminde okuma yazmaya düşkün olduklarını göstermektedir.

Manastır kütüphanelerinde en büyük koleksiyonlar bulunuyordu. Örneğin; Patmos Manastırı 330 kitaba Athos dağındaki Lavra Manastırı 960 minyatüre sahipti. Özel kütüphaneler genellikle 25 ciltten fazlasına sahipti. Konstantinopolis, 1204 ve 1261 yılları arasında Latin işgalindeyken kitap üretimi sınırlıydı. Finansal sorunlar minyatürleri yapmak için gerekli olan materyallerin sağlanmasını çok daha zor hale getirdi. 8. Michael (1260 - 1310) altındaki Bizans yönetiminin geri dönmesi minyatür üretiminin gelişim süresini köreltti. Klasik eserleri araştıran bilim adamları sonradan onları kopyalayıp notlar eklemişlerdir. 8. Michael örnek olarak Ptolemy'nin (100–170) Coğrafya kitabını yeniden keşfetmiş, Plutarch'ı yayınlamış ve Bizans epigram antolojilerini yeniden yazmıştır. Batı ile olan bağlantılar Latince metinlerin Ovidius (M.Ö 43 –M.S. 17) ve Cicero'dan (M.Ö. 106 –M.Ö. 43) St Augustine (354- 430) ve Thomas Aquinas'a (1225 - 1274) kadar Yunan bilimadamları tarafından Yunanca'ya bir dizi çevirilerle tanıtılmıştır. 14. yüzyılın ortalarına kadar bu büyük bilimadamlarına sağlanan finansal himaye azalmaya başlamıştı. Artan bir şekilde, Kardinal Bessarion (1403 -1472) gibi Bizanslı entellektüeller antik metin uzmanlıklarını ve bilgilerini İtalya'ya götürmüşlerdi.

Ortaçağ Bizans minyatürlerinin önemi yalnızca bu eserleri kendilerine örnek alan sonradan gelen sanatçılar ve patronlar üzerindeki güçle değil aynı zamanda Avrupa, Gürcistan, Ermenistan ve Rusya sanatlarındaki etkisiyle de değerlendirilmektedir.³⁴

³³ Kurt Weitzmann, William C. Loerke, Ernst Kitzinger, Hugo Buchthal, **The Place of Book Illumination in Byzantine Art**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1976, s.71-89.

³⁴ A.P Kazhdan & Ann Wharton Epstein, **Change in Byzantine Culture in The Eleventh And Twelfth Centuries**, California, University Of California Press Berkeley And Los Angeles, 1985, s.32-58.

Günümüze kadar ulaşabilmiş Bizans minyatürlerinin yer aldığı el yazmaları Avrupa'daki çeşitli ülkelerin kütüphanelerine dağılmış durumdadır. Önemli Bizans el yazmaları arasında Milano'da Biblioteca Ambrosiana'da Ambrosiana (Amil) İliadası, Biblioteca Apostolica Vaticana'da Hintli Seyyah Cosmas Indikopleustes el yazması, yine Biblioteca Ambrosiana'da Physiologus el yazması, Venedik'te Biblioteca Nazionale Marciana'da Oppianus el yazması, Kiev'de Pechersk Lavra 'da Aynoroz (Hagion Oros) el yazması, Dioscurides el yazması, Moskova'da Государственный исторический музей в Москве'da bulunan Kludov el yazması, Paris Bibliotheque National'de Sinop İncili bulunmaktadır.

Yüzyıllardır insanoğlu, duygularını düşüncelerini, çeşitli araçlarla ifade etmeye çalışmıştır. Başlangıçta resim sonrasında ise yazı kullanılmıştır. Çok eski çağlardan günümüze, farklı materyaller kullanılarak yazılar yazılmıştır. Bunlar arasında değişik maden türleri, ağaç kabukları, dalları, yaprakları, kil tabletler, bitkisel malzemeler, fil dişleri, kemikler, hayvan deri ve kabukları, papirüs, parşömen ve kağıtlar bulunmaktadır.

Yazının bulunmasından matbaanın icat edilip kullanımına kadar yazma işlemi elde yapılmış ve bu çalışmalar “el yazmaları” olarak adlandırılmıştır. El yazmaları, çoğunlukla Avrupa'dan Amerika'ya pek çok kıtada ve ülkede müzelerde, üniversite kütüphanelerinde, el yazması eserler olarak bulunmaktadır. Bu eserler, genel olarak papirüs ve parşömeden oluşmuştur. El yazmalarında yukarıda belirtilen materyallerin ardından papirüs kullanılmaya başlanmış, papirüsün ardından ise koyun, keçi, inek ya da dana derisinden üretilen parşömen kullanılmıştır. El yazmaları için kısaca MS kısaltması kullanılır. El yazmalarının sağ bölümü, “r” recto ve sol kısmı “v” verso olarak gösterilir.

El yazmaları ve kitapların üretilmesi, ait oldukları dönem için gerek prestij ve gerekse lüks bir ihtiyaç olarak kabul edildiğinden ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarının etkisi altında gelişerek ortaya çıkmış bir sanat dalıdır.³⁵

³⁵ Sabah Sahilli, 14. Yüzyıl Bizans Dönemine Ait Minyatürlü Bir El Yazmasının İkonografi ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi (Oxford University, Bodleian Library, MS. Gr. Th. f 1) **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016, Cilt 13, s.364-383.

İKİNCİ BÖLÜM

SMYRNA PHYSIOLOGUS'U

2.1. Physiologus'un Oluşturulmasına Kaynaklık Eden İnsan-Hayvan İlişkisinin Tarihçesi

Doğanın bir parçası olan insan için, zaman içinde kazandığı bilgi, beceri ve deneyimlerini zenginleştirerek kuşaktan kuşağa aktarmasıyla oluşturduğu kültür ve uygarlıkta hayvanların varlığı önemli bir yer tutar. Hayvanlarla etkileşim uzak yerlerden egzotik canlıları getirmekle, güçlü hayvanlardan ilham almakla, atlara binip savaşlara katılmakla, spor yapmakla, hayatta kalabilmek için avcılık yapmakla, uzun yollarda yüklerini taşıtıp seyahat ederek, tehlikeli vahşi hayvanlara karşı koruyuculuk yaparak ve sürülere çobanlık ederek gerçekleşmiştir.

Erken çağlardan beri hayvanlar sanatın konusu olagelmıştır. Uygarlığın beşiği olarak kabul edilen Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki bölge MAesopotamya olarak adlandırılır. MAesopotamya bölgesinin tarihi, günümüzde Mısır, İran, Suriye, Ürdün, İsrail, Lübnan, Körfez ülkeleri ve Türkiye gibi ülkelerin tarihinden ayrı olarak düşünülemez. Bu bölge, genel olarak Yakın Doğu veya Orta Doğu olarak da isimlendirilmektedir.³⁶

Campbell bu bölgenin uygarlık tarihindeki önemini şöyle anlatır: ...İran, Yunan, Roma, Bizans, İslam ve daha sonra Avrupa mekik oyununun geçmişinde, daha derin bir düzeyde, Doğu mitolojik düşüncesi kadar Batı'nın da temel motiflerinin birçoğunda, Tunç Çağının mirası vardır. Üstelik bu mirasın kaynakları, ne hâlâ birçoklarının sandığı gibi Hindistan, ne Çin'dir, Yakın Doğudur. Son arkeolojik araştırmaların başlangıcını M.Ö. 7500'e götürdüğü Levant'tır. Bu zamanlarda, Anadolu'nun yüksek, korunmuş vadilerinde, Suriye'de, İran'da ve Kuzey Irak'ta, tarım ve hayvancılık sanatları geliştirilmişti ve bunlar, hem insan varlığında, hem onun

³⁶ Stephanie Dalley, *Myths from Mesopotamia: Creation, the Flood, Gilgamesh, and Others (Oxford World's Classics)*, Revised Edition, Oxford, Oxford University Press; Revised edition, 2009, s.75-90.

gelişme olanaklarında çığır açan değişiklik yarattılar. Daha önce insan koşullarına göre değişen avcılık ve toplayıcılıkla yaşarken, artık dünyanın dayanıklı işcisidir. Kendine yeterli köyler ortaya çıkmış, sayılan sürekli artarak, doğuya ve batıya yayılarak, iki okyanusa aynı zamanda M.Ö. 2500 dolaylarında varmıştır. Bu arada, kaynağın gelişmiş bölgesinde, çekirdek Yakın Doğuda, Mezpotamya'nın ırmaklar geçen arazisinde, M.Ö. 3500 dolaylarında, ikinci bir çığır açıcı değişiklik yaşanmış, uygarlığın temel sanatları yaratılmıştır: Yazı, matematik, anıtsal mimari, (göklerin) sistematik bilimsel gözlemi, tapınak inancı ve hepsinin üstünde, şahane siyaset sanatı. Bunların öğrenilmesi ve uygulanması, Mısır'a I. Hanedan döneminde M.Ö. 2850' de, Girit'e ve İndus Vadisine 2500'de, Çin'e 1500'de ve Meksika ve Peru'ya M.Ö. 1000-500'lerde geçmiştir.³⁷

Ortadoğu sanatında hayvan betimlerinin en canlı örneklerini görmek mümkündür. Hayvan resimlerine boyanmış çömleklerde, kil heykellerde, taş oymacılığında ve kıymetli metal heykellerinde rastlanılmaktadır. Bu görüntüler çoğunlukla tanrıyı, krallığı, doğal dünyanın zenginliğini gösteren kompozisyonlar içinde yer almıştır.³⁸

Uruk döneminde yapılan heykeller evcil ve yabani hayvanların anatomisini detaylı bir şekilde yansıtıyordu. İran'ın güneybatısında bulunan Elam şehrinde erken 3. binyılın başı ile 4. binyılın sonunda, zanaatkârlar artık kaybolan ancak erken dönem mitleri ve fabllarıyla ilişkili olan, insan gibi davranan hayvanları gösteren önemli resimler yapmıştır. Hem doğal, hem de stilize hayvan portreleri antik Ortadoğu tarihi boyunca varolmuş, bunların en iyi zanaatkâr tarafından belirli bir duyguyu ya da hayvanın temsil edilen özelliğini vurgulamak için yapıldığı düşünülmüştür.³⁹

Vahşi hayvanlara, özellikle tehlike ve güç ögesi olarak kabul edilen pençelere, kanatlara, boynuzlara ilgi Neolitik döneme kadar uzanan ve antik Ortadoğu'daki tüm sanat dönemlerinin ortak özelliğidir. Göbekli Tepe bölgesinde taş sütunlar içerisinde

³⁷ Joseph Campbell, **Batı Mitolojisi Tanrının Maskeleri III**, Çev.Kudret Emiroğlu, İstanbul,İslık Yayınları, 2016, s.14.

³⁸ William H. Stiebing Jr., Susan N. Helft, **Ancient Near Eastern History and Culture**, London, Routledge; 3 edition, 2017, s.61-80.

³⁹ Linda Kalof, **Looking at Animals in Human History**, London, Reaktionbooks Ltd., 2007, s.40-53.

oyulmuş akbaba, tilki gibi hayvanlar varken, Çatalhöyük'te hayvan dişleri ve boynuzları ile bir tanesi devasa bir boğa olan hayvanların duvar resimleri iç mekânlarda yer almaktaydı. Pek çok bitki ve hayvanı ilk evcilleştiren insanlar olarak kabul edilmesinin aksine Çatalhöyük sanatçılarının temsil ettikleri evcilleştirilmiş bir dünya değildir ancak dışarıdaki vahşi dünyadır. Uruk döneminde aslan ve boğa Ortadoğu sanatında özellikle çok önemli olmuş ve ilk kez yöneticilerin gücünü belirtmek için resimler kullanılmaya başlanmıştır. Aslan resimleri aynı zamanda koruyucu içeriklerde, dini yerlerde, krallığa geçiş koridorlarında, çift olarak bekçilik yapmak amacıyla yerleştirilmişlerdi. İki ya da daha fazla güçlü yaratık arasındaki mücadele, Ortadoğu sanatında tekrarlayan bir temaydı. Kızgın halde dövüşürken kenetlenmiş hayvanlar belki de doğadaki güçlü, çarpışan güçlerin somut örnekleri anlamına geliyorlardı.⁴⁰

Kediler, domuzlar, eşekler, keçiler, koyunlar ve köpekler Ortadoğu'da ilk evcilleştirilen hayvanlar arasında bulunuyordu. Deve kervanları, İpekyolu'nun öncüsü olan uzun mesafeli ticari yollarda seyahat ederlerken, Ortadoğu'nun modern düşüncesinin aksine develer Milattan sonra ilk yüzyıllara kadar antik Ortadoğu'da yaygın olarak bulunmuyorlardı.⁴¹

Erkek ve dişi hayvanlar cinsel birleşme ile birbirlerine dokunmaktadırlar. Belirli hayvanların kâseler üzerinde ya da silindir mühürler üzerinde sınırsızca tekrar tekrar görünmeleri bolluk ve tarımsal verimlilik isteği anlamına geliyor olabilir.⁴²

Evcil hayvanlar arasında at, insanlar için son derece önemli bir hayvandı. İ.Ö. 3. bin yılda Mezopotamya metinlerinde dağların eşeği olarak, bu hayvanlara gönderme yapılmakta ve atların dağlık bölgelerdeki geçmiş yaşantıları aktarılmaktadır. İ.Ö. 2000 yılında atlar Ortadoğu'ya büyük sayılarla muhtemelen kuzey ve güneyden

⁴⁰ Jeremy Black, Anthony Green, **Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary**, Texas, University of Texas Press, 1992, s.70-87.

⁴¹ Derek Counts, **The Master of Animals in Old World Iconography**, Budapest, Archaeolingua, 2010, s.18-40.

⁴² Aristotle, **The History of Animals**, Güney Karolina, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012, s.57-86.

gelmişlerdir. Kraliyetin sembolü olmalarına ek olarak savaş ve taşımacılıkta başlıca hayvan olmuşlardı. Atın kullanımının kesin başlangıcı İ.Ö. 17. yüzyılda iki tekerlekli savaş arabalarıyla başladı. Savaş arabası antik dünyanın temel olarak piyade savaş aracı olarak önemli avantaj sağlamasıyla tanınmıştır. Amarna mektuplarından, atların ve savaş arabalarının geç bronz çağının büyük güçleri arasında özenle hazırlanmış karşılıklı olarak verilen kraliyet hediyelerinin en değerli olan malları arasında bulunduğu anlaşılıyordu.⁴³

Dinsel inançlarla bağlantılı olarak kurban ya da avcının kutsal objelerin süslemesinde yer alması da hayvan dünyasıyla ilgiliydi. Hayvanlar antik Ortadoğu insanların tanrılarına sunulan günlük yemeklerdi. Zarif bir şekilde özel tapınak ekipmanları arasında hayvan resimleri de bulunuyordu. Lüks içki kapları en beğenilen tanrı hediyeleri olarak seramik, taş ya da metalden üretilmekteydi. Bunlar hayvan veya hayvan başları şeklindeydi. M.Ö. 2. binyıl ortasına tarihlenen Hititlerin başkentindeki metinlere göre, bu kaplar dini törenlerdeki seçkin tapınmacılar tarafından kullanılıyordu. Boğa ve aslan gibi kızgın tabiatlı hayvanlara ek olarak şahinler, geyikler ve diğer güçlü hayvanlar, özelliklerinin ortak olduğu düşünülen belirli tanrılarla ilişkilendirilmektedirler. Örneğin; Fırtına tanrısı Ada kısmen boğa ile ilgiliydi çünkü gök gürültüsü ve boğanın kükremesi benzerdi. Boynuzlu başlar antik Ortadoğu'da kutsallığın belirtisiydiler.⁴⁴

Hayvan maskeleri ya da post ve derilerinin spirütüel yükselmeyi kolaylaştırıp kahramanın ya da şeytanın gücünü geliştirdiği düşünülüyordu. Hayvanın betimi tanrının kendisini değil ama onun gücünü gösteriyordu. Asur kralı Ashurnasirpal (M.Ö. 668 - M.Ö. 627) yazıtında kendisinden ekdu "kızgın" olarak bahseder ki, bu kelime sıklıkla güçlü boğalar için kullanılırdı.⁴⁵

⁴³ Francis Donald Klingender, **Animals in Art and Thought to the End of the Middle Ages**, Cambridge, Massachusetts, M.I.T. Press, 1971, s.90-120.

⁴⁴ Hope B. Werness, **The Continuum Encyclopedia of Animal Symbolism in World Art**, New York, Continuum International Publishing Group, 2004, s.33-46.

⁴⁵ Klingender, **a.g.e.** s.200-230.

Doğal dünyanın kontrolü kızgın hayvanlarla simgelenen krallık ikonografisinin önemli bir noktasıydı. Avcılık, doğal dünyanın kontrol edildiği tek yoldu. Kraliyet avında kralın tek olarak görünüşü bir atın ya da eşeğin çektiği iki tekerlekli savaş arabasından nişan alması ve atılan oklarla hızla kaçışan hayvanlar, yöneticinin gücünü, becerisini ve doğal dünyaya hâkimiyetini gösteriyordu. Aslan avları özellikle kraliyet ailesiyle sınırlıydı ve aslan avı sahnesi erken dönemlerden beri liderliğin betimlenmesiyle ilgiliydi. Yöneticiler aynı zamanda uzak yerlerden getirilmiş egzotik ve nadir hayvanları toplayarak güçlerini arttırdıklarını düşünüyorlardı. Çivi yazısı metinlerine göre Asurlu krallar kraliyet parklarını özel hayvanat bahçelerine benzer şekilde kurmuşlardı. Buralarda yalnızca fil toplamamışlar, maymun ve diğer hayvanları yerli olmayan asma ve palmye gibi floralarla verimli bahçeler de yaptırmışlardı. Asur yönetimine bağlı bölgeler topraklarının zenginliğini hem hayvan ürünleri hem de yaşayan canlıların kendileriyle Asurlu krallara sunuyorlardı. İkinci bin yılın ikinci yarısı esnasında fildişi artan bir şekilde popüler oldu ve büyük miktarda fildişi heykelleri Asur saraylarında bulundu. ⁴⁶

Hayvan betimleri antik Mısır kültüründe de sıklıkla karşımıza çıkar. Antik Mısır'da tek bir ortak dinsel inanç bulunmuyordu. Ortak bir şekilde 3000 yılı geçen süreye yayılan geniş ve sistematik olmayan inanç ve uygulamaların varlığı söz konusuydu. Yoksulların ibadet şekilleriyle yönetici olan zengin kişilerin ibadet şekilleri birbirlerinden son derece farklılık gösteriyordu. Antik Mısır dinindeki hayvanların rolleri bütün bu özelliklerden etkilenme gösteriyordu. Hayvanlar antik Mısır dinsel sanatında tanrıların özelliklerini göstermek için kullanılmış ancak Mısırlılar hayvanlara tapmamış ve resimleri mecazi anlamlar içermemişti. Örnek olarak tanrı Horus bir şahin olarak resimlenmişti, gerçekte kuş olmadığı ama şahin gibi özellikleri olduğu biliniyordu. Tanrıça Bastet ise çocuk bakımı ile ilgiliydi ve sıklıkla kedi olarak resimlenmişti. Antik Mısır dinsel tarihinin çoğu için bir hayvanın tanrı ile ilişkilendirilmesi hayvanları kutsal hale dönüştürmemiş, çiftliklerde yetiştirilmelerine ya da avlanmalarına engel olmamıştı. ⁴⁷

⁴⁶ (Çevrimiçi), https://www.metmuseum.org/toah/hd/anan/hd_anan.htm, 4.Ekim.2017.

⁴⁷ William Stevenson Smith, **Ancient Egypt**, Museum of Fine Arts Boston, T. O. Metcalf Co., 1960, s.21-60.

Antik Mısır kültüründe hayvan heykelleri ve betimleri dinsel törenler ve tanrıların fiziksel görünümüne odaklanmak için kullanılmışlardır. Bilinen en iyi örnek fiziksel olmayan bir varlık için fiziksel bir kap olduğuna inanılan tanrı Ptah'ın Apis boğasıdır. Herhangi bir zaman diliminde yalnızca bir adet Apis Boğası bulunuyordu. Antik bir başkent olan Mısır'ın günümüz modern Kahire şehrinin yakınında bulunan Memphis'deki tapınağında Ptah'a tapınma için öldüğünde boğa mumyalanıp görkemli bir törenle gömülmüş ve yerini alacak başka bir boğa seçilmiştir. ⁴⁸

İsa'dan önce 2000 ile 3000 yılları arasında antik Mısır toplumunda pek çok popüler dini kapsayan önemli değişiklikler olmuştur. Bir hayvan türünün örnekleri ile belirli bir tanrı kültü arasındaki bağ daha eski zamanlara göre çok daha güçlüydü. Bazı tanrılarla ilişkilendirilen hayvanlar kutsal olarak görülmeye başlanmıştır. ⁴⁹

2400 yıl önce Mısır'ı ziyaret eden bir Yunanlı olan Herodotus (M.Ö.484 - M.Ö. 425) kutsal bir hayvanı kasıtlı olarak öldüren bir kişinin idam edildiğini belirtmiştir. Tesadüfi ölümlerin bile cezalandırıldığını söylemiştir. Bu durumun uç bir örneği kaza ile bir kediyi öldüren ve firavunun araya girmesine rağmen kızgın bir kalabalık tarafından linç edilen Romalı bir ziyaretçi olan Diodorusul'un başına gelenlerdi. Hayvan heykelleri ve mumyalanmış hayvanlar ilişkili olduğu ya da temsil ettiği tanrıya adak olarak sunulmak için yapılıyordu. ⁵⁰

Antik Mısır'da "evcil hayvanlar" son derece önemliydi. İnsanların evcil hayvanları öldüğünde yas amacıyla kaşlarını ve saçlarını kazımalarına tanık olunmuştu. Çakal başlı ölüm tanrısı Anubis'in toplu mezarlarında bulunan sekiz milyon mumyalanmış köpek, Mısırlıların yıllar önce hayvanlarla nasıl bir bağ kurduklarını anlamaktadır. Sekiz milyon köpek mumyasının bulunduğu yer, Sakkara yakınlarındaki Anubis toplu

⁴⁸ Matthias Seidel, **Egyptian Art: The Walters Art Museum**, London, D Giles Limited, 2009, s.18-46.

⁴⁹ Geraldine Pinch, **Egyptian Mythology: A Guide to the Gods, Goddesses, and Traditions of Ancient Egypt**, Oxford, Oxford University Press, 2004, s.45-87.

⁵⁰ (Çevrimiçi)<https://www.prm.ox.ac.uk/AnimalMummification.html/>,6.Ekim.2017.

mezarlarının İ.Ö. 750 ile 30 arasındaki yıllarda kullanılmış olduğuna inanılmaktadır. Mezarın yüzde 92'si mumyalanmış köpeklerden oluşurken, geriye kalan kısmında atmaca, tilki, firavun faresi ve kedi gibi hayvanlar gömülmüştür. Mısırlıların hayvanlarını mumyalamalarının arkasındaki düşünce hala gizemini korumaktadır.⁵¹

Çakal ile sembolize edilen ölüm tanrısı Anubis'in, ölen kişilerin mezarına giderek onlara yolculuklarında eşlik ettiğine inanılırdı. Anubis o çağlarda belli ölçüde Azrail ile sorgu meleklerinin yerini tutmaktaydı. 1990'dan beri hayvan tarikatlarını inceleyen Paul Nicholson'a göre; mumyalama işlemi kurban verme amacıyla yapılmamış olabilir. Anubis ile bağdaştırılan ve yaşarken insanlara arkadaşlık etmiş köpeklerin, ölüm sonrasında da insanlarla birlikte olması istenilerek mumyalanması mümkündür. Ayrıca bazı Mısırlılar mumyalanmış köpeklerin Anubis ile karşılaştıklarında kendilerine yardım edeceğini düşünmekteydiler.

Capart'a göre, Anubis'in yeryüzündeki yansımaları olan köpekleri saygıdeğer bir biçimde gömmenin, insanlara ölüm tanrısı tarafından takdir getireceğine inanılıyordu. İnsanlar, bu şekilde Anubis tarafından kendilerine şans ve kutsama getirileceğini ve ölümün kendilerinden belli ölçüde uzaklaşacağını düşünüyorlardı. Bazen de insanlar bir yakınları öldükten sonra, onlara öteki dünya da yardım etmesi için köpeklerini mumyalayıp gömüyorlardı. Bu amaçla ömrü tamamlanmadan hayvanların mumyalanma işlemine sokulduğu da maalesef oluyordu.

Sakkara toplu mezarlarında ayrıca çeltik kargası, babun ve atmaca mezarlarının yanı sıra kedi mezarlarına da yer ayrılmıştır. Mezarların tamamı henüz incelenemese de şimdiki bulgular bile ne kadar çok hayvanın burada gömülmüş olduğunu tahmin etmekte yardımcı olmaktadır. Özenli bir biçimde mumyalanmış hayvanların mezarları incelendikçe Antik Mısırlılar'ın, hayvanlara karşı bakış açılarıyla da sıra dışı oldukları görülmektedir.⁵²

⁵¹ Ogden Goelet 'v.d.', **The Egyptian Book of the Dead: The Book of Going Forth by Day: The Complete Papyrus of Ani Featuring Integrated Text and Full-Color Images**, San Francisco, Chronicle Books, 2015, s.24-56.

⁵² Jean Capart, **Primitive Art in Egypt**, London, H.Grevel & Co., 1905, s.80-93.

İlk çağlardan beri belirli hayvanların insanların yaşadığı dünya ile tanrı ve ruhların yaşadığı dünyada bağlantılar oluşturduklarına inanılıyordu. Yunanlılar ve Romalılar tanrıları kan akıtarak ve kurban vererek onurlandırıyorlardı. Kurban edecekleri hayvanlar için mükemmel hayvanları arıyorlardı. Tapınan kişiler açık renkli hayvanları cennettekiler, koyu renkli hayvanları ise yer altı dünyasına ait tanrılar için kullanıyorlardı. Kurban edilmenin hayvanın boğazının kesilmesi etinin sunakta pişirilmesi gibi katı kuralları bulunuyordu.

Antik Yunanlılar ve Romalılar pek çok farklı türde hayvanı günlük yaşantılarında kullanmışlardı. Bu hayvanlar özel ve kamusal yaşantılarında çeşitli işlevler üstlenmişlerdi. Yiyecek, yük taşımacılığı, spor olaylarında ve diğer halktan izleyicilere karşı farklı görevleri vardı. Hayvanlar aynı zamanda antik dönem boyunca kutsal ve dini misyonlar üstlenmişlerdi. Tanrılara ibadet ederken, kötülüklerden korunmak, istediklerini gerçekleştirmek için tanrılara hayvanları kurban ederlerdi.

Antik Yunan ve Roma'da temel yiyecek kaynağı olan hayvanlar domuz, koyun, keçi, sığır ve kümes hayvanlarından oluşuyordu. Domuz hem Yunanistan'da hem de Roma'da önemli bir besin kaynağıydı. Domuz eti Roma mutfağında en yaygın kullanılan et olup domuz pastırması Roma ordusunda standart bir yiyecekti. Ayrıca Romalılar domuz dışkı ve idrarını gübre olarak kullanmışlardı.

Çiftçiler koyun ve keçileri genellikle ürün yetiştirilemeyecek kadar dik olan bölgelerde yetiştirmişlerdi. Yunanlılar ve Romalılar koyunları yün ve et için yetiştirmişlerdi. Peynir yapmak için koyun ve keçilerin sütünden yararlanmışlardı. Kaz ve tavuklar aynı şekilde yaygın olarak bulunan çiftlik hayvanlarındandı.

Büyükbaş hayvanlar daha fazla olup diğer et kaynaklarına göre daha maliyetliydi. Hem Yunanlılar hem de Romalılar büyükbaş hayvanları yük arabalarında ve sabanlarda kullanmışlardı. Romalılar sığır ve dana eti yerlerdi.⁵³

⁵³ Tua Korhonen - Erika Ruonakoski, **Human and Animal in Ancient Greece: Empathy and Encounter in Classical Literature (Library of Classical Studies)**, I.B.Tauris, 2017, s.28-55

Özel haralardan getirtilen eşekler ve katırlar ordu tarafından araç gereçleri taşımak için kullanılırdı. Roma ordusu okadar çok katır kullanmıştı ki, imparatorluk boyunca hara sayısı sürekli artmıştır.

Gerek Yunanlılar gerekse Romalılar evcil hayvanlar olarak evlerinde hayvan buldurmışlardı. Günümüzde Maltiz olarak bilinen küçük beyaz köpekler en çok bulunan hayvanlardı. Bu tip köpeklerin resimleri M.Ö.400 yılından itibaren Yunan vazolarında görülmektedir. Pek çok Yunan ve Roma yazılı kaynakları sahibinin köpek sevgisini göstermek için antik mezartaşlarındaki yazılarda köpeklerden bahsetmektedir.

Yunanlıların ve Romalıların evcil kuşları da vardı. Özellikle en popüler olanları karga, saksığan ve konuşma öğretilen sığırcık güzel ötüşleriyle karatavuk ve bülbüldü. Hem Yunanlılar hem de Romalılar fareleri öldürmek için gelincik benzeri bir hayvan yetiştirmişlerdi. Roma imparatorluğunda kediler kemirgenleri kontrol eden gelinciklerin yerlerini almaya başlamışlardı.

Romalılar balık havuzlarında hem evcil bir hayvan, hem de yiyecek olarak balık yetiştirmişlerdi. Bazı Romalıların viviana adı verilen kuş, geyik, vahşi domuz ve antilop gibi daha büyük hayvanlar için evin dışında ek bir binaları bulunuyordu.

Romalılar kedileri fare, lağım faresi ve diğer haşereleri yakaladıkları için evcil hayvanlar olarak M.Ö birinci yüzyılda ev hayvanı olarak beslemeye başlamıştı. Fakat kedilerin, Pompei'deki bazı mozaiklerde sahibi için yararlı hayvanları avladığı da görülmüştür.⁵⁴

Roma imparatorluğunun sonuna gelindiğinde avlanma sonucu hayvan sayıları azalıp hayvanlar daha uzak alanlara gitmek zorunda kalmışlardı. Avrupa yaban öküzünün nesli tükenmişti. Avcılar yaban öküzünü kovalarken gösterdiği güç ve dayanıklılığından ötürü onu överlerdi. Romalılar yaban öküzlerini, klasik mitoloji

⁵⁴ Steven H. Lonsdale, Attitudes towards Animals in Ancient Greece, **Greece & Rome**, Cambridge University Press, Vol. 26, No. 2 (Oct., 1979), pp. 146-159

sahnelerinde Zeus bazen öküz olarak resimlendirildiğinden ve milattan sonra 1000 yılına kadar yabanöküzü orta Avrupa'da yalnızca birkaç tane bulunduğundan seyirciler için kullanmışlardır. Yaban öküzünün nesli 1627 yılında tükenmiştir.

Romalılar egzotik hayvanlardan da hoşlanıyorlardı. Bazı Romalı ev sahiplerinin evcil maymunları vardı. Romalılar Flamingo gibi gösterişli hayvanlara da bakıyorlardı.

Antik Yunan ve Roma'da avcılık asiller arasında popüler bir spordu. Bu kişiler tavşan, geyik, yaban domuzu ve aslan avlıyorlardı. Halktan kişiler de avlanıyordu ancak yemeklerine et eklemeleri sürülerine saldıran kurtları yok ederek geriye kalanlardan ya da bahçelerini zarar veren geyiklerin etlerinden oluşuyordu.

Hayvanların klasik dünyanın temel eğlence ve halk oyunlarında da önemli görevleri vardı. Antik Yunanistan'da oyunlar atletik yarışmalardı. Roma'da oyunlar izleyiciler için geniş kapsamlı, sık sık kan dökülen ve maliyetli bir durum gösteriyordu. Yunanlılar at ve at arabası yarışlarına katılıyorlardı. Romalıların da at arabası yarışları vardı ancak oyunları diğer hayvan türlerini de kapsıyordu.⁵⁵

Roma'da ve Roma'ya ait bölgelerde insanlar yarışlara kalabalıklar halinde katılıp sonuçlar için büyük paralarla bahise giriyorlardı. Atlar arabaları çekiyordu ve haralarda özel eğitmenleri bulunuyordu. Romalılar yarış atlarına iyi davranıyordu ancak diğer hayvanlar için durum hiç de öyle değildi. Bazen hayvanları ağ, mızrak, kılıç kullanan gladyatör adı evrilen profesyonel savaşçıların karşısına çıkartıp arenada öldürüyorlardı. Bazı zamanlarda ise vahşi hayvanlar silahsız çoğunlukla köleler, suçlular savaş mahkûmları gibi insanların karşısına çıkartılıp arenada bu kişilerin hayvanlar tarafından öldürülmesi sağlanıyordu. Kalabalık izleyici grubu aynı zamanda hayvanların birbirleriyle olan mücadelelerini de seyrediyorlardı. Aç bırakılmış kurtlar ya da aslanlar arenaya geyik sürüsüyle birlikte bırakılıyordu.

⁵⁵ Jon D. Mikalson, **Ancient Greek Religion 2nd Edition**, Wiley-Blackwell, 2009, s. 20-45.

Romalılar devekuşu, deve, fil gibi egzotik hayvanları ilk olarak sirklerde ya da geçit törenlerinde ilgi çekmek için kullanmışlardı. M.Ö. 50 yılından başlayarak bu ithal edilen hayvanları avlarda ve savaşlarda kullanmaya başlamışlardı.

Avcıların geniş kapsamlı bağlantıları ve taşıyıcılar vahşi yaşantılarından hayvanları tamamen soyutlayarak Roma İmparatorluğu'na ait tüm bölgelere hayvanları göndermişlerdir. Roma Colosseum'unun açılışını kutlamak için yapılan 100 günlük oyunlarda binlerce hayvan yok olmuştur.⁵⁶

Yılanla bağlantılı olarak kartal da Bizans sanatında tercih edilen hayvanlardandır. Kartal, İslam, Bizans Roma ve Doğu Yunan dünyasında önemli bir ikonografik hayvandır. Yunan mitolojisinde Zeus'un sembolü ve habercisi olup güneş kültleriyle bağlantılıydı. Roma ordularının flamalarında sembol olup yeryüzü ile gökyüzü arasında arabulucuydu. Antik geleneklere göre Physiologus da güneşe kör olmadan bakabildiği ve suya üç defa dalıp çıkarak yenilediği şekilde açıklanır. Her kültürde olduğu gibi Bizans kültüründe de hayvanlar oldukça önemli olmuştur. Bizans sanatında kartallar tanrının gücünü temsil edip Ortaçağ'da imparatorluk sembolü olmuşlardır. Hristiyan ikonografisinde kartal aynı zamanda İncil yazarı Yahya'yı sembolize etmektedir.

İncil yazarı Markos'un sembolü ise aslandır ve Bizans ikonografisinde bu başka bir önemli hayvandır. Erken çağlarda aslan kötü güçleri olan şeytanı temsil edip kirlilik sembolüydü. Ortaçağda ise aslan imparatorluk sembolü olmuştur. Aslında aslan imparatorluk hayvanı olarak düşünülmüştü. Kralların aslanları avlarken temsiledilmiş Digenes Akritas efsanesinde aslanlarla mücadeleleri bilinmektedir.

Aslan ikonografisi çok ilginçtir. Bazen incil yazarı ve İsa'yı sembolize ettiğinde iyi olarak anılır. Fakat bazen kirlilik ve kötülüğü sembolize ettiğinde kötü olarak anılır. Anlamı incelenen görüntüye göre değişmektedir.

⁵⁶ George Jennison, **Animals for Show and Pleasure in Ancient Rome**, Penn Press, 1937, S.14-52.

Minyatürlerde Bizans kültüründeki hayvanlar incelenme şekillerine göre iki gruba ayrılırlar. İlki biyolojik kökenine göredir. Diğeri ise Hristiyanlık açınsındandinsel olaraktır.

İlk grupta temel inceleme Anzarbalı Yunan bir doktor ve farmakolog olan ve Nero'nun ordularında askeri bir doktor olarak çalışan Pedanius Dioscorides'in "De Materia Medica" isimli çalışmasıdır. Bizans'da bu çalışma temel bir tıbbi inceleme olarak yeralıp en az on kopyası bulunmaktadır. Bu çalışmanın en eskisi ve en ünlü olanı aynı zamanda da en güzel olanı Viyana'da korunup 6.yüzyılda derlenmiştir.Alfabetik sıralamaya göre içerisinde 498 minyatür vardır.Bu minyatürler arasında yılanlar,örümcekler,akrepler,böcekler,kuşlar ve çeşitli hayvanlar bulunmaktadır.

Kuşlar antik döneme göre Bizans'da daha çok sevilen hayvanlardı. Sayısız diğere örnekler arasında Kızkaleli Oppianus'a atfedilen Kynegetica minyatürlü el yazmasıdır. Aslında bu çalışma sözde Apameialı Oppianus tarafından 3.yüzyılda yazılmıştı. Bu kent günümüzde Afyon ili yakınlarında bulunan antik bir kentti. Kynegetica avcılık üzerine bir incelemedir. En iyi Bizans örneği Venedik'te olup 11.yüzyıla aittir ve içerisinde evcil hayvanlar avlanma sahneleri ile mitolojik hayvanlar yeralmaktadır.

İkinci grup minyatürlerin Hristiyan kökenli bilimsel incelemeler olduğu belirtilmişti. Bunların en meşhuru 12. Yüzyıla ait olan ve 1922 yılındaki İzmir yangınında kaybolan Physiologustur. Burada gerçek ve fantastik olarak hayvanların farklı görüntüleri bulunmaktadır.

Hayvanlar aynı zamanda Kosmas Indikopleustes'in Hristiyan coğrafyasında minyatürlü el yazmasındada bulunur. Kosmas Etyopya, Kızıldeniz ve Seylana 6.yüzyılın ilk yarısında yolculuk yapmış Hintli bir tüccardı. Bu yolculuklarını Hristiyancoğrafyası isimli çalışmasında tanıtarak bu ülkelerdeki ticareti değil aynı zamanda ülkelerin flora ve faunasını da anlatmıştır.

Dinsel içerikli olarak da sayısız hayvan temsillerini gördüğümüz minyatürler bulunmaktadır. Liturjik metinlerde de Eski ve Yeni Ahitten sayısız sahneler bulunur. Bu sahnelerin en ünlüsü Davut'un yaşantısı ile ilgili olanlardır. İsrailin en büyük kralı

olarak Davud İsa'nın önceden canlandırılmış şeklidir. Fakat Davut aynı zamanda mezmur yazarı, müzik çalan ve çoban olan kişidir. Kral olarak temsil edilmediğinde ya çobandır yada müzisyendir veyahut vahşî hayvanlar arasında Orpheus olarak görünür. Şarkılarını hem evcil hem de vahşî hayvanlarla beraber söylemektedir.

Aynı zamanda, hayvan resimli başka liturjik minyatürlerde bulunmaktadır. Sina'da 11. yüzyıla tarihlenen sürüsüyle güzel bir manzarayla görülen Eyüp peygamber kitabı bulunmaktadır.

Patmos'da John Manastırı kütüphanesinde Gregory Nazianzen hakkında ön sayfasında horozlar ve leyleklerin olduğu bir minyatür bulunmaktadır.

Hayvanlar aynı zamanda Kumaşlarda da karşımıza çıkmaktadırlar. Erken dönemde av sahneleri ve stilize edilmiş hayvanlar görülmektedir. 8. yüzyıldan Pers ve hatta Çin etkilerini (Zümrüdüanka kuşu fang huang ismi ile Çinden kumaşlarla geldiği) bilinmektedir.

Mücevhercilikte de de hayvan tasvirleri çok fazladır. Budapeşte'de tacıyla korunmuş bir şekilde bir imparator, eşi ve dansçıları bir bahçede çiçek ve kuşlarla bulunmuştu. Selanikte 9. ve 10. Yüzyıllara tarihlenen bir çift bilezik vardır. Bu güzel kaplama haç çalışması olup birtanesi Konstantinopolis'de 1208-1216 yılları arasında yapılmıştır. Bu çalışma batı Sibiry'a da bulunmuştur. İskender'in ortada göğe yükselmesi ki Bizansta çok sevilen bir konu olup madalyon ve şekillerle etrafı çevrelenmiştir. İskender savaş arabasıyla iki grifon tarafından çekilmektedir. Bu kaplama tarzı ve ikonografisi Bizans'ın seküler geleneklerini bazı batı ve doğu alıntılarını göstermektedir.

Anıtsal mozaik süslemenin en iyi örneklerden birisi Venedikte bulunan Aziz Marco katedralidir. Mozaik süslemesi Konstantin ikonografisini izlemiş ve başkentteki sanatçılar tarafından yapılmıştır. 11. ve 13. yüzyıllar arasındaki farklı dönemlere tarihlendirilmektedir. 13. yüzyılın başına tarihlendirilen yaratılışın güzel bir kubbesini görülmektedir. Kuşların, balıkların ve dünyevi hayvanların yaratılışlarıyla insanoğlunun hayvanlar üzerindeki gücü de bu şekilde görülmektedir. Atriumun

çağdaş süslemelerinde Eski Ahitten sahneler de göze çarpmaktadır ayrıca hayvanlarla ilişkili olarak Nuh'un hayvanlara dolu gemisi ve önemli hikâyeleri izlenilebilmektedir.

Aynı konu Sicilya'da bulunan Monreale katedrali mozaiklerindeki gelişimini göstermiştir. Bu büyük kilise Normandiyalı kral Guiglielmus –William II tarafından 1170 yılında yapılmıştır. 1180 ve 1190 Eski ve Yeni Ahitten mozaiklerle süslenmiştir. Burada Bizans özelliği yerel geleneğin ikonografisi ve tarzının tanıştırılmasıyla zenginleştirilmiştir. Nuh ve gemisi kuşların ve balıkların yaratılışı daha az aristokratik olup yine de anlamlı bir tarzdadır.⁵⁷

2.2. Physiologus'un Oluşturulmasına Kaynaklık Eden Edebiyat Örnekleri

Physiologus'un oluşturulmasında insan ve hayvan arasında bağlantı kurulan “fabl” denilen edebiyat türünün katkısı yadsınamaz. İstisna olarak tüm fablların Aesop'a (M.Ö.620 –M.Ö.564) ait olduğu kabul edilir. İ.Ö. 6. yüzyılda Samos'da yaşamış Frigyalı bir köle olan Aesop ahlaki ders veren düz yazı şeklinde metaforik hayvan hikayelerinin yazarı olarak tanınmıştır. İlk koleksiyon günümüzde kaybolmuş durumdadır ve Kayserili Arethas (860 - 939) tarafından hazırlanan üç temel düzenlemesinin olduğu bilinmektedir. Bunlardan birincisi “Augustana” olup muhtemelen ikinci ya da üçüncü yüzyılda ilk kez derlenmiştir. İkincisi “Vindobonensis” olarak bilinir ancak tarihi kesin olarak belli değildir. Üçüncüsü “Accursiana”dır ve Rum Ortodoks İlahiyatçı ve Bilgin Maksimos Planoudes'in (1260 - 1310) elindedir (Latince felsefe ve edebiyat klasikleri ile Arapça matematik yapıtlarını Yunanca'ya çevirerek bu alanların Bizans kültür dünyasında tanınmasını sağlamıştır). Syntipas fablları Aesop'un Süryanice çevirisinin Yunanca versiyonlarıdır. Geç dönemde Bizans İmparatorluğu parçalanırken Aesop'a ait olmayan fabllarla türün ilgi görmesi sağlanırken, hayvan özellikleriyle benzer ahlaki dersler verme durumu Physiologus ve hayvan destanlarında da söz konusudur. Aesop fabllarıyla atasözleri ve deyimlerin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁵⁸

⁵⁷ Klingender, a.g.e. s.238-244.

⁵⁸ Christian Laes, "Children and Fables, Children in Fables in Hellenistic and Roman Antiquity", *Latomus*, T. 65, Fasc. 4 (Octobre-Décembre 2006), pp. 898-914.

Amerika Birleşik Devletleri New York kentindeki, The Morgan Library & Museum’da bulunan 397 numaralı “fables” isimindeki bir el yazması Aesop kitaplığının önemli bir örneği olup yine etkileyici bir dizi minyatürlere sahiptir. ⁵⁹

Resim 3 – Fables MS M.397 , Morgan Library, USA. (R.35)

Demosthenes (M.Ö. 384 M.Ö. 322) veya Aristo (M.Ö.384-M.Ö.322) gibi klasik yazarlar Fabl’ların seçkin bir tür olmadığını düşünmüşlerdi. Fabl’lar popüler olmayı ancak Roma döneminde başarabilmişlerdi. Hermogenes (M.Ö 5 - 4 yy) fabllara kısa olarak değinirken Retorikçi Myra’lı Nicholas (M.S. 270 - M.S.343) fabl’ı "gerçeği ya insanlarla ya da hayvanlarla açıklayan ama gerçeğe benzemeyen hayali bir öykü" olarak tanımlamıştır. Fablların basitliğini, ahlaki bir öğretiyi ve çıkarılacak dersini vurgulamıştır. ⁶⁰

Günümüze ulaşan en eski fabl koleksiyonu Colectio Augustana’dır ancak tarihi kesin olarak bilenmemekle beraber dördüncü veya beşinci yüzyıla ait olduğu tahmin

⁵⁹ Alexander P.Kazhdan, ‘v.d.’ **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Oxford University Press, 1991, s.28-29.

⁶⁰ Elizabeth e. Seittelman, “Aesop's Fables: A Unit in Classical Humanities for The Elementary Schools” **The Classical Outlook**, vol. 59, no. 1 (october-november 1981), pp. 17-20.

edilmektedir. Daha sonraki koleksiyonların tamamı Bizans dönemi boyunca tanınmaktadır. Bizanslılar, antik fablları özellikle M.Ö. 6. Yüzyılda yaşamış Yunanlı Masalcı Aesop ve 2. Yüzyılda yaşamış Yunanlı Fabl Yazarı Babrios tarafından yazılanları bazen farklı kelimeler kullanarak, bazen tamamen değiştirerek taklit etmişlerdir.

Oryantal fabllar yaygın olarak 7. Yüzyılda yaşamış hristiyan aziz ve şehitlerinden olan Barlaam ve Prens Josaphat ve 11. yüzyılda yaşamış, yahudi, bizanslı doktor ve bilimadamı Symeon Seth'de kullanılmıştır.

Paleologos döneminde hayvan destanları hayvan fabllarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁶¹

Bir başka kaynağa göre ise Aesop ve fabllar şu şekilde aktarılmaktadırlar: *“Aesop, İ.Ö 6. yy'da yaşadığı varsayılan eski Yunan masalcısıdır. Kahramanları hayvanlar olan masallarıyla büyük ün kazanmış olan Aesop'un yaşamıyla ilgili bilgiler kesin değildir. Bir söylentiye göre Trakya'da doğmuş, bir süre köle olarak Samos adasında yaşamış, özgür bırakılınca birçok yolculuk yapmış. Ancak Aesop'un bugünkü Edirne yakınlarındaki Amorium kentinde doğup büyüdüğü de söylenmektedir. Aesop'un masallarını gerçekten yazdığı yolunda hiçbir kanıt yoktur. Ona mal edilmiş masalların bilinen en eski derlemesi, İ.Ö 16. yy'da Phaleroslu Demetrios tarafından hazırlanmış, bu derleme daha sonra, İ.S.I. yy'da Latince olarak Phaedrus, Yunanca olarak Babrios tarafından yeniden kaleme alınmıştır. “Aesop Masalları” daha sonra 17. yy. Fransız yazarı Jean de la Fontaine'in fabllarına esin kaynağı olmuştur. Aesop fabl denen öykülerle ünlüdür.”*⁶²

“Fabl” kelimesi, Latinedeki “hikâye” anlamına gelen “fabula”dan türemiştir. Bu sözcük zamanla, bir ahlak ilkesi, bir davranış kuralı olarak sembolik bir anlatı şeklinin ismi olmuştur. Bu tür hikâyelerdeki kahramanlar çoğunlukla hayvanlardır.

⁶¹ Kazhdan, ‘v.d.’ a.g.e., s.773.

⁶² Aesop, **Aisopos Masallar Bütün Aesop Masalları Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi**, Çev. İo Çokona, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s.1-10.

Bu hayvanlar hikâyelerde kendi özelliklerini koruyarak, insan gibi konuşup davranmaktadırlar. Fabl bu özelliğinden dolayı bir tür masal olarak kabul edilmektedir.

Fabllerde öğretici bir amaç söz konusudur. Günlük hayatta karşılaşılan çeşitli durumlarla ilgili olarak dersler verilir. Hikâyeleri okuyan kişiler verilen dersi kolaylıkla anlarlar.

Bu ders öykünün bir yerinde bir atasözü veya özdeyiş şeklinde net olarak aktarılır. Fabllerde insanların hatalı ve komik özellikleri doğrudan eleştirilmektedir. Pek çoğunda şiirsel bir yapı söz konusudur. Fablların temel görevi, belirli bir ana fikri bir veya birkaç olayla beraber kısaca pratik bir şekilde açıklamaktır. Fabller bu nedenle kısa olup dört bölümden oluşurlar. Bu Bölümlerden ilki giriş bölümüdür. Giriş bölümünde olayların ve kahramanlar tanıtılır. İkinci bölümde olay örgüsünün oluşup düğümlendiği bölümdür. Üçüncü bölüm ise düğümlerin çözüldüğü sonuç bölümüdür. Dördüncü ve son bölüm ise ana fikrin okuyucuya verildiği bölümdür. Fablların bir diğer görevi çocuklara, doğru, iyi, güzel ve ahlâkî davranışlar kazandırmaktır. Çocuklar fabl okumaktan, anlatmaktan ve dinlemekten hoşlanırlar. İnsanoğluna çeşitli mesajların verilmesi ve bazı kişiliklerin eleştirilmesi sebebiyle farklı ülkelerin edebiyatlarında çeşitli milletlerin kültürlerinde bulunan hikâyelerde hayvan karakterlerin kullanılması son derece popülerdir.

Günümüzde de oldukça beğenilen ve tercih edilen fablların geçmişi çok eski çağlara kadar dayanmaktadır. İlk fablların Hindistan'da ortaya çıktığı söylenmektedir. İlk yazılı örnek de olarak “Pançatantra” masalları kabul edilmektedir. Fabl’ın yazılış tarihi olarak MÖ 100–300 yılları belirtilmektedir.

Pançatantra Masalları, fabl türünün en eski ve ilginç bir örneği olarak belirtilir.

Bazı kaynaklarda eserin, MÖ. 200 yılında Keşmir’de düzenlendiği aktarılmaktadır. Ancak, ileriki yüzyıllarda (MS. 100-150) ortaya çıkıp ünlenen eserin yazarı ve hangi yıllar arasında yaşadığı kesinlikle bilinmemektedir. Eserin başlangıcında bu

masalların, dönemin iki genç prensini eğitmek için Vishnuşarman adlı biri tarafından anlatıldığı yazılmıştır. İnsanların ve hayvanların bulunduğu ve ara sıra öyküler arasına felsefi mısraların verildiği Pançatantra Masalları tamamen, yetişkinlere hitap etmektedir.

Aesop ve La Fontaine'in fabllarına öncülük yapan bu masalların bazıları, Yirminci yüzyılın başlarında (1908), ABD'de resimlendirilerek çocuklar için yayımlanmıştır. Diğer bir yazılı örnek, Hintçe bir çalışma olan "Kelile ve Dimme"dir.

Kelile ve Dimme'nin yazım tarihi de MÖ. 300 yılları olarak kabul edilmektedir. Bu eser, 1.yüzyılda yaşamış Hintli bilge ve Fabl yazarı Beydaba tarafından oluşturulmuştur. Brahmanların önderi olan Beydaba, eserini Debşelem isimli Hint hükümdarı zamanında yazmış ve ona hediye etmiştir. Çalışmada ülke yönetimi, felsefe ve eğitimle ilgili sorunlar dolaylı bir şekilde tartışılıp eleştirilmiştir. İlk bölümdeki hikâyelerin kahramanları olan iki çakaldan "Kelile" açık sözlülüğün ve doğruluğun, "Dimme" ise yalan ve iftiranın sembolü olmuştur. Beydaba, zacımasızlığı ile ünlenmiş Debşelem'i hayvan hikâyeleri aracılığıyla uyararak ve ona iyi yönetim şeklini yolunu göstermeye çalışmıştır. Kelile ve Dimme eseri ilerleyen yüzyıllarda doğu ve batı dillerine tercüme edilmiştir. Fransız şairi La Fontaine fabllarını yazarken bu eserden de yararlanmıştır.

Batı'da fabl, Aesop (Ezop) masallarıyla ortaya çıkmıştır. Ezop, Batıda ilk fabl yazarı olarak tanınmaktadır. MÖ. VII-VI. Yüzyıllarda yaşadığı kabul edilen ve düşüncelerini baskılı bir yönetim altında ancak küçük hayvan hikâyeleriyle anlatabildiği söylenen Ezop'un fablları birçok dile çevrilmiştir. Kökenleri eski Hint edebiyatına kadar uzanan birtakım fabllar da Ezop'a ait olarak düşünülmüştür. Günümüzde 360'a yakın Ezop masalı derlenmiştir. Ezop (Aisopos) içinde bulunduğumuz zamana kadar gelmiş neredeyse üç yüz masalıyla, insanlara her dönem dersler vermiş bir öğretici konumundadır. Samos adasında mı yoksa Anadolu'da Eskişehir yakınlarında mı doğduğu bilinmeyen Ezop, Samos'ta yaşayan İadmon adlı bir kişinin kölesi olmuştur. Kölesinin bilgeliğinden etkilenen İadmon sonradan onu özgürlüğüne kavuşturmuş, Ezop da Atina'ya gitmiştir. Orada halkın savunuculuğunu yapmış, bu yüzden de

düşünce özgürlüğüne sürekli karşı çıkmış diktatör Peisistratos'un öfkesini kazanmıştır. Sonunda ölüm cezasına çarptırılarak bir uçurumdan atılmıştır. Atinalılar yıllar sonra şehir alanlarından birine onun heykelini dikmişlerdir.

Ezop'tan sonra Batıda bu alanda büyük bir başarıya ve üne erişen Fransız yazar ve şairi Jean La Fontaine (1621–1695), bugüne kadar düz yazı olarak yazılmış ve anlatılmış Ezop masallarını yeniden kaleme alıp şiir biçimine çevirerek yeniden yetişkinlerin dünyasına kazandırmıştır. La Fontaine, kendisinden önce bu alanda yazılmış eserlerden de faydalanmıştır. La Fontaine, fabllerinde genellikle öğüt dediğimiz dersi metnin sonunda vermiş ve okura ahlâkî bir sonuç aktarmıştır. La Fontaine'in bugün daha çok çocuklar tarafından okunan ve sevilen hayvan masalları, aslında çocuklar için yazılmamıştır. La Fontaine, eleştirmek istediği kişileri bu öykülerle anlatmış ve komik durumlara düşürmüştür. Zamanla bu kişiler unutulmuş, masallar çocuk edebiyatının ilginç örnekleri olarak yer edinmişlerdir.⁶³

Bir fabla şu örneği verebiliriz: *“...Tavşanlar, bir zamanlar kendilerinin en çok haksızlığa uğrayan yaratıklar olduklarına inanıyorlardı. Herkesi kendilerine düşman sandılar.*

Bir gün bir grup yabani atın otlar arasında dört nala kendilerine doğru koştuklarını görünce, atların bile kendilerine düşman olduklarını sandılar; böyle bir dünyada yaşamaktansa ölmenin daha iyi olacağına inanarak , intihar etmek için göle koşuştular.

Göl kenarındaki çamurda oynayan kurbağalar, çok sayıda tavşanın hızla kendilerine doğru koştuklarını görünce, korku içinde suya daldılar.

Kurbağaların bu halinin gören tavşanların öncüsü durdu ve geriye dönerek, “bir dakika, arkadaşlar!” diye bağırdı.

⁶³ I.G.N. Keith Falconer, **Kalilah and Dimnah or The Fables of Bidpai**, Cambridge at The University Press, 1885.

*O kadar acele etmeyelim. Bizim durumumuz zannettiğimiz kadar kötü değil. Baksanıza, bizden de kötülerini var...”*⁶⁴

*“Jean de La Fontaine (1621-1695): Halk, eski mitoloji ve hayvan hikayelerinden beslenen masallarıyla türün öncü yazarlarından olan La Fontaine, 1668'den 1694'e yirmibeş yılı aşkın bir sürede yayımladığı iki yüzü aşkın masalla günümüzde de her yaşta okurun ilk masalcılarından biri olmayı sürdürmektedir.”*⁶⁵

Batıdaki fable geleneği, antik Yunan fabllarına katkıda bulunan ve muhtemel olarak efsanevi bir kişi olarak kabul edilen Aesop ile başlamaktadır. Günümüz yayınlarında iki yüzün üzerinde fable bulunmaktadır. Fakat fablların tam olarak kaynağına ulaşmak mümkün değildir. Bilinen en eski Aesop fablları 4. Yüzyıla aittir. Aesop örneğini geliştirerek kullananlar arasında Romalı şair Horace, Yunanlı biyografi yazarı, Plutarch ve Yunanlı hiciv yazarı Lucian bulunmaktadır.

Fable Ortaçağ'da gelişerek alegori şeklini almış ve 12.yüzyılın sonunda Marie de France tarafından önemli bir fable koleksiyonu oluşturulmuştur. Ortaçağ'da uzun içinde kahraman, suçlu, kurban ile destansı güzelliğiyle parodi yapan sonsuz kahramanlıklarla dolu bölümlere ayrılmış uzun hayvan kahramanlık öykülerine doğru bir artış görülmüştür. Bunların en ünlüsü 12. Yüzyılda Roman de Renart olarak adlandırılan bir grup hikâyelerdir. Bu hikâyelerin kahramanı Reynard The Fox (Almanca Reinhard Fuchs) bir kurnazlık sembolü olarak tilki görülmektedir.⁶⁶

2.3. Physiologus Yazmaları Hakkında

Physiologus (ὁ Φυσιολόγος) hayvanlar kitabı olarak isimlendirilmiş, sözcük anlamı olarak Yunanca'da fizyolog, doğa bilimcisi anlamlarına gelmektedir.⁶⁷

⁶⁴ Aesop, **Aesop Masalları**, Çev. Tozan Alkan, İstanbul, Can Yayınları, 2018, s.1-13.

⁶⁵ Jean de la Fontaine, **La Fontaine Masallar - Hasan Ali Yüce Klasikleri**, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s.20-50.

⁶⁶ (Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/art/fable>, 3 Ekim 2018.

⁶⁷ Alexander P. Kazhdan, 'v.d.', **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Oxford University Press, 1991 pp. 1674.

Physiologus bir Hristiyanlık kitabıdır. Temel olarak üç adet düzeltilmiş versiyona sahiptir. Bunların ilki ve en eskisi ikinci yüzyılda bir Hristiyan çevresinde antik metinlere dayanılarak üretilmiştir. Bu eserde çeşitli hayvanlar, kuşlar, sürüngenler, belirli bitkiler ve kıymetli taşlar tanımlanmaktadır. Hayvanların pek çoğu fantastik özellikleriyle anlatılmış gerçek hayvanlar olup, bazıları ise tek boynuzlu at ve anka kuşu gibi efsanevi hayvanlardır. Hayvanların sunuluşu şiirsel ve semboliktir. Her bir hayvanın davranışı İsa'yı, Şeytan'ı erdem ve ahlaksızlığı sembolize etmektedir. Bazı eski efsaneler de Hristiyan doktrinleriyle uyumlu hale getirilmiştir. Physiologus yeterince konuştu diyerek her bölümde metin sonlandırılır.

Physiologus'un ikinci düzeltilmiş şekli ise araştırmacı Sbordone tarafından beşinci ve altıncı yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu düzenlemeye göre bitki ve taşlarla ilgili bazı bölümler kaldırılmış durumdadır.

Üçüncü düzenleme ise Hexameron'un yazarı olan Büyük Basil'e göre yapılan düzenlemedir. Physiologus komşu ülkelerin edebiyatlarını önemli ölçüde etkilemiş olup Latince, Ermenice, Gürcüce Süryanice, Koptik ve Etyopyaca ile Slav dillerinden Ortaçağ çevirileri yapıldığı bilinmektedir.⁶⁸

⁶⁸ Kazhdan 'v.d.', a.g.e., s.1674.

2.4. Physiologus'un Üretildiği ve Bulunduğu Yerler

“Physiologus” olarak bilinen erken Hristiyanlık dönemine ait hayvan kitabı, Klasik öğretinin önemli bir merkezi olan Yunan kenti İskenderiye’de ikinci yüzyılda yazılmıştı. Kitabın malzemesi Yunan, Roma, Mısır ve öteki antik Yakınoğu uygarlıklarının doğayla ilgili yazıları, halk öyküleri, mitleri ve batıl inançlarından derlenmiş, bunlara kadim bilgiler ve İncil’e yapılan göndermeler eklenmişti.⁶⁹ Physiologus'un yazarı bilinmemektedir. “Physiologus” adı “Fizyolog” veya “Doğa bilimcisi” olarak kullanılmaktadır.⁷⁰

Doğu’da Hristiyan sanatında hayvanlar, bitkiler ve taşlar üzerine en popüler çalışma olan ve Batı’daki Bestiariumlar için temel oluşturan, yazarı tarafından gözlem ve değerlendirmeleri kapsayan el yazması metin basitçe Physiologus ya da “doğacı” olarak adlandırılmıştır. Metin doğrudan yazarın kişiliği, yazdığı tarih ya da yer ile ilgili bilgi vermez. Dolayısıyla yazarı ile ilgili olarak ise (erkek mi kadın mı) hiç bir şey bilinmemektedir. Ayrıca ahlaki ders ya da öğretinin bir sonraki bölümle karışmaması için her bölümün sonunda “Physiologus yeterince konuştu” cümlesiyle sona erer. İçerisinde gerçek ve gerçek olmayan çeşitli hayvanlar ve kıymetli taşlar da bulunurdu.

71

Günümüze ulaşan Yunanca ve Latince olarak farklı dönemlere ait çeşitli Avrupa ülkelerinin ve Amerika Birleşik Devletleri’nin kütüphanelerinde bulunan bazı Physiologus örnekleri şunlardır;

- Belçika’da Brüksel şehrinde De Koninklijke Bibliotheek van België’de, bulunan, 10. yüzyıla tarihlenen Physiologus,

⁶⁹ Willene B. Clark, **A Medieval Book of Beasts: The Second Family Bestiary Commentary, Art, Text and Translation**, Cornwall, MPG Books Ltd., 2006, s. 8

⁷⁰ **A.g.e.**, s. 8

⁷¹ Arnaud Zucker, **Physiologos. Le bestiaire des bestiaires : Texte traduit du grec, introduit et commenté**, 2005, s.1-21 (Konu ile ilgili olarak, daha fazla bilgi için şu kaynağa başvurulabilir: Nicole et Roy, Bruno Deschamps, **L’univers des bestiaires : Dossier bibliographique et choix de textes**, 1974).

- İsviçre’de Bern şehrinde Bern Burgerbibliothek’de, Lat. 233 numarasıyla kayıtlı, 8. ya da 9. yüzyıla tarihlenen Physiologus,
- İsviçre’de Bern şehrinde Bern Burgerbibliothek’de, Lat.318 numarasıyla kayıtlı, 9. Yüzyıla tarihlenen Physiologus.
- İsviçre’de Bern şehrinde Bern Burgerbibliothek’de, Lat. 611 numarasıyla kayıtlı, 8.veya 9.yüzyıla tarihlenen Physiologus,
- İtalya’da Milano şehrinde, Biblioteca Ambrosiana’da, E. 16 Sup., fol. 10v numaralı Physiologus.
- Amerika Birleşik Devletleri’nde, NewYork şehrinde, The Morgan Library & Museum’da, 112333 numarasıyla kayıtlı, Fables başlığı altındaki kaynağın içerisinde bulunan Physiologus.

Smyrna Physiologus’unun İzmir'deki Evangelical Greek School'dan önce nerede bulunduğu bilinmemektedir. “3.3.Arşiv ve Kütüphanesi” bölümünde bu okul ve kütüphanesi ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Smyrna Physiologus’u İzmir Evangelical Greek School Kütüphanesi'nde bulunmaktaydı ancak 1922 yılında çıkan meşhur büyük İzmir yangınıyla eser tamamen yanmıştır. Eserin yanmadan önce farklı araştırmacılar tarafından çekilen siyah beyaz fotoğraflarının bazıları günümüze ulaşabilmiştir. Fakat bu siyah beyaz fotoğrafların asıllarının nerede olduğu bilinmemektedir. Smyrna Physiologus’u büyük olasılıkla Konstantinopolis’te Studios Manastırı'nda üretildiğini düşünülmüş ve 11.yüzyılın sonu 12.yüzyıla tarihlendirilmiştir.⁷²

Strzygowski Smyrna Physiologus’unun Studios'ta üretildiği savı için bir kaynak göstermemiştir. Ancak, konu ile ilgili olarak 1200 yılına kadar yapılmış tüm Yunan minyatürlerinin envanterini çıkartmış olan araştırmacılar Kirsopp ve Silva Lake ‘in “Dated Greek Minuscule Manuscripts to the Year 1200” isimli çalışmalarında Smyrna

⁷² Strzygowski, a.g.e., s.1-15.

Physiologus'unun Studios Manastırında üretildiğine dair herhangi bir bilgi bulunamamıştır.⁷³ Dolayısıyla Smyrna Physiologus'unun nerede üretildiği belirsizdir.

2.5. Physiologus'un Tarihçesi

Physiologus, Helenistik dönemde İskenderiye'de alegorik olarak edebiyat, felsefe ve teolojiyle özellikle Homeros ve İncil'in yorumlanmasıyla ilişkiliydi. Yahudi öğretmen Aristobulus'un (M.Ö.181-M.Ö.124), Yahudi bir şair olan Aristeas'ın (doğum ve ölüm tarihi tam olarak bilinmiyor ancak 2. yüzyılda yaşadığı düşünülüyor) mektupları bulunmaktadır. Physiologus'daki hayvanların anlamlarının oluşmasında İskenderiyeli, Ortodoks Yahudi bir filozof olan Philio (M.Ö25 - M.S.50), Havariler Çağında Pavlus'la anlaşmazlığa düşmüş, dini mektupları heretik sayılmış Hristiyan azizi Barnabas (?-M.S. 61), gerçek adı Titus Flavius Klemens olan Hristiyan düşünür, İskenderiyeli Clement (150 - 215), Patristik felsefenin en önemli temsilcilerinden olan bir Kilise Babası Origenes (184 -253), gerçek kişiliğini gizlemiş olan Hristiyan düşünürü Dionysius (doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir, 5.yy da yaşamıştır) , İskenderiyeli Felsefeci Didymus (? - M.S.10) gibi düşünürlerin yazdıkları da etkili olmuştur.⁷⁴

Smyrna Physiologus'u Bizans sanatında doğa tarihi konusunda son derece zengin bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. 1922 yılında bulunduğu Evangelical Greek School of Smyrna kütüphanesinde 1922 yılında çıkan yangınla yanıp yok olduğu için minyatürlerin tam sayısı bilinmemektedir.

Smyrna Physiologus'u hayvanların belirli özellik ve davranışlarını resimleyip aynı zamanda bitki ve taşlardan da bahsedip bu davranışlardan, özelliklerden dini ve ahlaki dersler çıkartan Physiologus'un Yunanca bir çalışmasıdır. Minyatürler bu bakımdan kapsamı ve karmaşıklığı açısından düşünüldüğünde Bizans'ta doğa tarihinin resimlendirilmesi bakımından oldukça zengin bir görselliğe sahiptir.

⁷³ Kirsopp Lake - Silva Lake, **Dated Greek Minuscule Manuscripts to the Year 1200**, American Academy of Arts and Sciences, California - USA, 1945, s. 1-27.

⁷⁴ Robert M. Grant, **Early Christians & Animals**, London, Routhledge, 1999, s.44.

Minyatürlerin tarihlendirilmesi ile ilgili olarak da karmaşıklık söz konusudur.

Smyrna Physiologus'unun tarihi oldukça tartışmalı bir konu olup bu konuda halen tartışmalar sürmektedir. Bir grup bilim insanına göre 11. yüzyıl tarzı özelliğini gösterdiği için 11.yüzyıla tarihlendirilmektedir; diğer bir grup ise 9. yüzyıla tarihlendirmektedir.

Araştırmacı Irmgard Hutter ikna edici bir şekilde isim vererek Smyrna Physiologusu'nun 11.yüzyıl yazısına “Theodore Psalter’a” (Theodorus Mezmuru’na) (London, British Museum Add.19.352) benzediğini söylerken, başka bir araştırmacı olan İtalyan sanat tarihçisi Giancarlo Prato ise “Paleologos” grubu el yazmalarına benzediğini belirtmektedir.⁷⁵

Strzygowksi ise Smyrna el yazmasının 1100 yılında, muhtemel olarak Konstantinopolis’te İkonaklazma dönemi sonrası yapıldığını söylemiştir. Ayrıca daha eski yıllara ait minyatürler içeren Athos’daki codex 602⁷⁶ el yazmasının kopyasına benzediğini de belirtmiştir. Mevcut Physiologus versiyonundaki en ilgi çeken konu, Strzygowski’ye göre dini metinlerin ve minyatürlerin özellikle Cosmas’ın “Christian Topography“ isimli çalışmasıyla gösterdiği benzerliklerdi.

Indicopleustes olarak da bilinen Cosmas, İskenderiye Mısır’da 6. yüzyılda yaşamış Hintli tüccar, teolog ve gezgindir. Eğitim hayatının geri kalanını ticaret yaparak geçirmek istemişti. Eğitimi temel bilgilerle sınırlıydı. Her ne kadar resmi bir eğitim almamış olsa da, okulların merak duygusunu geliştiren yerler olduğunu düşünüyordu. Yaşadığı dönemlerin bilim ve edebiyatı konusunda araştırmalar yaparak kendisini geliştirmeye çalışmıştı. Ticari ilişkileri nedeniyle Cosmas yaşadığı yerlerin çok uzağına gitti. Okyanusu geçip körfezlere, Akdeniz’e, Kızıldeniz’e ve İran körfezine yolculuklar yaptı. Gittiği yerlerdeki Hristiyan halkları ve gördüğü şeyleri eserlerinde anlattı. İçinde dünyanın en eski ve en meşhur haritalarından biri olan ve yaklaşık 535

⁷⁵ Peers, a.g.e., 267-292.

⁷⁶ (Çevrimiçi) <http://catdir.loc.gov/catdir/toc/becites/athos/athos.html>

ve 547 yıllarına tarihlenen “Christian Topography” (Hristiyan Coğrafyası) isimli çalışmasıyla tanınmaktadır. Bu çalışmasında Cosmas dünyanın İncil’de geçtiği şekilde olduğunu metinlerle kanıtlamayı, dünyanın özellikle düz bir yapısı olduğunu öne sürmüş ve Ptolemy’nin dünyanın küre şeklindeki olduğu fikrini çürütmeye çalışmıştır. Eseri, o dönemde Etiyopya’nın başkenti olan ve önemli bir ticaret, din ve eğitim merkezi konumundaki Etiyopya’ya, Mısır’a ve Ekvator’a yaptığı seyahatleri ve orada görüp duyduklarını anlatması açısından önemlidir. Tüm yolculuklarını tamamladıktan sonra Kudüs’ü ziyaret etmiş inzivaya çekilip kendisini coğrafyaya, kozmografya ve kutsal kitap yorumlarına adanmıştır. Bu çalışmalarından yalnızca günümüze “Christian Topography” isimli çalışması ulaşmıştır. Octateuch (Οκτάτευχος) Yeşu, Rut, Hakimler ile Tevratı da içine alan, İncil’in ilk sekiz kitabına geleneksel olarak Octateuch adı verilmektedir. Bu metinler klasik Hristiyan düzeninde Rut’un kilise kurallarının (ketubim ya da yazıtlar) 3.Bölümünün bulunduğu yerde 5.ruloda bulunan Süleyman’ın özdeyişlerinin 2.sinin ardında yer alıp, Tevrat’tan oldukça farklı bir düzenlemeye sahiptir.⁷⁷

Strzygowski, Cosmas’ın “Christian Topography” eserinde metinlerde geçen resim ve yazılarında bahsettiği hayvanların Physiologus’daki hayvanlarla ilgili olabileceğini düşünmekteydi. Bu kitabın yani Cosmas’ın “Christian Topography” isimli çalışmasının içinde bulunan dört bölümü garip bir şekilde çıkartılarak Physiologus’a dâhil edilmiştir. Strzygowski bu dâhil edilme işlemi için kimin sorumlu olduğunu bilmediğini belirtmiştir.⁷⁸

Bazı minyatürlerin üzerinde bulunan metinler sahne ile ilişkili olmayıp anlamsız diziler oluşturmaktadır. Bu durum yazar ve nakkaşların farklı gelenek veya görsel özellikleri takip ettiklerini göstermektedir; ancak resimlerdeki süslemelerin bu büyük bir bölümü mevcut metnin görselliğini tamamlamak için düşünülmüştür.⁷⁹

⁷⁷ Strzygowski, **a.g.e.**, s.54,113. , Bakınız. (Çevrimiçi)<https://www.britannica.com/biography/Cosmas>, 9 Ağustos 2018., Vasiliki Tsamakda, A Companion to Byzantine Illustrated Manuscripts, Brill Academic Pub. III. edition, 2017.

⁷⁸ Strzygowski,**a.g.e.**, s.1-100.

⁷⁹ Bernabo, **a.g.e.**, s.1-60.

Josef Stryzowski'nin araştırmalarının genel sonuçları, Smyrna Physiologusu'nun minyatürlerini değerlendirme açısından günümüzde halen kabul edilmektedir.⁸⁰

Stryzowski'nin kitabında, Cosmas İndikopleustes ve Smyrna Octateuch'ne ait olan başka farklı bölümler ile minyatürler de vardır. Yazar, Smyrna Physiologus'u aslında üç adet farklı eserin bir araya getirilmesinden oluşmuş bir eserdir diye belirtmektedir.

81

Josef Stryzowski, Smyrna Octateuch'undan Evangelical Greek School of Smyrna kütüphanesinde, A-1 kayıt numarasıyla sanat tarihi açısından ikinci olarak önemli kabul edilebilecek bir el yazmasıdır diye bahsetmektedir. Smyrna Octateuch'unun ölçüleri için ise 30 x 37 cm.' den biraz daha büyüktür diye söz etmiştir. Kahverengi deri bir kapağı olduğunu ve parşömen üzerine yapılmış 262 sayfalık bir el yazması olduğunu da söylemiştir. Smyrna Octateuch'nn Eski Ahit'in ilk sekiz kitabını, yani Genesis'den Ruth'a kadar olan kitapları kapsadığını ayrıca içinde bulunan metnin, 16 x27 cm 'lik bir stnda düzenlendiğini anlatmaktadır. Stryzowski Octateuch'un içinde çeşitli boyutlarda 395 tek tek çerçeveli minyatür bulunduğunu, bunların boyutlarının ise başlangıçta 18 x 20 cm. sonra git gide küçülen ebatlarda olmak üzere 6 x 10, 3.5 x 11, 5.5 x 9.5 cm. ve benzerleri şeklinde devam ettiğini de çalışmasında anlatmıştır. Minyatürler beyaz zemin üzerine yapılmıştır fakat sadece başlangıçta renkli arka planlar bulunmaktadır diye eklemiştir. Bu el yazmasının resim düzeninin Vatikan' da bulunan gr. 747 ve 746 iki el yazması ile Athos Dağı'ndaki Vatopedi Manastırı'nın el yazmalarıyla yakından ilişkili olabileceğinden bahsetmiştir. Josef Stryzowski kitabında bulunan Smyrna Octateuch'unun XXXIV bölümünde üzerinde yazısı olmayan bir adediyle birlikte toplam 13 adet minyatür fotoğrafı bulunmaktadır. Diğer minyatürlerin üzerlerindeki bilgiler ve Türkçe karşılıkları şu şekildedir:

- Oktateuch, Sm fol. 2 r: " Eski günlerden bir gün. "

⁸⁰ Peers, a.g.e.,267-257.

⁸¹ Josef Stryzowski, **Der Bilderkreis des griechischen Physiologus, des Cosmas Indikopleustes und Oktateuch nach Handschriften der Bibliothek zu Smyrna**, Byzantinisches Archiv, Leipzig, B.G Teubner, 1899.

- Oktateuch, Sm fol. 4 v: “ Gündüz ve gecenin oluşması. ”
- Oktateuch, Sm fol. 8 r: “ Adem’in yaratılışı. ”
- Oktateuch, Sm fol. 9 r: “ Adem’in hikayesi”
- Oktateuch, Sm fol. 16 r: “ Cennetten kovulma. ”
- Oktateuch, Sm fol. 21 v: “ Nuh ve hayvanlar.”
- Oktateuch, Sm fol. 22 v: “ Nuh’un sarhoşluğu. ”
- Oktateuch, Sm fol. 54 v und 55 r: “ Yusuf’un hikayesi. ”
- Oktateuch, Sm fol. 78 v: “ Firavun’un Musa ve İsraililere zulmü. ”
- Oktateuch, Sm fol. 80 ca: “ Kızıldeniz’de gün batımı ve israililer Yusuf’la yürümesi ”
- Oktateuch, Sm fol. 158 r: “ On iki Kabile. ”
- Oktateuch, Sm fol. 163 v: “ Eski Korah Oktateuch’u. ”⁸²

Josef Strzygowski, Cosmas için “Christian Topography ” adlı çalışmasıyla Hindistan-İngiltere arası ticari bir gemiyle gemi seyahatler yapmış bir gezgin diye sözlerine başlamaktadır. İskenderiyeli yerli bir keşiş olup, Bizans sanatı üzerine araştırmalar yaptığını da eklemiştir. Cosmas araştırmasındaki minyatürler Physiologus ve taş kitabının minyatürleriyle benzer gibi durmaktadır diye yazmıştır. Sina (Azize Katherina) manastırında “ Christian Topography “ isimli çalışmasını hazırlamıştı şeklinde açıklama yapmaktadır. Cosmas’ın Hristiyanların yaşadığı coğrafi bölgeleri ve özelliklerini anlattığından söz etmektedir. “Christian Topography” isimli eserinin “Vatikan 699 gr” el yazmasıyla çalışması ile ilişkilendirilebilir diye de belirtmiştir. Son olarak Josef Strzygowski Cosmas’ın “Christian Topography” çalışması hakkında daha detaylı araştırma için güzel bir kaynak olarak bahsettiği The Christian topography of Cosmas, an Egyptian monk by Cosmas, Indicopleustes, fl. 6th cent; McCrindle, John Watson, 1825-1913, London, printed for the Hakluyt Society, 1897 yılına ait kitabı önererek kaynağı kendi kitabına eklemiştir. Josef Strzygowski çalışmasında Cosmas’ın minyatürlerine başlamadan minyatür bölümünün en başında taşlar kitabına ait olan bir tane minyatür fotoğrafı vermiştir. Bu minyatürün başlığı ve Türkçe karşılığı şöyledir: Üstteki başlıkta Steinbuch Kap.6.Jaspis (Taşlar Kitabı 6. Jasper taşı-

⁸² Strzygowski,a.g.e., s.54, 178-188

Sm.S.145 alt kısmında başlığın hemen altında Thermodon'da taş arama) şeklindedir. Strzygowski Taşlar Kitabına ait minyatürden sonra Cosmas minyatürlerine geçmiştir. Toplam yedi adet Cosmas minyatürü bulunmaktadır. Cosmas minyatürlerinin sıralaması ve Türkçe karşılıkları şöyledir:

- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 161 (163): “ Meryem Dünya'nın merkezinde”
- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 161: “ Tapınakta Meryem. ”
- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 163 (165): “ Masada Meryem. ”
- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 164: “ Yedi kollu şamdan üzerinde Meryem. ”
- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 165 (167): “ Aaron çubuklarında Meryem. ”
- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 166: “ Musa Sina'da yanan çalı önünde. ”
- Kosmas Indikopleustes, Sm. S. 180: “ Göklerin hâkimiyeti. ”⁸³

Her ne kadar hiyerarşik ya da kronolojik olarak gösterilmeler de pek çok bölümde Hristiyanlığın temel ilkeleri bulunmaktadır. Örneğin; panter İsa'nın dirilişine gönderme yapmaktadır. Panter yemek yedikten sonra inine gidip üçüncü gün yüksek sesle kükreyip ağzından çıkan güzel kokuyla hayvanları etkileyip çağırır. Konuyla ilgili minyatür, bir panteri ininde diğerlerini dışarıda olarak göstermektedir. Panterin bu davranışı İsa'nın üçüncü gün ölüyken birden dirilmesini ve etrafta yürümesini temsil etmektedir. Metin, İsa'nın erdemlerinin anlatılmasıyla devam etmektedir. Bu minyatür yalnızca Bernabo'nun koleksiyonunda bulunmaktadır o yüzden katalog kısmına alınmamıştır.⁸⁴

⁸³ Strzygowski, a.g.e., s.170-177.

⁸⁴ Bernabo, a.g.e., s.5-9.

Resim 4-İsa ve Panterler (R.36)

Bernabo'ya göre; doktrine ilave olarak metin ve resimler anolojik bir fonksiyona da sahiptir bu da ahlaki eğitimidir. Dersler hayvanların, bitkilerin ve taşların sunduğu olumlu ve sempatik anlamlar ile olumsuz ve sempatik olmayan örnekler olmak üzere iki yönlüdür. Minyatürdeki yılan Physiologus'a göre kesinlikle arkadaşlar ve ebeveynler için saygısızlığı ifade etmektedir. Dişi yılan hamile kalmak için erkeğin başını ısırır, çocuklar aynı şekilde annenin başını kemirirler. Minyatür bir erkeği yiyip bitirerek iki yavru doğuran antropomorfik yaratıkları göstermektedir (R.5)

Resim 5- Yılanlar (R.37)

Ahlaki ders annesini üzen onlara saygı göstermeyen çocuklarla kilise ve İsa olan ruhani babalarını ikiyüzlü bir şekilde inkar edenler arasında benzerlik kurmaktadır. Bu minyatür yalnızca Bernabo'nun koleksiyonunda bulunmaktadır o yüzden katalog kısmına alınmamıştır.⁸⁵

Otto Demus, Strzygowski'nin Smyrna Physiologus'unu konu alan kitabını yayınlamasından önce ve sonra farklı yazarların, farklı tarihlerden bahsettiğini öne sürmektedir. Oskar Wulff 1898 tarihli seyahatnamesinde ve daha sonra araştırmacı Lichacev, Physiologus'u geç Bizans dönemine (1261-1453) tarihlendirmişlerdir. Wulff bu tarihlendirmeyi yaparken "Meryem'e Müjde" sahnesi olarak adlandırılabilir durumdaki tek boynuzlu at tasvirine dikkat çekmiştir.⁸⁶

Smyrna minyatürlerinin üsluplarında belki de en fazla göze çarpan unsur, yüz şekillerinde alın ve yanak bölgelerinde iki büyük ışık lekesinin olmasıdır. Ayrıca burun ile üst dudakta ise daha küçük ışık parçalarının görülmesidir. Araştırmacı Glenn Peers'a göre, buradaki çalışma sıradan bir mantıkta değil, tam tersine genel şekillerin ışık ve gölgenin derecelerine göre ayrılarak bir tür empresyonist ışıklandırma

⁸⁵ Bernabo, a.g.e. s. 5-9.

⁸⁶ Demus, a.g.e.,235-257(Konu ile ilgili olarak, daha fazla bilgi için şu kaynağa başvurulabilir: Oskar Wulff, **Altchristliche und Byzantinische Kunst**, Berlin., Berlin-Neubabelsberg : Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1914.).

teknikleriyle ilgilidir. Bu ışık-gölge tekniği 14. yüzyılda geç antik göz yanıltmacı uygulamaların tekrarlanması ve yeniden yorumlanması biçiminde gelişmiştir.⁸⁷

Genel olarak minyatürlerde özen ve kalite sürekli değişiklik göstermektedir. Detaylı bir inceleme yapmak mümkün olamamıştır çünkü el yazmasının orijinali yanıp ortadan kalkmıştır. Eldeki Smyrna Physiologus'u fotoğrafları ise mevcut minyatürlerin sadece yarısını kapsamaktadır. Özellikle renk hakkında bilgimiz yok denecek kadar azdır ve bu konuda: Strzygowski minyatürler parlak olmayan renklerde sarı parşömen kâğıdı üzerinde canlı ve kaba bir şekilde yapılmıştır yorumu bulunmaktadır. Tüm bu bağlamda değerlendirildiğinde Smyrna Physiologus'u ile ilgili genel bir fikir edinmek veya onunla ilgili herhangi bir yorum yapmak için yeterli değildir. Sonuç olarak söz konusu olan örneğin birçok orijinalden çoğaltılmış kopyasının kopyası olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle elimizdeki kopyanın tarihlendirilmesi bile hiç de kolay değildir.⁸⁸

Araştırmacı Glenn Peers, Irmgard Hutter'ın Smyrna Physiologus'unun (Londra British Museum'da Add.19352) numarayla kayıtlı bulunan 11. yüzyıla ait Theodore Mezmur kitabıyla benzerlikler gösterdiğini belirtmektedir.⁸⁹

Diğer bir Smyrna Physiologus'u araştırmacısı olan araştırmacı Giancarlo Prato Physiologos'u Paleologos dönemi minyatürlerinin öncesi bir grup Physiologusla ilişkilendirmektedir.⁹⁰

Otto Demus ise minyatürlerin süslemesinde Paleologos unsurları gördüğünden emindir, bu yüzden minyatürün ya Paleologos döneminde yeniden ya da Theodore Mezmur'unda boş kalan bazı alanlarda Paleologos döneminde bir minyatür resimleyici tarafından yapıldığını kabul etmektedir.⁹¹

⁸⁷ Peers, **a.g.e.**, 267-292.

⁸⁸ Peers, **a.g.e.**, 267-292.

⁸⁹ Peers, **a.g.e.**,267-292.

⁹⁰ Peers, **a.g.e.**,267-292.

⁹¹ Corrigan, **a.g.e.**,201-212.

Hangi durumda olursa olsun minyatürler 11.yüzyılın örneklerinin tarzını izleyen güçlü bir eğilim göstermektedir. Tarzların tuhaf birleşimi minyatürlerin ortaya çıkardığı diğer konularla çelişkiler gösteren başka bir durumu olduğunu ilk kez araştırmacı Demus belirtmiştir. ⁹²

Kuşkusuz bu duruma karar vermek, minyatürün kendisini inceleme imkânı da mevcut olmadığından arkeolojik izleri araştırarak 9.yüzyılı ayırt etmeye çalışmak risklidir. Fakat minyatürün 9.yüzyıla olan ilişkisi 11.yüzyıl minyatürleri için alışılmadık bir durum değildir. Hem Theodore hem de Barberini Mezmur kitapları (Vatican, Barb.gr.372) açıkça görülen 9. Yüzyıl örneği ile net bir şekilde bağlantılar göstermektedir. Eğer ortak bağlantılar yok ise de yalnızca kutsal figürlerin resimlendirilmesinde benzerlikler gösterilmiştir diye düşünmek mümkündür, önceki örneklerin uyumu bu sürecin kanıtı olarak kabul edilebilir. ⁹³

Smyrna Physiologus'u her ne kadar 9.yüzyıl minyatürü olarak düşünülse de 9.yüzyıl örnekleri ile çok az benzerlikler taşımaktadır. Özenle yapılmış minyatürler Paris'teki (Milli Kütüphane gr.510) Homilies of Gregory of Nazianzus ve Khludov Mezmur kitabı (Moskova Tarih Müzesi, cod.139) ile açık benzerlikler göstermektedir. Bu minyatürlerin herbiri 9. yüzyılda Konstantinopolis'te siyasi ve teolojik olayları, kilisenin sahip olduğu dini ve siyasi gücü de göstermektedir. ⁹⁴

Peers, bu minyatürlerin tümünü 9.yüzyılda imparatorlar tarafından yapılan saldırılara karşı, kilisenin bağımsızlığını göstermesi açısından önemli olarak kabul etmektedir. İkonoklazma yüzünden Smyrna Physiologus'u minyatürlerinin algılanma amaçları için uygundur. Resimler teolojik gerçekleri açıkça gösteren araçlar konumundadır. Kilise bu araçları kullanarak gücünü göstermektedir şeklinde yorumlamaktadır. Yani ikonaklazma döneminin tasvir yasağına uygun örtük anlatımlar içermektedir. ⁹⁵

⁹² Corrigan, a.g.e.,201-212.

⁹³ Bernabo, a.g.e.,s.1-60.

⁹⁴ Peers, a.g.e. (Konu ile ilgili olarak, daha fazla bilgi için şu kaynağa başvurulabilir: Emil Peters, **Der Griechische Physiologus und seine orientalischen Übersetzungen**, S.Cavalry&Co, 1898, Berlin.)

⁹⁵ Peers, a.g.e.,267-292.

Araştırmacı Glenn Peers Physiologos kitabının yeri ve tarihlendirilmesi için kilise babalarının yazılı metinlerini, dönemlerin olaylarını karşılaştırmıştır. Çoğunlukla en bilinen dönem olarak 2. yüzyılda orijinal yazının muhtemelen Mısır çevresinde yazıldığı konusunda görüş birliğine varmıştır. Hemen ve sıklıkla çevirisi yapıldığı için çalışma hızlı bir şekilde tanınmıştır. 6.yüzyılın başında The Decretum Gelasianum veya the Gelasianum kararı 492 ile 496 yılları arasında Roma piskoposu olan Papa birinci Gelasius'un kararı anlamına gelmektedir. Çalışma, ortak bilim adamlarıyla 519 ile 553 yılları arasında, ikinci bölümünün kilise kurallarına göre Roma piskoposu ile 366-383 yılları arasında Roma meclisi tarafından yazılan kutsal metinler listesi olup bu metinle son şekli verilmiştir.⁹⁶

“Decretum Gelasianum” olarak yasaklanan kitap Gnostizm ve Dositizm'in olası izlerini sürerek Hristiyan dünyası boyunca yaygın bir şekilde yayılmıştır. Dositizm Yunanca (ὁ φαίνεται) kelimesinden türetilmiş olup anlamı “gibi görünmek”tir. İlk Hristiyanlık tarikatlarının İsa'nın dünyada yaşarken gerçek ya da doğal bir insan vücuduna sahip olmadığını, yalnızca açıkça görülmeyen bir hayalet olduğu düşüncesini belirtir. Bir başka ifadeyle Göz yanılması (Illusionism) olarak da bilinen bu öğreti, İsa'nın gerçek bir insan gibi göründüğünü, fakat aslında gerçek bir insan olmadığını öğretmiştir. Bu düşünceye bağlı olan kişilere göre, Tanrı'nın Oğlu gerçekte insan olup fiziksel bir beden almamıştır; sadece insan olmuş gibi görünmüştür. Bu sebeple İsa'nın vücudunun gerçekliği ve çarmıha gerilmesi bir göz yanılması olarak yorumlanmış ve inkâr edilmiştir.⁹⁷

Her ne kadar hiyerarşik ya da kronolojik olarak gösterilmeler de pek çok bölümde Hristiyanlıkla ilgili öğretiler bulunmaktadır.⁹⁸

Physiologos'un tümü, Hristiyan doktrini ve etiğine uygun olarak kişiye ders veren küçük bölümlerden oluşur. Örneğin; Aziz Petrus yeni gelen kişiyi vaftiz ederken

⁹⁶ Ernst von Dobschütz, **Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis**, Leipzig, J. C. Hinrichs, 1912.

⁹⁷ (Çevrimiçi), <https://www.britannica.com/topic/Docetism>, 9 Ağustos 2018.

⁹⁸ Otto Demus, "**Physiologus von Smyrna**", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, XXV 1976, pp. 235-257; figs. 1-20.

gösterilerek, anka kuşunun sembolizminden yararlanılmıştır. Anka kuşu güneşe yani İsa'ya doğru uçarak yenilenmeyi ifade etmektedir. Anka kuşu günahlarından arınmak, ruhunu temizlemek ve iyi bir Hristiyan olmak için ilk adımını bu şekilde davranarak gerçekleştirir. Anka kuşu sembolik bir anlam kazanarak, gözlerinden itibaren eskimiş herşeyinden, kir ve pasından güneşe yani İsa'ya yönelip onu izleyerek arınır. İlkbaharda tüm doğada olduğu gibi kendini güneşe bırakarak eskimiş tüylerinden ve zayıf görme yeteneğinden kurtulup canlanarak bir tür vaftiz olup yeniden doğar. Bu şekilde yenilenerek inançlı iyi bir Hristiyan olmak için kişilerin İsa'ya yönelmeleri ve vaftiz olmalarının gerektiği mesajı iletilmektedir. Güneş, İsa'yı sembolize etmektedir. Onun yolunu takip eden kişiler hiç yaşlanmazlar, doğru yoldadırlar ve hep güneş gibi parıldarlar denilmektedir.

Havari Petrus'un olduğu anka kuşu sahnesi dışında başkalarının yuvalarından yumurta çalan kekliğin yaratıcıdan ruhları çalan şeytan gibi olduğu, ancak günahkarların Tanrı'yı gerçek ebeveynleri olarak öğrendiklerinde derhal ona doğru gitmeleri gerektiğini belirtilmektedir. Gregor von Nyssa ve şeytan sahnesinde ruhu çalınmış insanlar, Gregor von Nyssa'nın vaftiz edilmesi sahnesine benzetilmektedir. Pek çok bölüm uygun bir metinle başlayıp hayvanın en az bir davranışı, bir taşın ya da bitkinin özelliğinin tanımlanmasıyla sürmektedir.

Örneğin; aslan bölümü Yaratılış'dan 49.9 bölümünden uygun bir alıntıyla başlamaktadır.⁹⁹

Öte yandan karınca aslanı, Eyüp'ün kitabında 4. bapta 11. ayette yanlış bir anlamayı aktarır. Burada ayet aslan av bulamadığı için yok oluyor, dişi aslanın yavruları dağılıyor şeklinde çevrilmiştir.¹⁰⁰

Hayvanın davranışı ya da bitkinin, taşın özelliği sıklıkla İncil'den alıntılarla yapılmaktadır. Örneğin; firavun faresi Ezekeil bölümündeki 29. bapta bulunan üçüncü

⁹⁹ **Kitabı Mukaddes**; Yaratılış 49-9.

¹⁰⁰ **Kitabı Mukaddes**; Eyüp 4;11.

ayete gönderme yapar. İncil'i uyarlama ve alma Physiologus'un çalışma amaçlarındandır.¹⁰¹

Physiologus çalışmasının amaçlarına uygun kaynakları, izleyicisine ahlaki ve doktrinsel öğretilerle aktarmaya çalışmıştır. Uyarlama doğrudan olmayıp Physiologus olasılıkla Aristo'yu kopya etmemiş ancak kendisinden önceki antik kaynakları yeni amaçlar için kullanmıştır. Physiologus antik dönem edebiyatından aldıklarını kendisine göre uyarlayıp, yorum katmadan bazı değişiklikler yapmıştır. Hristiyan doktrini ve ahlaki Physiologus'un sunumunda motive edici faktörlerdir.¹⁰²

Minyatürlerin pek çoğu ilgili olduğu metinle bağlantılı değildir. Fakat okuyucu bu minyatürlerin seçilmelerinin ve yansıtılmalarının herhangi bir sebeple yapıldığını düşünebilir. Bunlardan havari Petrus ve Papa I. Silvester'in yer aldığı minyatür Physiologus'da ve Hristiyanların yaşadığı diğer bölgelerde yazılan eserlerde açılış minyatürü olarak bulunmaktadır. Aslında Petrus ve Silvester Bizans sanatında pek sık görülmemektedir ve papalıkla ilgili imalı bir ikonografisi vardır. Bunlar minyatürü yapan kişinin görüşlerini yansıtmaktadır.

İsa'nın on iki havarisinden biri olan Petrus, İsa'nın başka bir havarisi olan Andreas'ın kardeşidir. Ayrıca Simon / Simun / Petrus / Kifas / Cephas / Kefas / Kepha isimleriyle de tanınır. Hristiyanlıkta isminin önünde "aziz" unvanı kullanılmaktadır. Katolik Kilisesi için ilk Papa ve İsa'nın varisi olmuştur. İsa'nın ölümünün ardından Hristiyanlar onun etrafında toplanarak, Roma'dan gelen bütün saldırılara ve düşmanca tavırlara karşı inançlarından vazgeçemediler. Bu durumda Petrus etrafındaki inananlara çok destek sağlamıştır.¹⁰³

Papa I. Sylvester (M.S 285 - M.S 335) ise Katolik bir kilise papazıdır. Roma'da doğmuştur. 314 ile 335 yılları arasındaki uzun papalığı boyunca Hristiyan Roma imparatorluğunun başlangıcına tanıklık etmiştir. Papa I. Sylvester'in Roma'da papalık

¹⁰¹ Richard Barber, **Bestiary MS Bodley 764**, London, The Folio Society, 1992, s.10-61.

¹⁰² Guillaume Le Clerc, **Le Bestiaire, Das Thierbuch Desnormannischen Dichters**, Leipzig, O. R. Reisland, 1982, s.1-32.

¹⁰³ Alfredo Tradigo, **Icons and Saints of the Eastern Orthodox Church**, Los Angeles, The J. Paul Getty Museum, 2004, s.1-90.

yaparken, İmparator I. Konstantin Roma'da büyük kiliseler yaptırtmıştır. Örnek olarak, eski “San Pietro Bazilikası”, “San Giovanni in Laterano”, “Santa Croce Gerusalemme” verilebilir. Döneminin en önemli olayı ise 325 yılının Mayıs ayında gerçekleşen İznik konsilinde İsa'nın ne tanrının oğlu ne de Tanrı'ya eşit olmadığı ve ölümsüz de olmadığı gibi sapkın bir düşünceyi kabul ederek Aryanizm gibi bir akımın kuruculuğunu yaptığı için İskenderiyeli Hristiyan bir papaz olan Arius'u mahkum etmesidir.

Bir efsaneye göre Papa I.Sylvester, ilk Hristiyan imparator olan Konstantin'i Hristiyanlığa döndürerek vaftiz etmesine ek olarak cüzzamlı İmparatoru mucizevi bir şekilde tedavi etmiştir. Bunun üzerine İmparator doğu patrikhaneleri ile dinsel ve ibadetle ilgili konularda Roma ve tüm Batı dünyasını yönetme hakkı için Papa I. Sylvester'a manevi üstünlük bağışında bulunmuştur.¹⁰⁴

Petrus resimlenirken hep kendisi gibi diğer bir havari olan Paul ile tasvir edilmiştir. Paul, Pavlus adıyla da bilinmektedir. Paul, Yahudi olmayanların elçisi, Petrus ise, Roma'ya gidip papa olmadan önce Antakya'nın ilk piskoposudur. İnançlarından dolayı öldürülmüşlerdir. Aynı zamanda azizdirler. Bir arada huzurlu bir şekilde yaşarlarken Paul, Petrus'u ikiyüzlülükle suçlamış ve huzursuzluklar ortaya çıkmıştır. Her ikisinin bir arada resimlenmesi Batı ve Doğu kiliselerinin uyumunu ve barışı sembolize etmektedir. Yaşanılan bu durum İkonaklazma dönemindeki Batı ve Doğu kiliseleri arasındaki inançsal anlaşmazlığı, kavgaları temsil etmektedir. Smyrna Physiologusu'nda her ikisinin bir arada bulunduğu bir minyatür yoktur. Paul anka kuşu sahnesinde Silvester ise gelincik üzerine isimli sahnede Smyrna Physiologusu'nda geçmektedir.¹⁰⁵

Araştırmacı Corrigan, Smyrna Physiologus'unun aslında 11.yüzyıl çalışması olduğunu, yalnızca hayvanları bitkileri ve taşları gösteren dizinin bir ihtimal olarak ikonoklazma dönemi öncesinden eklendiğini belirtmektedir. Her ne kadar üslupsal

¹⁰⁴ Lewis L. Kropf, “Pope Sylvester II and Stephen I of Hungary”, **The English Historical Review** , Published by: Oxford University Press , Vol. 13, No. 50 (Apr., 1898), pp. 290-295.

¹⁰⁵ Peers, **a.g.e.**, s.267-292.

öğeler açıkça daha geç dönemi gösterse de Otto Demus minyatürlerin Paleologos döneminde yapıldığı tartışmalarını kabul etmemektedir.

Gleen Peers ise araştırmasında Demus'un çözümlerinin güvenilir olduğunu söylemekte fakat sorunun ahlaki dersler veren minyatür dizilerinin yapılış tarihi olmadığını ve daha fazla araştırma yapılması gerektiğinden emin olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁶

Physiologus geleneğini sürdüren doğa tarihi dizisinin İkonoklazma öncesi geçmişi yok sayılmaz ama Physiologus ile Smyrna Physiologus'u arasındaki görsel benzerlikleri yakın değildir. Bern'deki Karolenj Physiologus ile Milano'daki Grek-İtalyan Physiologus'unun Smyrna Physiologus'una benzememektedir.¹⁰⁷

Physiologus geleneğine göre minyatürler oldukça geç olarak eklenmiştir.10. yüzyılda Batı Avrupa'da ahlaki dersler veren minyatürlerin bulunması geleneği Physiologus için böyle tam resimli eser oluşturma çalışmalarına 10. yüzyıldan daha öncesinde imkân sağlamaktadır.

Araştırmacı Massimo Bernabo'ya göre Physiologus geleneğini sürdüren eserlerdeki minyatürler oldukça geç eklenmiştir. Bernabo daha önceki Physiologus'larda minyatürlerin bulunmamasının gerekçesi olarak o zamanki Scriptorium'larda hayvanların, bitkilerin ve taşların resimlenmesi ile ilgili bir isteksizlik sözkonusu olmuş olabilir demektedir. Bernabo'ya göre bu minyatürler metinsel geleneğin dağılım düzeyinin hızlı seviyeye ulaşmasından sonra araya eklenmiştir. Bu geç dönemde araya eklenme durumunun iyi bir sebebi olabilir diye düşünülebilir.¹⁰⁸

Örneğin; Physiologus kırlangıç sahnesinde kuşun yaz mevsiminde ortaya çıkıp işe gidecek uyuyan kişileri uyandırmak için ortaya çıktığını belirtmiştir (R.6).

¹⁰⁶ Peers, **a.g.e.**, 267-292.

¹⁰⁷ Peers, **a.g.e.**, 267-292.

¹⁰⁸ H.Maquire, **Christians Pagans, and the representations of Nature: Begegnung von Heidentum und Christentum im spätantiken Ägypten**(Riggisberg 1993),131-160.

Resim 6 - Sabah Vakti (R.38)

Sahne, başları üzerinde daireler çizen kırlangıçlarla çalışan ve yatan işçilerin gösterildiği sevimli bir sahnedir. Bu davranışın ahlaki dersi, dünya nimetlerinden elini ayağını çekmek, temizlik ve Tanrının sözünün dinlenilmesidir. Fakat resim ikinci bir ahlaki öğreti olarak kırlangıcın tıpkı İsa gibi bir kez doğup ölmesine de gönderme yapar.¹⁰⁹

Corrigan; minyatürlerin özel bir dinsel içerikle Konstantinopolis'teki Aziz John Studios manastırında üretildiği hipotezinde bulunmaktadır. Corrigan'a göre; Theodore Mezmuru ve (Paris Ulusal Kütüphane gr.74), kesinlikle Studios'da üretilen 11.yüzyıl Mezmurlar kitaplarındaki minyatürlerle Smyrna Physiologus'undaki ahlaki dersler veren minyatürler arasında kesin benzerlikler vardır. Fakat Corrigan'ın benzerlikler görmesine rağmen her iki gruptaki minyatürlerde de Mezmur minyatürleri ile Smyrna Physiologus'undaki minyatürlerde benzerlikler azdır.¹¹⁰

¹⁰⁹ Maquire, a.g.e., 131-160.

¹¹⁰ Kathleen Corrigan, "The Smyrna Physiologos and eleventh-century monasticism (in Work and Worship at the Theotokos Evergetis 1050-1200.)," **Belfast: Belfast Byzantine Enterprises** (Belfast Byzantine texts and translations, 6, 2), 1997, s.1-20.

Örneğin; Corrigan hem 11.yüzyıl Mezmurlarında hem de Smyrna Physiologus’unda kunduz davranışından türetilen ahlaki dersin minyatürlerinin benzerlik gösterdiğini belirtmektedir. ¹¹¹

Kunduz ilaç yapımında değerli olan testisleri için avlanır. Kunduz avcılardan kaçamadığını gördüğü anda testislerini koparıp avcıya fırlatır böylece kaçmasına gerek kalmaz. Eğer başka bir avcı kunduzu görecektse olursa kunduz testislerinin olmadığını gösterip avcıdan kurtulur. Bir adam eğer temiz bir şekilde yaşamak istiyorsa tüm kötü alışkanlıklarından vazgeçmeli ve onları şeytanın yüzüne atmalıdır. Kendisine ait birşeyi olmadığını gören şeytan, adamı yalnız bırakacaktır. ¹¹²

Resim 7 - British Library, Harley MS 4751, Folio 9r Kunduz Avı (R.39)

Resim 8 – Smyrna Physiologus’u Bernabo cod. B.8. p77 Kunduz Avı (R.40)

Smyrna Physiologusu'ndaki Spyridon ve Aryanların karşılaşması gibi ikonografik sahneler de diğer 11.yüzyıl minyatürleriyle benzerlikler gösterir ancak bundan Physiologus’un Theodore gibi 11. yüzyıl Mezmurundan kopyalandığı sonucunu

¹¹¹ Peers, a.g.e., 267-292.

¹¹² <http://bestiary.ca/beasts/beast152.htm>, Çevrimiçi, 5. Ağustos. 2018

çıkaramayız. Jeffrey Anderson'ın Theodore ve Barberini Mezmurlarını konu alan incelemesine göre; her ne kadar ikonografide önemli benzerlikler olsa da bunlardan hiçbiri bir diğ erinin öncüsü değildir. Aynı şekilde Smyrna Physiologusu'nun 11.yüzyıl minyatürleriyle ilgisi sadece yukarıda anlatılanlar düzeyinde bulunmaktadır. ¹¹³

Theodore Mezmurunun minyatürlerini yapan kişi ya da kişiler gibi 11.yüzyıl Smyrna Physiologus'unun minyatürcüleri de 9.yüzyıla dayanan bir modeli kullanmış ve o programın izleri sürdürülmeye devam etmiştir. Araştırmacı ve sanat tarihçisi Sirarpie Der Nersessian sonunda, Vatikan El yazmasının (Vat.gr.747) Konstantinopolis'te üretilen 9. Yüzyıl bir Synaxarium ¹¹⁴, dan türediğini belirtmiştir. 11.yüzyıl Mezmurları gibi programlayıcı ya da resimleyicinin daha önceki örneği yeniden yapıp eklemelerde bulunmuştur. Pek çok araştırmacı Smyrna Physiologus'unun içinde 9.yüzyıl ile ortak noktalar olduğu fikrini kabul etmiştir. Öte yandan metnin içeriğine ise bir dereceye kadar güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. ¹¹⁵

Smyrna Physiologus'u bize göre 9. Yüzyıl olarak tarihlendirilmelidir.

¹¹³ Peers, **a.g.e.**, 267-292.

¹¹⁴ Synaxarium: Kutsal kitabın okunan ilgili bölümünde, içinde başka hiçbir metnin bulunmadığı, ve her birinin ayrı ayrı düzenlendiği belirli bayramları gösteren kilise takvimine synaxarion adı verilmektedir.İçerisinde nadiren resim bulunmaktadır.Synaxarion aynı zamanda Bizans da çoğunlukla azizlerin yaşantılarıyla ilgili kısa açıklamaların bulunduğu özel çalışmalar içinde kullanılmaktadır.

Alexander P.Kazhdan, 'v.d.' **a.g.e.**, s.1991

¹¹⁵ **a.g.e.**, 267-292.

2.6.Smyrna Physiologus’u Üzerine Yapılan Araştırmalar

Smyrna Physiologus’unu bilim dünyasına tanıtan ilk araştırmacı Strzygowski'dir. Osmanlı, Türk, Ortadoğu ve Doğu sanatını Avrupalılara ilk kez tanıtmak için çalışan, önemli ve saygın bir bilimadamı olarak kabul edilen Strzygowski, Smyrna Physiologus’unu Smyrna'daki Evangelical Greek School'un kütüphanesinde ilk kez görmüş ve bazı minyatürlerin siyah beyaz fotoğraflarını çekmiştir.

1899 tarihli kitabında Strzygowski, Smyrna Physiologus’unu üç farklı eseri bir araya getirip birleştirerek yayınlamıştır. Bu üç farklı eser içerisinde Smyrna Physiologus’u, Cosmas İndikopleustes ve Smyrna Octateuch’üne ait olan diğer farklı bölümler ve minyatürler de vardır. Bu bölümler ayrı ayrı olarak belirtilmiştir. Strzygowski kendisine ait fotoğraf arşivinde bulunan fotoğrafları kullanmıştır.

Aradan geçen yüz yıl içerisinde I. ve II. Dünya savaşlarının ortaya çıkması tüm sanatsal çalışmalarını etkilediği gibi Smyrna Physiologus’u üzerine yapılan araştırmaları da uzunca bir süre geciktirmiştir. Bu uzun aradan sonra karşımıza çıkan araştırmalar ise şunlardır;

- 1976 yılında Otto Demus, “Physiologus von Smyrna” isimli çalışması,
- 1997 yılında Kathleen Corrigan, “The Smyrna Physiologus And Eleventh-century Monasticism In: Work And Worship At The Theotokos Evergetis 1050-1200” isimli çalışması,
- 1998 yılında Massimo Bernabo, “Il Fisiologo di Smirne: le Miniature del Perduto Codice B.8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne”, isimli çalışması,
- 2000 yılında Glenn Peers, “Iconoclasm, Peter and the Use of Nature in the Smyrna Physiologus” isimli çalışması.

Otto Demus’un makalesinden öğrendiğimize göre; el yazmasına ilgi duyan tek kişi Strzygowski’ değildi. Bu kodeksin daha önce Papadapoulos Kerameus’ tarafından Evangelical Greek School of Smyrna kütüphanesinin kataloğunda yer aldığı, 1877

yılında Smyrna (İzmir)'de yayınlandığı: el yazmasının burada No.48 ile 11. yüzyılın eseri olarak belirtildiği ve gelecekte düzenleneceğinden bahsedildiği fakat, hiç yayınlanmadığı aktarılmaktadır. ¹¹⁶

Strzygowski'nin ziyaretinden sonra, ancak çalışmasının yayınlanmasından kısa bir süre önce, Oskar Wulff da el yazmalarını incelemiş ve bunlar hakkında Konstantinopolis (İstanbul)'daki Rus Arkeoloji Enstitüsü'ndeki İzvetija'da 1898 yılında kısa, ancak önemli açıklamalar yayınlamış olduğu, Strzygowski'nin eserinin hazırlanmasını ve baskı öncesini göremediği de belirtilmektedir. ¹¹⁷

Oskar Wulff (1864- 1946) yılında St.-Petersburg, Rusya'da doğmuş Alman bir sanat tarihçisidir. Yalnızca Bizans ikonaları ile değil, mimari ile de ilgilenmiştir. Özellikle Bizans görsel kültüründe, ters perspektif konusunda araştırmalar yapmıştır. Bizans sanatçıları derinliği figürün arka kısmında göstermek yerine ön kısmında göstermektedirler bu duruma Wulff ters perspektif ismini vermiştir. Ters perspektif ilk Hıristiyan dönemi ve Rönesans öncesi Ortaçağ ressamlarının çok kullandıkları perspektif türüdür. Bu tarz perspektifte nesnelere gözden uzaklaştıkça değil değil, resmin merkezindeki figürden uzaklaştıkça küçülürler. Bu dönemde matematik kuralları yerine dini kurallar daha geçerli olduğu için resmin ortasındaki figür çoğunlukla kutsal veya saygın kişiliktir. Resim onu merkeze alıp diğerlerini ona göre orantılandırarak yapılır. “Altchristliche und Byzantinische Kunst. I. Die Altchristliche Kunst von ihren Anfängen bis zu Mitte des ersten Jahrhunderts. II. Von der ersten Blüte bis zu ihrem Ausgang (Handbuch der Kunstwissenschaft) Gebundenes Buch – 1914” en önemli çalışmasıdır. ¹¹⁸

Wulff daha sonra el yazmalarıyla daha detaylı olarak ilgilenmemiş, eseri kısa bir el kitabı olarak kalmış, araştırmasını ağırlıklı Strzygowski'ye dayandırmıştır. Ancak

¹¹⁶ Demus, a.g.e.,235-257.

¹¹⁷ A.g.e.,235-257.

¹¹⁸ Charles Lock, What is Reverse Perspective and who was Oskar Wulff, **Sobornost /Eastern Christian Review** 33:1 (2011), pp.60-89.

Wulff'un doğru bir saptama yaparak Smyrna el yazmasının 11.yüzyıla ait orijinalin bir paleolojik kopyası olup, orijinalin kendisi olmadığını söylediği belirtilmektedir.¹¹⁹

1998 yılında aynı konuyu çalışmış olan Massimo Bernabo ise, Smyrna Physiologus'u, Cosmas İndikopleustes ve Smyrna Octateuch'ine ait olan diğer farklı bölüm ve minyatürlerin hepsini birleştirerek tamamını "Physiologus" olarak adlandırmış, böylece hem yanıltıcı, hem de tartışmalı bir durum oluşmasına sebep olmuştur. Bernabo kendi arşivinde bulunan fakat çoğu tamamen Strzygowski'den farklı fotoğrafları kullanmıştır. Bernabo, Gabriel Millet ve Paul Buberl gibi sanat tarihçileri tarafından çekilen fotoğraf arşivlerinden de faydalanmıştır. Ancak bu fotoğraf arşivleri de Smyrna Physiologusu'nun tamamının fotoğrafları değildir. İki araştırmacının fotoğrafları farklı arşivleri kullanmaları sebebiyle çoğunlukla farklılık göstermektedir.

Araştırmamızda herhangi bir yanlış algılamayı ve anlamayı önlemek amacıyla katalog bölümünde yalnızca her iki araştırmacının kitaplarında ortak olarak bulunan ve Smyrna Physiologusu'na ait olduğu kesin olarak açıkça belli olan toplam 23 adet minyatür ele alınmıştır. Çalışmamızın asıl kaynağını bu konuyu ilk kez ele alıp inceleyen Strzygowski'nin eseri oluşturmaktadır.

Ne Strzygowski, ne de Bernabo Yunanca metinleri ve konularını tam olarak belirtmemiş, sahneleri yalnızca kısa tanımlama yaparak geçiştirmişlerdir. Zaten okunabilen eksik Yunanca metinlerin Türkçe'ye çevrilmeye çalışılmasıyla metinlerin minyatürleri anlatmadığı ilgisiz ve yanlış metinler olduğu da görülmüştür. Metinler tıpkı resimler gibi çoğunlukla silik ve eksik olup sahnelerle ilişki göstermediğinden tezimizde kullanılamamıştır. Örneğin; Strzygowski'nin kitabının 14.sayfasında (baykuş) sahnesinde "... Mezmurun baykuşların yeri olacağını söylemesi gibi.Tanrının söylediğine göre, gündüz'ün üzerine düşen gece aşkı, yorumlama.... Olay,Yılan hakkında. Adam geldiğinde.....Physiologus der ki bu nedenle iyi korunacaksın.....yılan hakkında,Tanrı.....Physiologus..." şeklinde çevrilmiştir. Sayfa 17' de ise "...İbibigin hikayesi üzerine.....sana benzer yapar, yorumlama ve

¹¹⁹ A.g.e.,235-257.

nasıl hikaye üzerine, yorumlama... ”. Sayfa 16' da Siren ve Kentorlar hakkında..... atlar ve sahipler....., yorumlama..... Kentorların, Sayfa 18' de Tek boynuzlu at kısmında "...kendilerini vurdular, boynuzundan dolayı bu hayvan “tek boynuzlu at olarak adlandırılır.Etiyopya’da kralın dört kaleli evinde dört tane gördüm ve bu nedenle yazdım. Boynuzun bütün güce sahip olduğu doğrudur ve eğer kovalanırsa..... ve yüksekte kendi kendini atar ve boynuzu tüm acıya dayanır ve sapasağlam kalır. O zaman deniliyor ki, ilahi senaryo kurtar beni aslanın ağzından ve sonra şükrettiler ve tüm inançlarıyla hayvanlara tanıklık ettiler. Tek boynuzlu..... Tek boynuzlular üzerine, tek boynuzlular... ” şeklinde çevrilmiştir.

Görüldüğü üzere Yunanca metinler anlamsız birer cümle yığını oluşturmaktadır. Minyatürlerin altında sahne ile ilgili olarak hem sahne adı hem de sembolik adı olarak çift başlık bulunması ise sahnenin hayvanın hem fiziksel olarak tanımlanmasıyla ilgili olup altındaki ikinci başlık ise ikonografik olarak sahnenin açıklamasını ve neyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Ancak çoğunlukla üst başlıkta bahsedilen hayvan sahnede görülememektedir. Gerek fotoğrafların düşük kalitesi, gerekse eserin tamamının yanarak yok olması sebebiyle yazıların ve resimlerin tamamına ulaşamamıştır. Çalışma bu yönü ile değerlendirildiğinde hala ucu açık bilimsel pek çok soruyu bünyesinde barındırmaya devam etmektedir.

Princeton Üniversitesi'nin dijital katalog adresinde “Smyrna Physiologusu'na” ait Gabriel Millet koleksiyonundan bazı fotoğraflar bulunmaktadır ¹²⁰.

Smyrna Physiologusu konusundaki çalışmalar minyatürlü el yazmasının tamamı yandığı ve kalan bazı parçaların ise yanmadan önce çeşitli kişiler tarafından çekilen sadece siyah beyaz fotoğraflarından oluştuğundan, kalan parçaların da orijinalerinin renkli görüntüleri olmadığı için, orijinal minyatürler hakkında renk ve diğer teknik özellikler ile ilgili olarak ne yazık ki, tam bilgi sahibi olunamamaktadır. Konu ile ilgili bilimsel çalışmalar sadece bu fotoğraflar üzerinden yapılabilmektedir. Fotoğrafların

¹²⁰(Çevrimiçi)<https://ica.princeton.edu/millet/display.php?country=Greece&site=&view=country&page=108&image=7829> 1 Nisan 2018.

asılları Otto Demus'un makalesinde belirttiğine göre Fransa'da Paris'te École Pratique des Hautes Études'ün arşivinde bulunmaktadır.¹²¹

Smyrna el yazması 11.yüzyıla ait orijinal bir kopyadır bu durum Otto Pächt tarafından Österreichische Nationalbibliothek'deki resim arşivinde yapılmıştır.

1883 ile 1941 yılları arasında yaşamış Avusturyalı bir sanat tarihçisi olan Paul Buberl'in bıraktığı fotoğraflar arasında olan ve Smyrna Physiologusu ile Cosmas'ın minyatürlerine ait 69 adet negatif fotoğraf bulunmuştur. Diğer negatiflerin, 1896-1990 yılları arasında yaşamış ve o yıllarda Rusya'ya bağlı olan Ukrayna'da doğmuş Ukraynalı bir sanat tarihçisi olan André Grabar'a göre, Paris'teki Hautes Études'in koleksiyonlarındaydı. Otto Demus bu bilgileri Grabar'ın verdiği kopyalar sayesinde elde ettiğini belirtmiştir.

Paris'teki çekimler Buberl'e göre daha önce yapılmış olup, bu durum Buberl'in fotoğraflarındaki sonradan sayfalara eklenmiş hasarlardan ve lekelerden anlaşılıyordu. Fotoğrafları ilk çeken kişi Paris'te bir üniversite olan Hautes Études'ün fotoğrafçısıdır. Ancak fotoğrafçının kim olduğu bilinmemektedir. Araştırmacı Buberl de daha sonra fotoğrafları çekmiştir. Ancak tuhaf bir şekilde Buberl'in çekmiş olduğu fotoğrafların çoğu Hautes Études'in koleksiyonlarında da bulunuyordu. Bunlar sayfa 8, 11, 12, 14, 20, 28, 32, 40, 74, 75, 91, 94, 156, 159, 169 dan oluşuyordu. Bu sayfalara yeni olarak Buberl'in çekimlerinde bulunmayan Cosmas'ın minyatür fotoğrafları eklenmişti. Bunlar 54, 163, 165, 166, 167, 168, 178, 179, 180, 183. sayfalardı. Buberl'in Physiologus çekimleri ile Hautes Études'in koleksiyonları arasında nasıl böyle bir örtüşmenin meydana geldiği açıklanamıştır. Buberl'in minyatür fotoğrafları daha büyük sayfalar olarak görünüyordu. Fotoğraflarda Buberl'in fotoğraflarında kitap sayfalarının metinlerine daha fazla yer verilmişti. Buberl'in çekimleri daha net olduğu için kesinlikle Hautes Études'in daha karanlık çekimlerine dayanmıyordu. Buberl çekimlerini el yazmasındaki en iyi durumda olan minyatürlere göre yapmıştı. Hautes Études'in fotoğrafçısının da çekimleri için mevcut olan en iyi minyatürleri tercih etmişti.¹²²

¹²¹ Otto Demus, **Bemerkungen zum Physiologus von Smyrna**, In: Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 25 1976, S. 235-257.

¹²² Demus, **a.g.e.**, 235-257.

Minyatürleri değerlendirirken Smyrna Physiologusu içerisinde bulunan ulaşabildiğimiz tüm minyatürlerdeki hayvanların alegorik, ikonografik ve sembolik olarak anlamları da verilerek Smyrna Physiologus'u araştırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma konusunun pek çok farklı bilimdalı ile olan ilişkisi nedeniyle diğer bilim dallarında da literatür araştırması yapılmıştır. Konu ile ilgili olan tüm akademik çevrelere her türlü iletişim aracı kullanılarak daha fazla bilgiye ulaşılmaya çalışılarak karşılıklı bilgi paylaşımı sağlanmıştır. Bu amaçla 2015 yılında İsveç Uppsala Üniversitesi, Sanat Tarihi bölümünün davetlisi olarak belirtilen ülkeye gidilip akademisyenlerle görüşülüp kütüphane çalışması yapılmıştır. Konu ile ilişkili bu sayede daha geniş bilgi edinilmiştir.

Ayrıca araştırma konumuzla ilgili olarak Bizans Minyatürleri üzerine farklı ülkelerde ve dillerde araştırma yapan beş akademisyen ve araştırmacı ile görüşülmüştür. Bu kişilere geçen yıl Paris'de Sorbonne Üniversitesinde'' The Physiologus between East and West - 15-16-17/06/2017, Paris (France) ismiyle uluslararası düzenlenen bir sempozyum¹²³ aracılığıyla ulaşılmış, sempozyuma katılan her araştırmacıya birer e-mail gönderip neden her iki çalışmada (Strzygowski ve Bernabo'da) farklı resimler kullanıldığı sorulmuştur.

Konferansa katılan ve sorumuzu yanıtlayan kişilerden biri Fransa'da, Fransız Bizans Araştırma Enstitüsü'nde'' çalışan Dr.Stavros Lazaris isminde Yunanlı bir araştırmacıdır.¹²⁴

Dr. Stavros Lazaris, şu an Yunanca Physiologusu Fransızca'ya çevirdiğini belirtmiş, Michael Curley'nin İngilizce Physiologusu'nun Strzygowski'nin Almancasıyla aynı olup olmadığını sorulduğunda Physiologus'un orijinal Yunanca versiyonunun İngilizce çevirisi olmadığını ama Latince versiyonunun İngilizce çevirisi olduğunu belirtmiştir. Curley'nin kitabının Latince Physiologus'dan çeviri yapıldığını

¹²³ (Çevrimiçi) <https://colloquephysiologus2017.wordpress.com/2017/04/25/sponsors/> 1 Nisan 2018.

¹²⁴ (Çevrimiçi) <http://www.orient-mediterranee.com/spip.php?article487&lang=fr> 1 Nisan 2018.

söylemiştir. İtalyanca, Fransızca ve Almanca Physiologus'daki hayvanların açıklamaları için bunların Yunanca Physiologus versiyonundan olduğunu aktarmıştır. Ancak Bernabo ve Strzygowski'nin aynı metni yani ilk düzenlenmiş Yunanca versiyonu kullandıklarını söyledi ki, bunu diğer araştırmacılar da doğruladı. Stavros fotoğraflar için Strzygowski'nin Bernabo'dan çok daha önce yaşadığını ve o günkü teknik imkânlarla eserin daha net olarak çözümlenmediği için, hangi araştırmacıda hangi fotoğrafların olduğunu bilmemesini ve kendi elindeki fotoğrafları ile arkadaşı Rudolph Heberdey' de bulunan fotoğrafları kullandığını ifade etmişti.¹²⁵

İkinci olarak yazışılan kişi İtalya' da Pavia Üniversitesi Müzikoloji ve Kültür Çalışmaları bölümünde olan İtalyanca Smyrna Physiologusu'nu yazan araştırmacı, akademisyen Massimo Bernabo'ya bu durum sorulduğunda, Bernabo da kendisinin Strzygowski'nin minyatür fotoğraflarına ek olarak Millet'in ve Buberl'in fotoğraflarından yararlandığını, ayrıca Strzygowski gibi Smyrna Physiologus'una ait fotoğrafların üzerinde bulunan Yunanca metinlerden yola çıkarak eseri yorumlamaya çalıştığını ancak bu Yunanca metinlerin eksik ve yanlış olduğunu belirtmiştir. Eser yandığı için ve Physiologusun tüm fotoğrafları bir arada olmadığından fotoğraflarla eseri kıyaslayarak bir sonuca varmanın mümkün olmadığını belirtmiştir.¹²⁶

Bernabo'nun belirttiğine göre; da Smyrna Physiologus'uyla ilgili başka fotoğraflar bulunmuş ve Bernabo kendi kitabındaki tüm fotoğraflar için Strzygowski, Millet ve Buberl, gibi araştırmacıların önceden çekilmiş ellerinde bulunan siyah beyaz çekilmiş bazı fotoğraflarını kullanmıştı. Bernabo'nun çalışması kapsam olarak Strzygowski'den daha kapsamlı olarak kabul edilmektedir çünkü yangında bu eser yanıp tamamen ortadan kaybolmadan önce çeşitli sanat tarihçileri tarafından Yunanca Smyrna Physiologusu'nun farklı fotoğrafları önceden çekilmişti. Buberl ve Millet gibi farklı kişilerin ellerinde bulunan değişik fotoğraflar sebebiyle tüm bu arşiv fotoğraflarına Bernabo ulaşip eserini oluşturmuştur. Bu yüzden, araştırmacıların

¹²⁵ Stavros Lazaris, *Un nouveau manuscrit grec illustré du Physiologus: au sujet d'une récente étude sur ce texte*, *Revue des études byzantines*, 58, 2000, s.1-57.

¹²⁶ Massimo Bernabò, *Il fisiologo di Smirne: le miniature del perduto codice B. 8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne*, Tavarnuzze-Firenze: SISMELE edizioni del Galluzzo, 1998, s.1-130.

Smyrna Physiologus'una ait minyatür fotoğrafları olarak bazen Strzygowski'nin ve Heberdey'in çektiklerini bazen de Bernabo'nun eserinde bulunan, Buberl, Millet ve fotoğraflarını kullandıkları görülmektedir. Burada şu noktanın altını çizmek son derece faydalıdır; Bernabo Smyrna Physiologus'u derken Cosmas Indikopleustes ve Tevrat'ın ilk sekiz bölümünü anlatan Smyrna Octateuch'unu Smyrna Physiologus'u olarak adlandırıp çelişkili bir durum oluşturmuştur. Strzygowski bu üç farklı eserin üçünün de ayrı birbirinden bağımsız çalışmalar olduğunu eserinde açıkça isimlerini ayırarak belirtmiştir.¹²⁷

Ermenistan'da, Physiologus ile ilgili karşılaştırmalı Yunanca ve Ermenice Physiologus'u karşılaştırarak yaptığı bir çalışması bulunan Maşots Matenadaran Enstitüsü, ya da kısaca Matenadaran, Ermenistan'ın başkenti Erivan'da bulunan, antik Ermeni el yazıları içeren bu arşivde çalışan filolog ve çevirmen olan araştırmacı Gohar Muradyan "Physiologus: the Greek and Armenian Versions With A Study Of Translation Technique" isimli çalışmasının birebir Yunanca çeviriden alındığı için kendi çalışmasının doğru çeviriler olduğunu söylemektedir. Muradyan ayrıca Massimo Bernabo'nun fotoğraflar ve diğer bilgilerle ilgili olan açıklamalarını doğrulamaktadır.¹²⁸

İsveç Uppsala Üniversitesi'nde dilbilim bölümünde görevli olan Sami Aydın ismindeki bir akademisyen ise Physiologus'un Süryanice olanının Yunanca metne dayandığını ve hayvan açıklamalarının yine aynı olduğunu yazışmalarında belirtti.¹²⁹ Sami Aydın, bu konuda önemli bir kaynak olan Robert M. Grant 'ın ' Early Christians and Animals' isimli kitabını tavsiye etti.¹³⁰ Aydın da Bernabo'nun verdiği bilgileri doğrulayıp fotoğraflar için de aynı bilgileri vermektedir.

Son olarak iletişim kurduğumuz Amerika Birleşik Devletleri'nde Dartmouth Üniversitesi'nde Sanat Tarihi bölümünden emekli olan minyatür uzmanı Kathleen

¹²⁷ Strzygowski, **a.g.e.**, s.1-100

¹²⁸ Gohar Muradyan, **Physiologus: the Greek and Armenian versions with a study of translation technique**, Leuven, Belgium Peeters, 2005, s.1-60.

¹²⁹ (Çevrimiçi) <https://katalog.uu.se/profile/?id=N8-1628> 1 Nisan 2018.

¹³⁰ Robert M. Grant, **Early Christians and Animals**, London: Routledge, 1999, s.1-35.

Corrigan 1997 tarihli “The Smyrna Physiologus And Eleventh-century Monasticism In: Work And Worship At The Theotokos Evergetis 1050-1200” isimli araştırmasında da Bernabo’nun çalışmasının Strzygowski'den daha kapsamlı ve fotoğrafların teknik ve çeşit açısından daha iyi durumda olduğunu belirtmiştir. ¹³¹

Tüm bu yazışmalardan, yayınlardan, yorum ve değerlendirmelerden anlaşılan Strzygowski'nin Smyrna Physiologus'u isimli çalışmasını oluştururken yalnızca kendisinin ve arkadaşı Rudolph Heberdey'in Smyrna Physiologus'u yanarak yok olmadan önce çektiği siyah ve beyaz fotoğraflardan yararlandığı gerçeğidir. Oysa sonraki yıllarda yapılan çalışmaların daha kapsamlısı olarak kabul edilen Massimo Bernabo'nun İtalyanca kitabında ¹³² kullandığı fotoğraflar Strzygowski, Heberdey, Buberl, Millet, gibi farklı araştırmacıların ellerinde bulunan tüm fotoğrafları kapsamaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki, Bernabo, Smyrna Physiologus'unu, Cosmas İndikopleustes ve Smyrna Octateuch'ine ait olan diğer iki farklı bölüm ve minyatürlerin tamamıyla birleştirerek hepsini "Smyrna Physiologus'u" olarak adlandırmış, böylelikle Cosmas İndikopleustes ve Smyrna Octateuch bölümlerinin tamamı sanki Smyrna Physiologus'uymuş gibi hem yanılıcı, hem de tartışmalı bir izlenim yaratmıştır.

¹³¹ Kathleen Corrigan, **The Smyrna Physiologus And Eleventh-century Monasticism In: Work And Worship At The Theotokos Evergetis 1050-1200**. Belfast Byzantine Enterprises, Belfast Belfast Byzantine texts and translations. 6, 2. , pp. 201-212.

¹³² Bernabo., **a.g.e.**, s.1-60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR EVANJELİKAL YUNAN OKULU

3.1.Kuruluşu

18. yüzyılda Smyrna İngiltere, Fransa, Almanya ve Hollanda için önemli ticaret merkezlerindendi. Bu nedenle şehir çeşitli ülke ve inanç gruplarından insanlardan oluşuyordu. Kentte çok sayıda Rum, Ermeni ve Yahudi de Türklerle birlikte yaşıyordu. Smyrna'da yaşayan tüm bu yabancı uyruk ve inançlı topluluklar kendilerine ait hastane, kilise, okul gibi sosyal buluşma noktalarına sahipti.

Smyrna Physiologusu'nun ortadan kaybolana kadar muhafaza edildiği Evangelical Greek School of Smyrna, konumuz açısından önemlidir (R.9). Evangelical Greek School of Smyrna'nın bulunduğu yer 1903 yılına ait bir Osmanlı belgesi ve İngiliz konsolosluğu'na göre Aya Yorgi mahallesinin Metropolitane sokağında gösterilmektedir. Okulda bir taşınma olmamıştır. Mahalle ve sokak isimlerinde zaman içerisinde bir değişiklik olabileceği veya okulun bağlantıda olduğu iki sokak olduğu, mahallenin de gayrimüslimler tarafından Aya Yorgi diye isimlendirildiği akla gelmektedir. Nitekim 1910 tarihli bir arşiv belgesinde okulun "Hızır İlyas mahallesinde bulunduğu" yazmaktadır.¹³³

Evangelical Greek School of Smyrna'nın kuruluş tarihi ile ilgili olarak araştırmacılardan Yunus Emre Uçan, Halil Özgeçoğlu ve Ayşe Aksu okulun 1708'de kurulduğunu belirtmektedir.¹³⁴ Diğer araştırmacılar Gerasimos Augustinos ve Andrekos Varnava ise okulun kuruluş tarihi olarak 1723 yılını belirtmektedir.¹³⁵

¹³³ Bakınız. Yunus Emre Uçan, "İngiltere Himayesinde Bir Eğitim Müessesesi: İzmir Evangelik Rum Okulu", **International Journal of Social Science**, Number: 36, Summer II 2015, p. 431-432 , BOA, 22/Z/1327, 3685/276314., Erkan Cevizliler, "XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'ndeki İngiliz Okulları Üzerine Bir İnceleme", **Tarihin Peşinde Uluslar arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2014, S.12.

¹³⁴ Okulun kuruluş yılı ile ilgili olarak bakınız: Uçan, a.g.e. s.431. , Halil Özgeçoğlu, "Modernleşme Sürecinde İzmir'de Müslim ve Gayrimüslimlerin Eğitimine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım (1856-1908)" s.388-389, Yayınlanmamış Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009, İzmir, Ayşe Aksu, **Skolastik Eğitimden Helenizme Geçişte bir Azınlık Okulu: İzmir Evangelike Rum Mektebi, Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları**, Haziran 2016, Sayı 30, s.971-999.

¹³⁵ Bakınız. Gerasimos Augustinos, **Küçük Asya Rumları: Ondokuzuncu Yüzyılda İnanç, Cemaat ve Etnisite**, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997, s. 260. Andrekos Varnava, "Sophronios III (1865-1900):

Evangelical Greek School of Smyrna'nın kuruluşunu inceleyen Türkçe ilk çalışma Gérothée Dendrinós'un "19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam" isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada Dendrinós okulun bir bilgin tarafından 1723 yılında açıldığını ve 1747'den itibaren İngiltere'nin himayesine alındığını yazmıştır.¹³⁶ "İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)" başlıklı bir çalışmada Evangelical Greek School of Smyrna'nın özünü 1707 yılında kurulan küçük bir okul oluşturmaktadır diye belirtilmektedir.¹³⁷

Bu yıllarda İzmir'de bulunan Cizvitler, Rum gençlerini kendi okullarına almaya çalışıyorlardı. Rumların bazıları, Cizvit hareketine karşı küçük Rum okulunu yeniden düzenleyip, geliştirmeye karar verdiler. Sevastopulos Cizvit tehlikesi için İngiltere'nin korumasını istemişti. İngilizler bu isteği kabul etti. İngiltere, Doğu politikasında Protestan gelişimini istememişti. Bu yüzden Rumlar, İngiltere'yi kendilerine karşı bir tehlike olarak görmemişlerdi. Çünkü İngiltere Doğu'daki gücünü ticari ve siyasi alanda sınırlamıştı. Evajelikal Okulu 1733 yılında İeroteos Dendrinós, Panta İeon Savastopulas, Jorj Hammer ve Jorj Vitalis isimindeki dört Rum'un kişisel çabalarıyla kuruldu. Osmanlı arşiv belgelerinden yararlanılarak bu okul hakkında bilgi edinmemizi sağlayan Şamil Mutlu "İzmir'in Hızır İlyas mahallesinde bulunan Ecole Evangélique'nin İngiliz olan Rumlar tarafından 1733'te yapıldığını, ileride İzmir'de görev yapacak İngiliz elçilerinin yetkisine verildiğini" söylemektedir.¹³⁸

Bu bilgiler birleştirdiğinde ise okul ile ilgili olarak şu üç nokta ortaya çıkmaktadır. Üç araştırmada belirtilen bu bilgiler sonucu Evangelical Greek School of Smyrna, bir Cizvit tehlikesine karşı kurulmuştur. Kuruluş tarihi 1707, 1723 veya 1733'tür.

The Last of The 'Old' and The 'New' Archbishop-Ethnarchs?", The Archbishops of Cyprus in the Modern Age: The Changing Role of The Archbishop-Ethnarch, Their Identities and Politics, (ed) Andrekos Varnava-Michalis N. Michael, 2013, p. 107

¹³⁶ Paschalis M. Kitromilides, **The Enlightenment as Social Criticism: Iosipos Moisiódax and Greek Culture in The Eighteenth Century**, Princeton University Press, 1992, p. 22.

¹³⁷ Sadiye Tutsak, **İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)**, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 48.

¹³⁸ A. M. Felix Faure, **Smyrne et 'Asia Mineure**, Paris 1885, s. 106

Önceleri Ortodoks kilisesi tarafından açılmış olsa da tekrar okulun kurulması yukarıda bahsedilen dört Rum'un kişisel çabalarıyla olmuştur.

“Evangelical” sözcüğü Türkçe’de “Evanjelikal” olarak kullanılmaktadır. Anlamı ise Protestanlık, İncil veya İsa'nın ve öğretilerine ait olmayı ifade etmektedir. Bu sözcük Yunanca (euangelion) ve Latince (evangelium) sözcüklerinden gelmektedir. İyi haber anlamındadır. 16.yüzyılda Martin Luther ve onu izleyen kişiler İsa'ya ve kutsal metine olan inançları sebebiyle Evanjelikal olarak tanındılar. Reformasyon esnasında terim, reformist olarak bilinen John Calvin'in taraftarlarını Lutherinkilerden ayırmıştır. Pek çok Lutheryan kilisesinin isimleri arasında Evangelical bulunmaktadır.¹³⁹

Resim 9 - Evangelical Greek School of Smyrna (R.41)

3.2.Tarihçesi

Okulda toplam yedi öğretmen bulunuyordu. Okuldaki toplam öğrenci sayısı 250'ye yakındır. Zamanla okulun eğitim kadro sayısı artmıştır.. 1887 yılındaki kadro incelendiğinde bir İngiliz, iki Fransız, dokuz Yunan ve 22 Türk olarak toplam 34 öğretmen okulda görev yapmıştı. Başkonsolos Mr. Rabino'nun Genel Konsolosluk

¹³⁹ (Çevrimiçi) <https://www.biblestudytools.com/dictionaries/bakers-evangelical-dictionary/evangelize-evangelism.html>, 9 Ağustos 2018

arşivindeki bilgileri kullanarak hazırladığı rapora göre okulun akademik kadrosu 11 profesör, dokuz öğretmenden oluşuyordu. Ayrıca üç İngiliz profesör tarafından haftada 18 saat yabancı dil eğitimi veriliyordu.

İlk müzesi olan ve ilk jimnastik gösterileri düzenleyen okul olmasıyla Evangelical Greek School of Smyrna ilklerin okuluydu. Vermiş olduğu eğitim kaliteli ve üniversite düzeyinde kabul ediliyordu. Bu sebeple popülaritesi günden güne artmış ve Smyrna'nın başka semtlerinde de okulun şubeleri açılmıştı. Bu şubeler Sofion İptidaî Erkek Okulu, Küpecioğlu İptidaî Erkek Okulu, Fasulye İptidaî Erkek Okulu, Teoloji İptidaî Erkek Okulu ve Ayayani İptidaî Erkek Okullarıydı. ¹⁴⁰

Okula ait 8 Temmuz 1887 tarihli yazıda Evanjelik Okulunun 1400 öğrencisi olan beş halk ilkokulu, iki Hellen Okulu (orta dereceli dil okulu) ile 450 öğrencisi bulunan bir liseden oluştuğu bilgileri yer alıyordu. Öğrencilerinin çoğunu Ortodoks Rumlar oluşturuyordu. Bu öğrencilerin 200'ünü çeşitli uyruk ve inançlara sahip erkek öğrenciler oluşturuyordu. ¹⁴¹

Okul, 1778 yılında yanmıştı. 1779 yılında okul, Ionnis Kannas tarafından, aynı yerde yeniden yapılmıştır. Okulun merkez binasının biraz ilerisine bir ek bina inşa edilmiştir. Bu okulda çok sayıda genç, öğretmen ve papaz olarak yetiştirilmiştir. 19.yüzyılın başında okulun ikinci başkanı olan Krisantos, öğretmen kadrosunu arttırmıştı. Ayrıca ders içeriklerine felsefe ve yabancı diller gibi dersleri de dâhil ederek eğitimin kalitesini geliştirmişti.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar İngiliz hâkimiyetinde olan okul sonradan sonra Rum Patrikhanesi idaresine geçmiştir. ¹⁴²

¹⁴⁰ F. Adıttar, **İzmir İngiliz Konsolosluğu ve Siyasi Faaliyetleri (1878-1914)**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü. İzmir, 2011, s.174

¹⁴¹ Adıttar, **a.g.e.**, s.175.

¹⁴² Bakınız. Vital Cuinet, **La Turquie D'Asie**, Paris, 1894. , Aykan Candemir, **Uluslararası Amerikan Koleji Araştırma Komitesi İzmir 1921**,: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2000, S. 135

Okuldaki müfredat programı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

İzmir Evangelik Rum Okulu'nun Müfredat Programı 1. Yıl	Helen Okulu 1. Sınıf	1- Bayağı kesirlere kadar Uygulamalı Aritmetik. 2- Yunanca Dil Bilgisi. Düzensiz fiillere kadar Etimoloji. 3- “Yunanca’ya Başlangıç Dersleri” isimindeki kitabın ilk cildi: İçerik, Dilbilgisi Alıştırmaları, Aesop Masalları, Büyük Düşünürlerin Sözleri. 4- Kısa Eski Çağ Tarihi. 5- Eski Ahit’in Mukaddes Tarihi. 6- Yazılı Alıştırmalar. 7- Güzel Yazı. 8- Resim.
2. Yıl	Helen Okulu 2. Sınıf	1- Uygulamalı Aritmetik sonuna kadar. 2- Yunanca Dilbilgisi, Etimoloji, düzensiz fiiller. Türemiş ve birleşik kelimeler. 3- “Yunanca’ya Başlangıç Dersleri” isimindeki kitabın ikinci cildi: İçerik, Plutarch’ın Hayatı, Ksenophon’un Helenleri ve Thucydides. 4- Kısa Ortaçağ Tarihi. 5- Politik Coğrafya. 6- İncil Tarihi. 7- Alıştırmalar. 8- Güzel Yazı. 9- Resim.
3. Yıl	Helen Okulu 3. Sınıf	1- Uygulamalı Geometri. 2- Yunanca Dilbilgisi. Sözdizimi (Kuralları). 3- “Yunancaya Başlangıç Dersleri” isimindeki kitabın üçüncü cildi: İçerik, Ksenophon’un Anıları, Plato’nun Crito’su, Plato’nun diğer diyaloglarından bazı pasajlar, Plutarch’ın Etikleri. 4- Fransızca’nın Öğeleri. 5- Politik Coğrafya sonuna kadar. 6- Modern Tarih’in Özeti. 7- Yunan Tarihi. 8- Mukaddes Bilgi’nin Açıklaması. 9- Alıştırmalar. 10- Resim.
4.Yıl	Gymnasium 1. Sınıf	1- Teorik Aritmetik. 2- Yunanca Söz Dizimi (Kuralları). Cümle Kurulumu ve Deyimler. 3- Lysias ve Demostenes’in Konuşmaları ile Isokrates, özellikle sesli şekilde okunmak suretiyle

		Philippics ve Olynthiacs. 4- Fransızca. 5- İnsanlık Tarihi. 6- Matematik ve Fiziki Coğrafya. 7- Antik Tarih. 8- Mukaddes Bilgi sonuna kadar. 9- Alıştırmalar. 10- Latince.
5. Yıl	Gymnasium 2. Sınıf	1- Aritmetik ve Cebir. 2- Sözdizimi (Kuralları) – ikinci kısım. 3- Antik Yunan. Demostenes de Corona. Thucydides’in Konuşmaları. Herodot’un Düşünceleri, sesli olarak okunmak suretiyle. İon Lehçesi’nin Özellikleri. 4- Kompozisyon. 5- Fransızca. 6- Fizik. 7- Ortaçağ Tarihi. 8- Kilise Tarihi. 9- Alıştırmalar. 10- Latince.
6. Yıl	Gymnasium 6. Sınıf (alt sınıf)	1- Cebir ve Geometri. 2- Metrik Öğretim. 3- Antik Yunan: Homeros’un İlyada ve Odesa’sı, Teokritus, Pastoral Şiirler ve Özdeyişler sesli okunmak suretiyle. Dor Lehçesi’nin Özellikleri. 4- Kompozisyon. 5- Fransızca. 6- Psikoloji. 7- Roma Tarihi. 8- Kilise Tarihi. 9- Alıştırmalar. 10- Latince.
7. Yıl	Gymnasium 6. Sınıf (üst sınıf)	1- Geometri. 2- Metrik Öğretim. 3- Eschylus, Sofokles ve Euripides’ten Antik Yunan Trajedileri, Pindar’dan bir veya iki kaside, Alcaeus’tan Kalanlar, Sappho yüksek sesle okunacak. Eolik Lehçesi’nin Özellikleri. 4- Fransızca. 5- Tüm Yönleriyle Modern Tarih. 6- Mantığın Özeti. 7- Hristiyan Ahlak Kuralları. 8- Alıştırmalar. 9- Latince.

Okulun yedi yıllık bir eğitim süreci bulunuyordu. Bir öğrencinin okula kabul edilebilmesi için doğru imla kurallarıyla okuma ve yazmayı bilmesi gerekiyordu. Okula kabul edilmenin bir diğer şartı da dört matematik işlemini bilmektir. Okul iki

bölümden oluşuyordu birinci bölüm öğrencilerin eğitimlerinin ilk üç yılı Helen Okulu olarak adlandırılmıştır. İkinci bölümü ise okulun son dört yılını belirtiyordu.¹⁴³

3.3.Arşiv ve Kütüphanesi

Okulun kütüphane binasının yapımı, Grigorios Kontaris'in bırakmış olduğu kitaplarla 1733 yılında başlamıştı. 1838 yılında, Neoklis Papazoglou'nun idaresinde, "Yunan Müzesi" ismiyle bir edebiyat topluluğu kurulmuştu. Müzede bir okuma odası bulunuyordu. Bu odanın amacı; bilgilendirici kitapları okumak, çeşitli kurslara, ticari, edebi, etik konularla ilgili tartışmalara katılmayı sağlayıp mantık gücünün geliştirmektir. Kütüphanede 35.000'den fazla kitap ve 180 adet el yazması barındırıyordu. Neoklis Papazoglou 1920 yılında, okulda 33.000 cilt ve 1200 el yazması olduğunu ve kütüphane yöneticisinin P. Argiropulos olduğunu, yıllık 3500 kişinin kütüphaneyi ziyaret ettiğini belirtmektedir. Son kütüphane müdürü Polyvios Argyropoulosow Atina'dayken okulun kütüphanesindeki kitaplar, el yazmaları ve müzesindeki önemli antikalar hakkında ayrıntılar ve kurum ile ilgili önemli bilgiler aktarmıştır. Bay Polyvios'un verdiği bilgilere göre kütüphanede 52.000 cilt tek kopyası olan ve 6.500 cilt çift kopyası olan basılı eser bulunuyordu. Bunların dışında mevcut birçok nadir kitabın arasında birkaçı 1493, 1497 ve 1505 yıllarına ait eserler bulunuyordu. Ayrıca Yunanca, Arapça ve Ermenice 12, 13 ve 14. yüzyıllara ait parşömenlere yazılmış 1250 adet el yazması yer alıyordu. Okulun kasasında ise mükemmel durumda ve çok nadir, değerli şu iki el yazması korunuyordu. Bunlar 9. veya 10. yüzyıla ait meşhur Octateuch ve 11. yüzyılda parşömen üzerine yazılmış Physiologos'tu. Bu iki el yazması da oldukça kıymetli olup içlerinde minyatürler bulunuyordu.

Okul kütüphanesi, Pazar günleri öğleden sonraları halkın kitap okuması için açılıyordu. Kütüphanede Tarih, Felsefe, bilim gibi değişik konularda konferanslar

¹⁴³Bakınız, G. ROLLESTON, (1856). Report on Smyrna. London: Printed by George E. Eyre and William Spottiswoode, for Her Majesty's Stationery Office., F. Adıtar, (2011). İzmir İngiliz Konsoloslugu ve Siyasi Faaliyetleri (1878-1914). Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü. İzmir.

düzenleniyordu. Eğitim ve öğretim yılı içerisinde çeşitli etkinliklerde kullanılan kütüphane, Temmuz'dan Eylül'e kadar, yaz tatili süresince kapalıydı.

Okulun Müzesinde ise, seramik, cam, ağırlıklar, yazıtlar, mermer heykeller ve kabartmaları içeren yaklaşık 3000 nesne ve çoğu Anadolu'dan getirilmiş 15.000 madeni paradan oluşan önemli bir numizmatik koleksiyonu vardı. Buradaki objelerin 1500 parçası seramik koleksiyonuna ait durumdaydı.

British Museum tarafından görevlendirilen Wood, arkeolojik çalışmaları esnasında Küçük Menderes'te Efes Limanı'nın yerini bulduğunda, okulun kütüphanesinde büyük bir sevinç yaşanmıştı. 1884 yılında, okul, idarecisi Aristote Fontrier önderliğinde Gediz Çayı çevresinde çalışmalarını sürdürmüştü.

20. yüzyılın başlarında, Evanjelic okulu mezunu olup, bu dönemde Afrika'da bulunan Mihalridi, Orta Afrika halkı tarafından kullanılan çeşitli silah ve müzik aletleriyle, bazı eşyaları, Afrika'da yaşayan hayvanların başlarından oluşturduğu bir koleksiyonu sergilenmek üzere, Evanjelic okulu müzesine göndermişti. Serginin 20 Temmuz 1903'te açılmasına karar verilmişti. Okulun müzesi devamlı açık değildi. Müzedeki eserler zaman zaman sergileniyordu. Heykellerin bazıları bahçede bulunuyordu. Müze, yaz aylarında yortu ve bayram günlerinde, halkın ziyaretine açılıyordu. ¹⁴⁴

¹⁴⁴ Bakınız., ANESTIDES, Stavros Th. (?). "Education and Culture", **Smyrna, Metropolis of the Asia Minor Greeks**, [139-160]., CUINET, Vital (1894). **La Turquie D'Asie**, Paris., CANDEMİR, Aykan (2000). **Uluslararası Amerikan Koleji Araştırma Komitesi İzmir 1921**, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını., ÖZMAKAS, Hacer (2003). "Evanjeliki Okulu", **İzmir Kent Kültürü ve Sanat Dergisi**, Sayı:45, [32-34]., BEYRU, Rauf (2000). **19.Yüzyılda İzmir'de Yaşam**, İstanbul: Literatür Yayınları., MİHAİL, G.N. (1998). **Yunanistan Rehberi 1920**, Çeviren ve Yayıma Hazırlayan: Engin Berber, İzmir: Akademi Kitabevi.

3.4.İzmir Yangını ve Evangelical Greek School of Smyrna

İzmir Yangını 13 Eylül 1922’de başlayıp beş gün boyunca devam etmiştir. Sonuç olarak, şehrin üçte ikisi zarar görmüştür. Yangın, misyonerlerin İzmir’deki faaliyetlerinin durmasında da önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Yangın sonrası 2.600.000 metrekarelik dolu alan ve buradaki 25.000 bina tamamen tahrip olmuştur. Yanan binalar arasında birçok okul ve kilise vardı. Yangında yanan okullar arasında Evangelical Greek School of Smyrna da bulunuyordu. Yangın ve ardından şehirdeki Hristiyan nüfusun ayrılmasından sonra okuldaki eğitim ve öğretim faaliyetleri durmuştu.¹⁴⁵

Büyük İzmir Yangını ile ilgili binlerce sayfalık güvenlik (polis) tutanakları, dava dosyaları ve adli soruşturmalar ile çeşitli kayıtlar olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁶

Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında İzmir ve çevresinde büyük bir organizasyon halinde terör faaliyetleri bulunuyordu. “İzmir İhtilalci Ermeni Komitesi” adında, ünlü Taşnak’ın bir uzantısı olarak çalışan bir grup bulunuyordu. 1900 yılından itibaren şehir içinde ve tüm ilçe ve beldelere kadar yayılan savaş söz konusuydu. Terör, suikast, soygun, gasp, darp ve cinayet suçlarıyla Osmanlı’nın İzmir yönetimine silahla direnen ve saldıran bir büyük organizasyon söz konusuydu.

Bu organizasyonun Eylül 1922’nin ilk günlerinden itibaren şehir Türklerin eline geçerse “bu şehri yakacaklarına” dair beyanları uluslararası belgelere geçmiş ve çeşitli raporlarda belirtilmiştir. Bilinen bir başka gerçek ise, Türk Ordusu 9 Eylül 1922’de şehre girerken bu Ermeni Terör Örgütü’nün de şehrin içinde olduğu gerçeğiydi. Bu

¹⁴⁵ Oktay Gökdemir, **Fransız Kaynaklarının Işığında 1922 İzmir Yangını**, ÇITAD, C/S. VI(15): 19-38.,2007, s.20.

¹⁴⁶ Yaşar Aksoy (Uluslararası İzmir Araştırmaları Merkezi Yönetmeni), "1922 İzmir Yangını 93 yıldır konuşuluyor", **Kent Konak Dergisi**, İzmir, Kış 2016, S.26 (Konuyla ilgili daha fazla bilgi için: Doğan Kitap’tan çıkan Mehmet Coral’ın “13 Eylül 1922’de İzmir’i Kimler Yaktı – Ateşin Gelini”) kitabına bakılabilir. Raporlar, APIKAM-İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi’nde bulunmaktadır. Doç. Dr. Oktay Gökdemir tarafından ülkemize kazandırılmıştır.)

örgüt, Yunan Ordusu'nun ardına takılıp Çeşme yönüne doğru gidip şehirden ayrılmamıştı. Bu konuda Batılı, Türk ve Yunan belgelerinde bilgi bulunmuyordu.”¹⁴⁷

Bu olayın başlaması, 1922 yılında Washington'daki Ayasofya Katedrali'nde Ermeni-Rum Ortodoks Kiliseler Birliğince düzenlenen ayine dayanmaktadır. Bu ayinde İzmir'in Türkler tarafından ele geçiriliş tarihi olan 9 Eylül "İzmir Soykırımı" olarak ilan edilmişti. Bu tarihten 15 gün sonra ABD Temsilciler Meclisi'nde Rum lobisi yanlısı üç üye, 9 Eylül 1922'de İzmir'i ele geçiren Türklerin Mustafa Kemal önderliğinde şehri yakarak, yıkarak 450.000 Hıristiyanı yok etmelerinin 75. yıldönümü nedeniyle bir suçlayıcı karar tasarısını imzaya açmıştı. O tarihte kabul görmeyen bu karar tasarısının ekinde başta Ermeni yazar Marjorie Hosepian Dopkin'in "Smyrna 1922- The Destruction of a City (The Kent State University Press, 1966)" isimli kitabı, Müslüman Türkleri sürekli suçlayan bir propaganda kitabı olarak uyduruk pek çok belge ve anı dökümanlarıyla sunulmuştu. Günümüze kadar ulaşan "İzmir'i Türkler Yaktı" söylentisinin sistemli propagandasının dönüm noktası bu noktadır. Ermeni akademisyenlerin üssü durumunda olan Colombia Üniversitesi öğretim üyelerinden Dopkin'in kitabı, "İzmir 1922 – Bir Kentin Yıkımı, Belge Yayınları, 1012, İstanbul" ismiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Kitabın yayıncısı, Ragıp Zarakolu, bu kitaba yazdığı önsözde "İzmir Yangını, mazlum Ermeni halkının üzerine yıkılmaya çalışıldı resmi tarih tarafından. İzmir Fatihi olarak daha sonra siyasal güç elde etmek isteyen Sakallı Nurettin Paşa, İzmir yangınının baş failiydi" diye belirtir. Zarakolu, maalesef olayı tek yönlü değerlendirmiştir. Çünkü aynı propagandanın 1922 yılı 9 Eylül sonrasında yenilmiş Yunan Devleti tarafından hemen özellikle Batılı ülkeler tarafından başlatıldığı biliniyordu. İzmir Yangını'nın ardında başka bir savaşın hazırlığı vardı. Gerçekte geniş bir "Trakya Karşı Saldırısı" hazırlığına yangının kılıf olarak kullanıldığı tarihi belgeler apaçık gösterildiği aktarılmaktaydı. Yunanistan, Mustafa Kemal Orduları İzmir'i ele geçirincede derhal, İngiltere, Romanya ve Sırp Hükümetlerine başvurup, İzmir'i yakan Türklerden Balkanları korumak için büyük bir saldırı planı için yardım istemiştir.

¹⁴⁷ Uçan, a.g.e., 431-440.

Greskoviç Raporu, Prestiss Raporu, Dumesnil Raporu bu konuda başvurulabilecek önemli uluslararası tarihi raporlardır..”¹⁴⁸

Eylül 1922 yangınından kurtarılan okulun arşivleri Yönetim Kurulu tarafından o zamanki İzmir İngiliz Konsolosu Sir Harry Lamb’e verilmiş ve “İzmir Protestan Okulu” isimli bir çantaya yerleştirilmişti. Fakat o zamanki mevcut şartlar nedeniyle, baelirtilen arşivlerin İzmir Limanı’nda bulunan İngiliz donanmasının hangi gemisine teslim ve emanet edildiğini belirlemek imkânsızdı ve arşivlere ne olduğu da bilinmiyordu. İzmir Başkonsolosu W. S. Edmons 1924 tarihli yazısında arşivlerin hangi gemiye teslim edildiğini belirtmiş olmasına rağmen, arşivlere ne olduğunu bilinmemesini şöyle anlatmıştı: ...Dikkatli araştırmalara karşın, okula ait herhangi bir arşiv ve kitabın bulunmayışından üzüntü duyuyorum. Bu başkonsolosluktan alınan bu tür arşivler ve diğerleri, Majestelerinin Iron Duke gemisiyle İstanbul’a yollandı ve şimdi tekrar buraya getirildi. Protestan Okulun arşivlerine bunlar arasında rastlanmamıştır ve Başkonsolosluktaki Kavas Hasan, yangından sonrası için herhangi bir bilgiye sahip değildir. Anlaşıldığı gibi üzere okula ait arşivlerle ilgili saptanan iki bilginin ortak noktası belgelerin İngiliz gemilerinden birisine verildikten sonrasının bilinemediğiydi. Yangının çıktığı tarihte İzmir Limanı’nda demirli Iron Duke, King George, Cardiff, Tumult isimlerinde dört İngiliz savaş gemisi bulunuyordu. Dolayısıyla İzmir Başkonsolosu Edmons’ın verdiği bilgide yer alan Iron Duke gemisinin ismi muhtemelen John Duke’tür. Bu dört gemiden birine okulun arşivinin teslim edilmiş olduğu düşünülebilir.¹⁴⁹

Taşınmaz mallardaki zararlar ise yangın sonrasında yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkartılmıştı. Evangelical Greek School of Smyrna binasındaki kazı ve arama çalışmaları 19 Ağustos 1923 tarihinde başlatılmıştı. Müze Müdürü Ali Tefik Bey’in 11 Eylül 1923 tarihli raporu yapılan çalışmalar ve neticeleri ile ilgili detaylı bilgiler

¹⁴⁸ Yaşar Aksoy (Uluslararası İzmir Araştırmaları Merkezi Yönetmeni), "1922 İzmir Yangını 93 yıldır konuşuluyor", **Kent Konak Dergisi**, İzmir, Kış 2016, s.26 (Konuyla ilgili daha fazla bilgi için: Doğan Kitap’tan çıkan Mehmet Coral’ın “13 Eylül 1922’de İzmir’i Kimler Yaktı – Ateşin Gelini”) kitabına bakılabilir. Raporlar, APİKAM-İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi’nde bulunmaktadır. Doç. Dr. Oktay Gökdemir tarafından ülkemize kazandırılmıştır.)

¹⁴⁹ Uçan, **a.g.e.**, 431-440.

sunmaktaydı. Dikkatli bir şekilde sürdürülen çalışmalar tatil günleri hariç toplam on altı gün devam etmişti. Çalıştırılan iki göçmen işçiye çalıştıkları süre sonunda toplam 4900 kuruş verilmiştir. Bu işçilerin çalışması sonucunda hurda haline gelen parçalar yanında, zarar görmeyen eserler de çıkarılmıştı. Hafriyat sonrasında hurda parçalar hesaba katılmadan ortaya çıkarılan eski eserlerin sayısı 584'tü. Enkazdan çıkarılan bu eserler okulun alt katındaki yangından zarar görmemiş olan bir odaya konulmuştu. Kitabelerin büyük kısmı bozulmamış fakat tamamen ateşin etkisine maruz kalan diğer eserler depoya taşınmak üzere el ile kaldırıldığı an işçinin elinde dağılmıştı. Çalışmalarda ele geçirilenlerin çoğunun külçe haline gelmiş olması sebebiyle hafriyata devam edilmesi durumunda elde edileceklerin yapılacak masrafa değmeyeceği görülmüştü.¹⁵⁰

Yanmış Evangelical Greek School of Smyrna'da yapılan kazıda elde edilen eski eserlerin listesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Çıkarılan Tarihî Eser	Adet
Büyük küçük ve bazıları resimli kitabeler	204
Bazıları yazılı ve bazıları yazısız çiçekli korniş ve tiriz parçaları	13
Hafif kabartma levha parçaları	73
Yüksek kabartma levha parçaları	19
Büyük ve küçük başsız büst	9
Bazıları dizden, bazıları kalçadan aşağı ve bazıları göğüsden ibaret heykel parçaları	23
Omuzlardan ayaklara kadar küçük heykeller	8
Nakışlı tuğla parçaları	10
Sütun başlığı parçaları	3
Yalnız baş (çoğu bozuk)	13
Hayvan başı	2
İkisi hafif kabartma, üçü heykel, ikisi çiçek ile müzeyyen küçük sütun parçaları	4

¹⁵⁰ Mehmet Çınar Atay, **Tarih İçinde İzmir**, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., 1978. S.1-50

Sütun kaideler	3
Toprak kandil ve küçük vazo	14
Toprak testi	1
Bazıları düzgünce, çoğu külçe ve bazıları kırık parça halinde bakır sikke	185
Yüzlerce ufak parça	-
Toplam	584

Yukarıdaki tabloda gösterileren yangın sonrası enkazdan çıkarılan tarihi eserler okulun zarar görmeyen bir odasında koruma altına alınmıştı. Ancak daha sonra bu eserlerin burada saklanması uygun bulunmayarak Asar-ı Atika Dairesi haline getirilen Ayavukala Kilisesi'ne taşınmasına karar verilmişti. Yangının ardından bina enkazı altında kalan eserlerin daha güvenilir bir yere taşınmasını gerektiren önemli sebepler bulunuyordu. Bunlardan birincisi eserlerin yangın yerlerinde bulunan demir pencere ve kapı kenarlarıyla koruma altına alınarak kapısına asma kilit takılmış olmasıydı. En önemli ikinci nedense yangın yerlerinin ıssız olması ve bir takım insanların sığınma yeri haline gelmesiydi. Bu yüzden kıymetli eserleri çalmak için bir takım kişilerin ortalıkta dolaştığının haberinin alınmasıydı. İzmir Maarif Müdüriyeti'nden eserlerin nakil masraflarına harcanacak iki yüz lira ve ayrıca bir hademe ve bir gece bekçisi maaşları için gerekli miktar istenmişti.¹⁵¹

¹⁵¹ Uçan, a.g.e., s 431-440.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

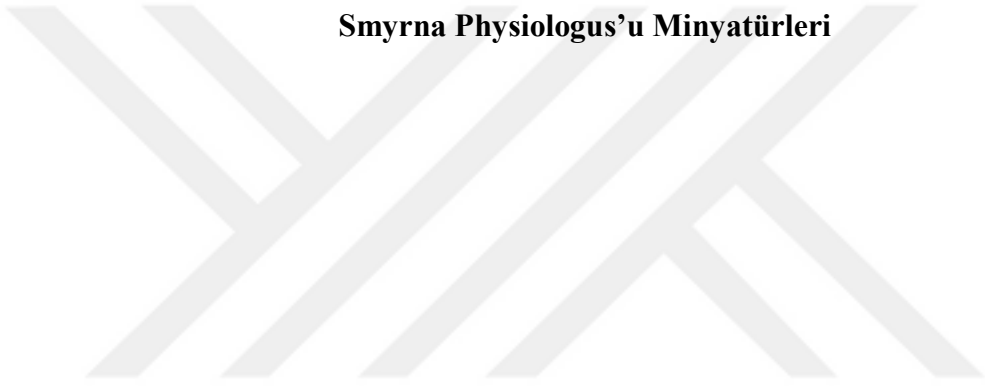
4.1 Katalog Bölümü ve Sahneler Hakkında

Katalog bölümünde Smyrna Physiologus'u minyatürleri incelenirken farklı araştırmacıların bu isim altında verdiği minyatürlerin hepsi değil, Joseph Strzygowski'nin Smyrna Physiologus'u olarak isimlendirdiğinden emin olunan toplam 23 adet siyah beyaz minyatür incelenmiştir. Ancak bu minyatürler eser yanmadan önce çekilmiş olan siyah beyaz fotoğraflardır. Fotoğrafların çoğu net değildir ve sahnenin tamamını göstermemektedirler. Sahnelerin kenarlarında görülen yazılar ise hem eksiktir hem de bunların minyatürlerle ilgili olmadığı anlaşılmıştır. Bu yüzden çalışmamızda kullanılamamışlardır.

Katalog bölümünde önizlemesi yer alan minyatürlerin büyük görselleri resimler bölümünde sunulmuştur.

Çalışmada kullanılan minyatürler katalogda Strzygowski ve Bernabo olarak belirtilmiştir. Sahneler ile ilgili bilgiler, ikonografik anlamı ve konu ile ilgili başvurulabilecek diğer kaynaklar da verilmiştir. Minyatürlerdeki sahne adı altında görülen sembolik ad bölümünde ise konunun sembolik olarak hangi hayvanla ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Çoğu zaman sembolik anlamda bahsedilen hayvan ya da hayvanlar minyatürde açıkça görülmez.

Smyrna Physiologus'u Minyatürleri

Katalog No : 1

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Gece ve Gündüz

Sembolik Adı: Baykuş Sahnesi

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Arka düzlemde sağ köşede gövdesi tekli

olarak kabarık bir bölümden oluşan bir ağaç, yanında elinde kıvrımlı bir sarmalanmış durumda şalı iki eliyle

tuttuğu izlenimi veren üst kısmı çıplak, yüzü seçilemeyen bir ayağı arkada, bir ayağı önde olmak üzere

adım atmış bir insan figürü elinde bir buğday demeti tutan ve kendini sol yönündeki insan figürüne sağ elini açmış şekilde şaşkınlıkla bakmaktadır. Ayakları açık durumdadır, sağ tarafında ise gövdesinde iki kabarık bölge bulunan aynı ağaç ve onun yanında tamamen giyinik başı üzerinde katlanmış sarmal bir şal bulunan ve elinde bir baykuş ile yüzü kısmen seçilen haleli bir başka insan figürü oturur durumda görülmektedir. Resmin en üst kısmında Yunanca bazı yazılar bulunmaktadır. (R.42)

Resim 10 - (Gece ve Gündüz) Katalog

İkonografi : Bu tasvir “Gece ve Gündüz” tasviridir, ancak konu pek çok Tevrat metni ile ilgili de olabilir. Strzygowski, Mezmur 101:7'yi (Septuaginta versiyonunu) işaret etmektedir ¹⁵². Bu mezmurda “ ...Vahşi hayatta pelikan gibi oldum, kırık dökük bir evde baykuş gibi oldum...” denmektedir. ¹⁵³

Yarım daire formundaki gökyüzünün altında yanan meşale tutan çocuk yaklaşmakta olan gündüzü, sağdaki yarı çıplak figür hala sürmekte olan geceyi sembolize eder. Bu bir alegorik tasvir; kavramlar insan figürleri aracılığıyla ifade edilmiştir. Solda oturan figürün eline konmuş bir baykuş vardır. Minyatür mezmur metni ile ilişkilendirildiğine göre; soldaki figür Davud peygamber olabilir ki, Davud, Mezmurlar bölümünün yazarıdır. Kompozisyon şeması ve figürlerin betimlenişi bakımından bu sahne, Paris Mezmuru'nda mevcuttur, Bibliothèque Nationale de France'da yer alan cod. gr. 139 envanter numaralı bu eserdeki minyatürün konusu

¹⁵² Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁵³ **Kitabı Mukaddes**; Mezmur 101.

farklıdır, minyatürde “Yeşaya'nın Duası” konusu işlenmiştir (Resim 53.) Solda gecenin kişileştirimi, ortada dua eden Yeşaya, sağda gündüzün kişileştirimi görülmektedir. Sahne Yeşaya'nın duasının gece gerçekleştiğini ifade etmesi açısından önemlidir; gündüzü simgeleyen çocuk figürünün elinde sönmekte olan meşale bu yorumu kanıtlaması açısından önemlidir. Kompozisyonun sağ üst köşesinden sahneye uzanan ve Yeşaya'yı kutsayan Tanrı'nın elinden degrade mavi tonlarındaki ışık hüzmeleri aracılığıyla Yeşaya ile Tanrı arasında iletişim kurulmuş olması dikkati çeker.

Katalog No : 2

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

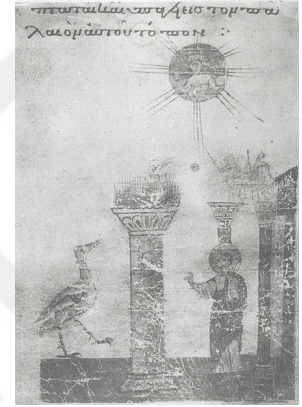
Tarihi : 1185

Sahne Adı : Heliopolis'te Anka Kuşu

Sembolik Adı: Anka Kuşu Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne :”Heliopolis'te Anka Kuşu” sahnesi. Bu minyatürde, anka kuşu solda bir ayağını havaya kaldırmış olarak durmakta, ortada bir sütun bulunmakta sağda ayakta duran haleli uzun elbiseli, sakallı bir erkek figürü sağ elini takdis eder gibi kaldırmış vaziyette yer almaktadır. Sağ üst köşede ise ışıklarının yedi taraftan yayıldığı bir güneş şeklindeki küre içerisinde bir erkek figürü bulunmaktadır. Hemen altında üstünde bir elinde kılıç olan ve kılıcını havaya kaldırmış diğer elinde ise kalkanı olan öteki ise elinde mızrak bulunan, kısa saçlı, iki erkek figürünün olduğu bir sütun ve diğer sütunda ise ağaç dalları ile otlar arasında ağzı açık durumda bir yavru kuş bulunur. (R.43)

*Resim 11 -
(Heliopolis'de Anka Kuşu) Katalog*

İkonografi : Anka kuşunun hikâyesi ölen ve yeniden dirilen İsa olarak kabul edilir. Burada Lübnan ormanlarına giden anka kuşu anlatılmıştır. Anka kuşu iki kez tasvir edilmiş, birincisi sütunun tepesinde yanan şekilde gösterilmiştir, ikincisi ise dirilmiş ve bir mucize yaşanmıştır. Sağda, tapınağın rahibi anka kuşunun dirilişine tanıklık ediyor ve kuşu kutsamak üzere sağ eliyle takdis yapıyor. Ayrıca tapınağı simgeleyen sütunlar da betimlenmiştir. Bu sahnede tapınağın rahibi de görünmektedir, o da sağdaki figür olmalıdır. Smyrna Physiologusu'na özel ünik bir sahnedir. Bir

Mezmurlar Kitabı kopyası olan Add MS 19352 envanter no. lu eserde, fol. 62 recto üzerinde bir tepenin ardından doğan, güneş ışınlarıyla çevrelenmiş boğa başı ile sembolize eden Helios betimlenmiştir. ¹⁵⁴ (R.66)

Anka kuşu, sülünün belirli zarif özelliklerine sahip olan yaklaşık bir kartal büyüklüğünde bir kuştur. Etrafında yaklaşan bir ölüm farkettiğinde odun ve reçinenin tatlı kokusuyla yuva yapıp kendisini güneşin tüm ışınlarına bırakarak alevler içerisinde kül olana kadar yanar, diğer anka kuşu sonra iliklerinden kemiklerine yeniden doğar. Türk geleneklerinde anka kuşu Kerkes Pers (İran) geleneklerinde ise Simurg olarak adlandırılır. Her anlamda periyodik olarak ölümü ve yeniden canlanmayı sembolize eder. Bu harika kuşun psikolojik karşılığı hepimizin içinde bulunduğu bize yaşam imkânı verdiği ve rüya ya da değişiklik adını verdiğimiz herşeyin üzerinden gelme imkanı sağlamasıdır. ¹⁵⁵

Katalog No : 3

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Avlanan Tilkiler

Sembolik Adı: Tilkiler

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Bu minyatür üç bölümden oluşup, ilk bölümünde sırtüstü yere yatmış, ağzını açmış şekilde; bir tilki bulunur. Tilkinin biri ağzında, biri gövdesinde, biri tam karnının üzerinde, orta büyüklükte tam olarak hangi tür olduğu anlaşılamayan üç adet kuş bulunur. Minyatürün orta bölümünde üç adet etrafına bakınan, kanat çırpın, yine tam olarak ne oldukları anlaşılamayan, üç adet kuş bulunur. Minyatürün alt bölümünde ise başı, gövdesi ve kuyruğu ayakları orantılı olan tilki öne doğru sıçramış ve horozu yakalamış durumda görünüp diğer horoz bu duruma şaşkınlıkla tanıklık etmektedir. (R.44)

Resim 12 - (Avlanan Tilkiler) Katalog

¹⁵⁴ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁵⁵ J.C. Cirlot, A Dictionary of Symbols, Translated from the Spanish by Jack Sage, Routledge, 1990, London, s.253.

İkonografi : Burada ölü taklidi yaparak kendisini ağızındaki kuşlara ve horozlara ölü gibi gösteren, dünya işlerine devam eden ve beklemedikleri anda hepsine birden saldıran kurnaz ve hilekâr tilki figürü şeytanı belirtmektedir. Mükemmel inanca sahip olanlar için tilki, gerçekten ölüdür anlamındadır. Türleri tam olarak anlayamayan kuşlar ise tanrının mesajını ileten araçlar, İsa ve kutsal ruhun simgeleyicileridir. Burada horoz, İsa'yı tasvir etmektedir. ¹⁵⁶

Horoz ve kuşların bir arada bulunması İsa'nın adeta bir anne sıcaklığıyla kendisine inananları koruyup, onlara doğru ve yanlışları iyi ve kötü şeyleri öğretmesi anlamına gelmektedir. Tıpkı bir annenin yavrularıyla bir arada olup onları koruması gibi İsa da kendisine inananlara Hristiyanlığı öğretmesiyle ilişkilendirilir. Horoz, yeni günün başlangıcını belirttiği için yeniden doğuşu ve haber vermeyi belirtir. Sahne İsa ile ilgili olarak Yeni Ahit'te Matta 26:34 ve Markos 13:35 ile 14:30'a işaret etmektedir. Matta 26;34. bölümü “ ...Sana doğrusunu söyleyeyim ” dedi İsa, “Bu gece horoz ötmeden beni üç kez inkâr edeceksin....” şeklindedir. Markos 13.35 “ Siz de uyanık kalın. Çünkü ev sahibi ne zaman gelecek, akşam mı, gece yarısı mı, horoz öttüğünde mi, sabaha doğru mu, bilemezsiniz.”Markos 14;30 bölümü ise “Sana doğrusunu söyleyeyim” dedi İsa,“Bugün, bu gece, horoz iki kez ötmeden sen beni üç kez inkâr edeceksin...” ¹⁵⁷

Şafak kuşu olan horoz, güneş sembolü olup dikkat ve hareket etmenin sembolüdür. Bolluk tanrısı Priapus ve sağlık tanrısı Aesculapius'un kurban edilmesiyle hastaları tedavi edeceği gücüne inanılırdı. Ortaçağ boyunca hemen hemen her zaman yüksekte bulunan rüzgargülü, katedral kuleleri ve kubbelerin üzerlerinde bulunup uyanıklık ve yeniden dirilme alegorisi yaparak en önemli Hristiyanlık sembolü olmuştur. Bu bağlamdaki uyanık olma durumu sonsuzluğa doğru bir eğilim gösterip ruhuyla ilgilenmeyi uyanık kalıp güneşi yani İsa'yı selamlayarak güneş doğudan daha doğmadan aydınlanmayı belirtmektedir. ¹⁵⁸

¹⁵⁶ Strzygowski, a.g.e., s.1-100

¹⁵⁷ (Çevrimiçi)<https://incil.info/>,19.Nisan.2018.

¹⁵⁸ Cirlot, a.g.e., s.51-52.

Tilki ortaçağ boyunca kötülüğün, rakipleri kandırmak için hile yapma davranışlarının göstergesi yaygın bir sembol olarak kullanılmıştır. ¹⁵⁹

Katalog No : 4

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Süleyman ve Tilkiler Bağda

Sembolik Adı: Tilkiler Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Arka planda uzun giysisi ve elinde açık uzun

bir rulo bulunan kısa saçlı kafasında şapkası olan bir insan figürü, ön planda yerde yatan ve onu boynundan ısiran bir başka tilki, biri iki ayağının üzerine kalkmış ağzı açık bir tilki ve diğeri sol ön ayağı ona doğru kalkmış bir başka tilki hemen

arkalarında üzerinde yaprak ve üzümlerin olduğu bir asma ağacı, tilkilere doğru eğilmiş dizlerine kadar uzunlukta bir giysisi ile kısa saçlı bir insan figürü görülmektedir. Tam arkasında ise ayağı kırık bir vaziyette, sağ eli ağaca doğru uzanmış, başı asma ağacına doğru bakan bir başka insan figürü görülmektedir (R.45)

*Resim 13 -
(Süleyman ve
Tilkiler Bağda)
Katalog*

İkonografi : Burada tilki kötülük yapmaya çalışan şeytan anlamındadır. Sahne Eski Ahit'te Ezgilerin Ezgisi bölümünde 2.kısımda 15 numaralı ayete işaret etmektedir. Bu bölümde:... Yakalayın tilkileri bizim için, Bağları bozan küçük tilkileri; Çünkü bağlarımız yeşerdi..." ifadesi yer alır. Bizans minyatür sanatında çeşitli kutsal metinlerle ilişkilendirilmiş janr tasvirleri olmakla birlikte Ezgilerin Ezgisi 2: 15-17 ile ilişkilendirilmiş bu minyatürün benzeri bulunmamaktadır, dolayısıyla bu minyatür ünik bir minyatürdür. ¹⁶⁰

Tilki, ortaçağ boyunca kötülüğün, rakipleri kandırmak için hile yapma davranışlarının göstergesi yaygın bir sembol olarak kullanılmıştır. ¹⁶¹

¹⁵⁹ Cirlot, a.g.e., s.114.

¹⁶⁰ Strzygowski, a.g.e.,s.1-100.

¹⁶¹ Cirlot, a.g.e., s.114.

Katalog No : 5

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Tek Boynuzlu At ve Bakire

Sembolik Adı: Tek Boynuzlu At

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne :Üzerinde uzun giyisisi ile başında trapez şeklinde şapkası olan sağ eli takdis durumunda bir bakire

ile sağ ön ayağını tabure üzerinde oturan bakireye uzatmış, kulakları geriye doğru yatık, boynuzunun ucu yukarı doğru kıvrılan iri ve kaslı bir gövdesi olan kuyruğu sol arka ayağına yönelmiş, iki ayağı açık bir durumda tek boynuzlu bir at bulunmaktadır (R.46)

Resim 14 - (Tek Boynuzlu At ve Bakire) Katalog

İkonografi : Tek boynuzlu at Meryem'in karnında hayat bulan, Yahudiler tarafından esir alınan ve öldürülen İsa'yı belirtmektedir. Tek boynuz Tanrı'nın ve İsa'nın birliğini temsil etmektedir. Unikorn ve bakire, Mezmurlar Kitabı nüshası olan Add MS 19352 env. nolu eserde, folio 124 verso üzerinde yer alır, el yazması günümüzde British Library koleksiyonundadır (R.70) Buradaki sahne Mezmur 91: 11 (Septuaginta versiyonuna göre) ile ilişkilendirilmiştir: ...Boynuzun bir unikorn'un boynuzu gibi yüceltilecek ve benim yaşlılık çağım zengin merhametli olacak... şeklindedir. ¹⁶²

Tek boynuzlu at tanrının sözü, kılıcı ve ahlaklı olmanın sembolüdür. Yaygın olarak alında tek bir boynuzu uzanmış şekilde gösterilir ancak ezoterik inanca göre beyaz gövdeli, kırmızı alınlı ve mavi gözlü şekilde de sunulmaktadır. Efsaneye göre unikornlar yorulmazdır ancak kovalanırken yanına bir bakire yaklaştığında uysal bir şekilde yere çöktüğü şeklinde bir efsanesi bulunmaktadır.

¹⁶² Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

Tek boynuzlu at aynı zamanda artan bir cinsel arzunun da sembolüdür. Çin'de hayvan "ch'i-lin" olarak bilinir. Ayrıca üst düzey ordu görevliliğini, dürüstlüğü ve doğuştan asaleti de belirtir. Derisi beş renkte olabilir, bunlar kırmızı, sarı, mavi, beyaz ve siyahtır, ağlaması ise zillerin çalması gibidir. Efsaneye göre 1000 yıl yaşadığına ve hayvanların en seçkini olduğuna inanılır.

Psikolojik olarak yorumlanması Carl Jung (1875-1961) tarafından gerçekleştirilmiştir. Jung simya ve psikoloji ilişkisi açısından tek boynuzlu atın muhteşem bir hayvan olduğunu belirtir çünkü hiçbir hayvan Jung'a göre tek boynuzlu at gibi zamanla güvercine dönüşemez. Honorius Autun'un "Speculum de Mysteriis Ecclesiae" isimli çalışmasında "tek boynuzlu at vahşi bir hayvan olarak adlandırılır. Onu yakalamak için bir bakire olması gerekir hayvan onu gördüğünde kucağına uzanır ve ancak böylelikle yakalanır" diye anlatılmaktadır. İsa bu hayvanla temsil edilmektedir. Görünmez gücünü boynuzundan alır. Yunanca Physiologus onu bir hayvan olarak tek boynuzlu ve insanlara yaklaşan bir şekilde yorumlamaktadır.

Katalog No : 6

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Sabah Vakti

Sembolik Adı: Kırlangıçlar Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Bu minyatürde, ön düzlemde, sağ tarafta yere düşer pozisyonda kısa saçlı ve dizlerine kadar elbisesi olan bir figür arkasındaki çubuğa dayanıyor gibidir, sol tarafta yine dizlerine kadar kıyafeti olan kısa saçlı bir başka figür elinde kürekle görülür. Figürlerin üzerlerinde ise kanatlarını çırpan dört adet kırlangıç vardır. Ellerindeki nesnelere toprağı işledikleri anlaşılmaktadır. (R.47)

Resim 15 - (Sabah Vakti)
Katalog

İkonografi : Kırlangıçlar uyuyanları uyandırıp onları işe çağırırlar ve yerde beslenmedikleri için havada kalıp orada yakaladıklarını yerler diye

düşünüldüğünden “dünyaya ait şeyleri kullanmayanlar cennete ait olan şeyleri araştırmalılar” şeklindeki yorumu akla getirirler. Ortaçağ'da kırlangıç sembolü İsa'nın canlanması anlamına geliyordu. Sıklıkla müjde ve doğum sahnelerinde görülmektedirler. Kırlangıç ilkbaharın gelişini bildirdiği için de yeniden dirilişin sembolüdür. Bestiariumlar kırlangıçların havada yiyecek yakalamak için ne kadar çok zaman geçirdiklerini anlatır. Strzygowski'ye göre, bu anlamda Cennete ait şeyleri takip etmek için çok vakit harcayan Hristiyanlar anlamındadır. Kırlangıçın genç ve her zaman bir sonraki yemek için aç olması, dua etme açlığını sembolize etmektedir. ¹⁶³

Katalog No : 7

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Siren ve Kentor

Sembolik Adı: Siren ve Kentor Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Ön planda sağ elinde yuvarlak bir ayna tutan, üst bölümü çıplak, kısa saçlı, yüzü tam olarak seçilebilen ve tam karşıya bakan iki ayağı, kuyruğu ve gövdesi seçilebilen bir siren bulunmaktadır. Tam önünde yere doğru genişleyen pullu bir görünüme sahip ancak geri kalan kısmı seçilemeyen bir görüntü söz konusudur. Üstte ise başında hale olan kısa saçlı, elinde lir tutan bir sirenin karşısında sağ eli havaya kalkmış ve elinde yuvarlak siyah bir ayna tutan, sol elinde üste doğru kalınlaşan başka bir nesne bulunan, üst kısmı çıplak, kuyruğu yere bakan, sol ön ayağı öne doğru adım atmış bir kentor durmaktadır. (R.48)

Resim 16 - (Siren ve Kentor) Katalog

İkonografi : Burada Josef Strzygowski sahneyi siren ve kentorla ilişkilendirmiştir. Sahne, sirenlerin ve kentorların ölümcül olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Eski Ahit'te Yeşaya bölümündeki 13. ayetin 21. ve 22. bölümlerine gönderme yaptığı da belirtilir burada şöyle denilmektedir: “...Orası yabancı hayvanlara barınak olacak, Evler

¹⁶³ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

çakallarla dolacak, Baykuşlar yuva yapacak, tekeler oynaşacak orada...”¹⁶⁴ Physiologus’da Şiir tanrıçası Muses’in güzel şarkı söylemesinden hoşlanan ve Siren adı verilen deniz canlıları vardır. Eğer denizciler sirenlerin şarkılarını duyup gemilerinden tekneye atarlarsa boğulurlar. Sirenlerin üst kısımları karın bölgelerine kadar insan vücuduna benzemektedir diğer yarısı ise bir kaz gibidir. Kentorların da vücutlarının üst kısmının yarısı insan vücudu şeklindedir alt kısmı ise bir at vücudu gibidir. Sahne aynı zamanda İncil’de James bölümüne 1.ayetin 8.kısımına işaret etmektedir. Bu bölümde şu ifade yer almaktadır: ‘Tüm yaşamında böyle değişken, kararsız olan adam Rab’den bir şey alacağını ummasın. İnançın gücüne sahip olup kilisede toplanan bazı kişiler Tanrı’nın gücünü inkar ederler ve kilisede düzgün birer insan olurken kiliseden ayrıldıklarında yırtıcı birer hayvana dönüşürler. Böyle kişiler siren ve kentor görünümündedir. Düşmanca tavırları ve kandırıcı inançları vardır. Tatlı konuşmaları ve dualarıyla sirenler masumları kandırırlar. Bu durum İncilde Korintliler bölümünde 15.ayetde 33.kısımda şu şekilde belirtilmektedir: Aldanmayın, “Kötü arkadaşlıklar iyi huyu bozar.”¹⁶⁵

Sirenler güzel sesleri ile şarkı söyleyerek erkekleri neşelendirirler. Güzel şarkılarla dikkatleri dağıtılan denizciler uykuya dalarlar, sirenler sonrasında erkeklere saldırıp etlerini parçalarlar. Hava iyiyyken ağlayıp fırtınalıyken şarkı söylerler. Sirenlerin hikâyesi dünya nimetlerinden zevk alan kişilerin şeytanın avı olmasını göstermektedir.

166

Kentor yarısı insan, yarısı at olan magnesian kısrakları ile kentourlarının birleşimiyle ortaya çıkmıştır. Sembolik açıdan değerlendirildiğinde şövalyeliğin karşıtlığı anlamına gelip temel güçler tarafından mutlak gücü ki bunlar arasında kozmik güç, içgüdüler, bilinçsizce kontrol edilemeyen ruhların bulunmasını belirtmektedir. Denizkızı ve kentorla ilgili olan resimde her ikisi de yüzyüze bakan azizler gibi

¹⁶⁴ **Kitabı Mukaddes**, Yeşeya 13;21.

¹⁶⁵ **Kitabı Mukaddes**, Korintliler, 15;33.

¹⁶⁶ Strzygowski, **a.g.e.** ,s.1-100.

gösterilmektedir. Sol elinde yanan bir meşale ile sağ elinde bir ayna tutan denizkızı kentor için elindeki mızrapla şarkı söylemektedir.¹⁶⁷

Katalog No : 8

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

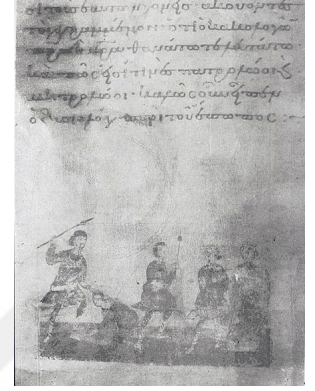
Sahne Adı : Büyüklerin Küçükleri Terbiye Etmesi

Sembolik Adı: İbibik Kuşu Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sahnenin sol kısmında ayakta duran dizlerine kadar elbisesi olan ve sağ elinde ucu sivriltilmiş bir mızrağa benzeyen cisim tutan kısa saçlı bir figür görülmektedir.

Onun tam önünde yere doğru eğilmiş kısa saçlı başının üst kısmı ve gövdesinin üst kısımları silik durumda görünen başka bir figür bulunmaktadır. Yere doğru eğilmiş olan bu figürün tam arkasında birinin elinde yine mızrağa benzeyen yüzü seçilemeyen gövdesi ve bacakları belli olan kısa saçlı bir figür ve neredeyse tamamı görünmeyen bir başka dizlerine kadar giysisi olan diğer bir figür bulunmaktadır. (R.49)

Resim 17 -
(Büyüklerin Küçükleri
Terbiye Etmesi)
Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi ibibik kuşu işe ilişkilendirmiştir. İbibik kuşu aileleri, büyükleri tasvir etmektedir. İsa ve Tanrı da kişinin anne ve babası gibidir, onun ailesini oluşturmaktadır. İbibik kuşu yaşlandığında yavruları gelip eski tüylerini temizleyerek, görme yeteneği azalmış olan kuru gözlerini yalayarak anne ve babalarının gözlerini nemlendirirler, bu durum anne ve babasının onlara bakmalarının karşılığı olarak kabul edilir. Aynı şekilde çocuklar İsa ve tanrının sözlerini dinlemeli tıpkı birer anne ve baba sözü dinler gibi yoksa karşılığında cezalandırılırlar. Hata yaparlar yanlış yola giderler.¹⁶⁸ Sahne aynı zamanda Eski Ahit'ten Çıkış bölümünün “..Kim annesini ya da babasını döverse, kesinlikle öldürülecektir...” ayetine işaret etmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Cirlot, a.g.e., s.40/297.

¹⁶⁸ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁶⁹ **Kitabı Mukaddes**, Mısır'dan Çıkış, 21;15.

Katalog No : 9

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Çarmıha Gerilme

Sembolik Adı: İncir Ağacı Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sol bölümün tam olarak seçilemediği ancak birinin yalnızca baş kısmı haleli olmak üzere görülebilen bir figür tam arkasında ucunda bir ağaç

*Resim 18 - (Çarmıha Gerilme)
Katalog*

parçasının dikili olduğu bir dağ ve sağ kısımda mimari

bir yapı ve önünde biri haleli olmak üzere yüzü ve

gövdesi tam olarak seçilemeyen bir başka figür ve hemen yanında muhtemelen tamamen seçilemeyen bir diğer figür bulunmaktadır. Tam ortada ise adeta göğe kadar uzanan büyük bir haç üzerinde yarı çıplak bir şekilde kısa saçlı olarak İsa çarmıha gerilmiş durumdadır. Çarmıhın tam ucunda sol bölümde yalnızca yüzünün ve kanatlarının seçilebildiği sağdakinin ise yüz kanat ve gövdesinin tamamen görülebildiği bir başka melek bulunmaktadır. (R.50)

İkonografi : Strzygowski sahneyi incir ağacı ile ilişkilendirmiştir. İsa incir ağacından yapılmış çarmıhta öldürüldüğünden, incir ağacı ölümü simgelemektedir diye belirtmektedir.¹⁷⁰ İlgili bölümde Yeni Ahit'de konu şu şekildedir: "...Dışarı çıktıklarında Simun adında Kireneli bir adama rastladılar. İsa'nın çarmıhını ona zorla taşıttılar. Golgota, yani Kafatası denilen yere vardıklarında içmesi için İsa'ya ödle karışık şarap verdiler. İsa bunu tadınca içmek istemedi. Askerler O'nu çarmıha gerdikten sonra kura çekerek giysilerini aralarında paylaştılar. Sonra oturup yanında nöbet tuttular. Başının üzerine, "Bu, Yahudiler'in Kralı İsa'dır" diye yazan bir suç yaftası astılar.İsa'yla birlikte, biri sağında öbürü solunda olmak üzere iki haydut da çarmıha gerildi. Oradan geçenler başlarını sallayıp İsa'ya sövüyor, "Hani sen tapınağı yıkıp üç günde yeniden kuracaktın? Haydi, kurtar kendini! Tanrı'nın Oğlu'ysan çarmıhtan in!" diyorlardı. Başkâhinler, din bilginleri ve ileri gelenler de aynı şekilde

¹⁷⁰ **Kitabı Mukaddes**, Luka;23.

O'nunla alay ederek, "Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor" diyorlardı. "İsrail'in Kralı imiş! Şimdi çarımhtan aşağı insin de O'na iman edelim. Tanrı'ya güveniyordu; Tanrı O'nu seviyorsa, kurtarsın bakalım! Çünkü, 'Ben Tanrı'nın Oğlu'yum' demişti." İsa'yla birlikte çarımha gerilen haydutlar da O'na aynı şekilde hakaret ettiler...¹⁷¹

Katalog No : 10

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Sert Elmasın İşlenmesi

Sembolik Adı: Sert Elmas Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sol bölümde uzun giysisi ve şapkasıyla kısa saçlı olarak ve sol elinde yuvarlak bir nesne tutan Aziz Sylvester sağ kısımda ise bir masa üzerinde elinde pense türü bir aletle masanın üzerinde yumurta şeklinde duran ve muhtemelen elmas olduğu düşünülen nesneyi

Resim 19 - (Sert Elmasın İşlenmesi) Katalog

tutan kısa saçlı vücudu tam olarak seçilemeyen bir figür ve tam karşısında iki eliyle çekicin kavramış bulunan giysisi dizlerine kadar olan bir başka figür elmasa vurmak üzere bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca olarak "İsa kalptedir" yazmaktadır. (R.51)

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi elmas ile ilişkilendirmiştir. "Elmas İsa'yı tasvir etmektedir. Sahnede "İçinde inanç olan kimseyi hiç bir güç ne yaparsa yapсын yıkamaz. Her türlü zorluğun üstesinden." Eğer bir taneysel ev, kötü bir şeyin içine giremez. Her kim varsa, tüm güçlüğü yener denilmektedir.¹⁷² Benzerlerine rastlanmayan Smyrna Physiologusu'na özgü ünik bir minyatürdür.

¹⁷¹ Kitabı Mukaddes, Matta; 27:32-44.

¹⁷² Strzygowski, a.g.e., s.1-100

Katalog No : 11
Eser Adı : Smyrna Physiologus'u
Tarihi : 1185
Sahne Adı : Rahiplik Seçimi ve Aday Gösterme
Sembolik Adı: Prion Üzerine
Yayın : Strzygowski / Bernabo
Sahne : Solda bir kiboriumun önünde ve bir vaaz

Resim 20 - (Rahiplik Seçimi ve Aday Gösterme) Katalog

kürsüsünün (ambon) arkasında betimlenen uzun beyaz saçlı ve sakallı figür, bir kilise ya da manastırın başrahibi olmalıdır. Hemen önünde hafif sola eğilmiş dağınık kısa saçlı ve sakallı bir başka figür yer alır; bu figürün arkasında uzun saçlı ve sakallı, giysilerinden keşiş grubu olduğu düşünülebilecek kalabalık bir grup vardır. İçlerinden beyaz saçlı ve sakallı olanının elinde başrahibe uzatılmış durumda bir makas bulunmaktadır. Bu kompozisyon dindar bir insanın manastır hayatına dâhil olmak üzere manastır başrahibi tarafından başının traş edilmesini tasvir ediyor olabilir. Sağda uzun elbiseli kısa saçlı ancak yüzleri tam olarak seçilemeyen iki figür ve karşılarında bir başka sakallı ve uzun elbiseli yine yüzü tam olarak seçilemeyen diğer bir figür bulunmaktadır. (R.52)

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi prion kuşu ile ilişkilendirmiştir. Keşişler ya da rahipler prion ile tasvir edilmektedir. Ancak sahnede prion isimli hayali kuş görülmemektedir. İnançlı kişiler, İsa ve Tanrının ruhu kuşlar ile temsil edildiği için din adamları inanca kişiler olarak prion başlığıyla burada tasvir edilmişlerdir. Sahnede keşişlerin ya da rahiplerin kutsanması durumu ile ilgili doğrudan bir anlatım söz konusudur. Sahne “çile çekmeye başlayanlar dönüşüme uğrarlar” olarak yorumlanmıştır.¹⁷³ Smyrna Physiologus’una özgü ünük bir minyatürdür.

¹⁷³ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

Katalog No : 12
Eser Adı : Smyrna Physiologus'u
Tarihi : 1185
Sahne Adı : Satirikos'un Duası ve Nikephoros'un Şehit Edilmesi
Sembolik Adı: Kurbağalar Üzerine
Yayın : Strzygowski / Bernabo
Sahne : Solda sakallı ancak yüzü ve gövdeleri tam olarak belirgin olmayan iki figür, bir korint sütünü üzerinde elinde mızrağa benzeyen aletini tutarmış gibi görünen tam olarak seçilemeyen figüre bakmaktadırlar. Sütunun sağ tarafında ise beyaz saçlı ve sakallı uzun giysili bir başka figür daha aynı sütuna doğru bakmaktadır. Sahnenin sağ tarafında ise sağ elindeki kılıcını havaya kaldırmış olan cellat gibi görünen bir figür bulunmaktadır. Cellat figürünün önünde haleli uzun elbisesi ile öne doğru eğilmiş bir başka figür bulunup sanki başının kesilmesini bekliyor gibidir. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.53)

Resim 21 - (Satirikos'un Duası ve Nikephoros'un Şehit Edilmesi)
Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi kurbağalarla ilişkilendirmiştir. "Putperestler ve günahkârlar kurbağalarla temsil edilmektedir.¹⁷⁴ Solda pagan Romalıları sembolize eden putperestler/günahkârlar, sağda Nikephoros'un şehit edilmesi betimlenmiştir. İkonoklastlara karşı ikonaları savunan Konstantinopolisli Nikephoros (760-811) Bizans resim sanatında daima yaşlı bir figür olarak, beyaz saç ve sakalı ile episkopos giysileri içinde betimlenir. Bu minyatürde yer alan sağdaki figür ise Antiokheialı martyr (din şehidi) Nikephoros'tur." Sahnede bir cellat tarafından genç Nikephoros'un şehit edilme anı canlandırılmaktadır.

Strzygowski, "Kara kurbağaları yaz sıcaklığına dayanıp, yağmura maruz kaldıklarında ölürlür. Su kurbağaları ise güneş ışınlarından dolayı aşırı ısıya maruz kaldıklarında

¹⁷⁴ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

serinlemek için suya girerler.”¹⁷⁵ diye yorumlayarak minyatürle ilgisiz yine çelişkili bir durumu ifade etmiştir. Bu durum, bazı minyatürlerde daha önceden belirtildiği gibi çelişkili metin ve minyatür ilişkisinin bir örneği olarak gösterilebilir.

Katalog No : 13

Eser Adı : Smyrna Physiologus’u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Çarmıhtaki İsa ile Alay Edilmesi

Sembolik Adı: Firavun Faresi Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sahnenin ön planında birbirine paralel olarak yerde oturan ve yüzleri tam olarak seçilemeyen iki figür bulunmaktadır. Sahnenin sol kısmında ikisi arka arkaya olmak üzere biri daha koyu renkte ancak tam olarak seçilemeyen eli açık bir figür tam arkasında ise beyaz uzun saçlı ve sakallı bir başka figür bulunmaktadır. Eli açık figüre doğru yüzü dönük olan beyaz saçlı ve sakallı uzun giysili hemen önünde ortada çarmıhta gerili olan İsa’ya bakan ancak yüzü tam olarak seçilemeyen bir başka figür bulunmaktadır. Çarmıhtaki İsa’nın yüzü seçilememektedir. Başı halelidir ama çarmıhın uç kısmında sanki giysisi takılmış rüzgârda savruluyor gibidir. Sağ tarafta ise çarmıhın arkasına doğru tam olarak seçilemeyen kısa elbiseli bir figür yine çarmıha bakan uzun elbiseli çok belirgin olmayan iki figür bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.54)

Resim 22 - (Çarmıhtaki İsa ile Alay Edilmesi) Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi firavun faresi ile ilişkilendirmiştir. “İsa çarmıhta ve kendisiyle alay edilmiş durumdadır. Sahne Yeni Ahit’de Markos 15:31’i işaret etmektedir.” Aynı şekilde başkâhinler ve din bilginleri de O’nunla alay ederek aralarında, “Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor” diye konuşuyorlardı. Ek olarak Yeni Ahit’de Luka 23:36-37’yi işaret etmektedir :” Askerler de yaklaşp İsa’yla

¹⁷⁵ Grant, a.g.e., s.64.

eğlendiler. O'na ekşi şarap sunarak, "Sen Yahudiler'in Kralı'ysan, kurtar kendini!" dediler. Son olarak sahne Yeni Ahit'de Markos 15:31'i işaret etmektedir:" Başkâhinler, din bilginleri ve ileri gelenler de aynı şekilde O'nunla alay ederek, "Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor" diyorlardı. "İsrail'in Kralı imiş! Şimdi çarmıhtan aşağı insin de O'na iman edelim." Bizans resim sanatında "Çarmıhta İsa" sahnelerinin yanı sıra; İsa'nın çarmıha gerilmesi öncesi ve sonrasına ilişkin İncil'de geçen konuların sık sık betimlendiği dikkati çeker."¹⁷⁶

İsa'nın giysisini paylaşmak üzere aralarında kura çeken askerler konusunun betimlendiği bir eser bugün Vatikan Kütüphanesi'nde yer alan Barb. gr. 372 env. nolu el yazmasıdır ve minyatür folyo 37 verso üzerinde yer alır Üstte İsa'nın çarmıha gerilme anı betimlenmiştir; altta ise aralarında kura çeken askerler yer alır. (R.67)

"Firavun faresi adlı hayvan özellikle engerek yılanı ile düşmandır. Physiologus der ki, firavun faresi bir engerek yılanı gördüğünde onu öldürene kadar kendini çamurla burun deliklerini ise kuyruğuyla kapatır.

Aynı şekilde kurtarıcı İsa da Mısır nehri üzerinde yaşayan zalim Firavun'un zulmünden halkını kurtarmak için şeytanla yani ejderhayla onu öldürüp tüm kötülükleri ortadan kaldırmak için mücadele etti. Bunu yaparken İsa insanların zaaflarını düşündü. Eğer İsa ruhlara girmeyi başaramasaydı ejderhayı nasıl yenip tüm kötülüklerin üstesinden gelebilirdi. Yenilgiye uğrayan kötülük sembolü ejderha en sonunda İsa ya şöyle cevap verir "Sen Tanrı ve kurtarıcısın sana bir şey yapamam, hepimizden güçlü, hepimizi kurtaracak kadar alçakgönüllüsün."¹⁷⁷

¹⁷⁶ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁷⁷ Grant, a.g.e., s.63.

Katalog No : 14

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Krillos ve Şeytan

Sembolik Adı: Kirpi Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Üstte sahnenin sağ bölümünde

giysisinden anlaşıldığı üzere psikopos olduğu

düşünülen figür bir kapı önünde ayakta durmakta

ve karşısındaki yüzleri ve başları tam olarak

seçilemeyen bir grup kalabalığa eliyle takdis

işareti yaparak kutsuyor gibidir. Alttaki sahnede

ise sol kısımda bir hayvan başına benzeyen ancak

tam olarak ne olduğu anlaşılamayan figüre bakan durumda kısa saçlı uzun giysili bir

başka figür görülmektedir. Sağ tarafta ise tam olarak yine ne olduğu anlaşılamayan

ancak biri tam ortada kanatlarını açmış diğeri ise oturur vaziyette iki şeytan figürü

bulunmaktadır. (R.55)

*Resim 23 - (Kyrillos ve Şeytan)
Katalog*

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi kirpi ile ilişkilendirmiştir. "Kirpi, Kirillos anlamına gelmektedir. Krillos (Kiril) ve Methodius Kardeşler, Eski Slav dilinin yazılabilmesi için ilk olarak Glagolitik Alfabe'yi geliştirmişlerdir. MS. 9. Yüzyıl'da Selanik'te doğan kardeşler, Slavların arasında Hristiyanlığın yayılmasını sağlayan misyonerler olarak da adlandırılmaktadırlar.

Üstte ise bir psikoposun kilise önünde bir toplulukla yaptığı konuşma doğrudan aktarılmaktadır. Aziz Kiril'in şeytanla karşılaşması alttaki sahnede aktarılmaktadır. Sahne Smyrna Physiologus'una ait ünik bir sahnedir. ¹⁷⁸

¹⁷⁸ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

Katalog No : 15

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Süleyman ve Hayat Kadını

Sembolik Adı: Balina Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sahnenin sol kısmında uzun giysisi ve şapkasıyla tam olarak yüzü belli olmayan sol elini yan tarafa takdis etmiş gibi uzatmış bir figür ortada bir başka şapkasız yüzü tam olarak seçilemeyen figür sağda ise trapez şapkasıyla ve uzun elbisesiyle yüzü seçilemeyen diğer bir figür bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.56)

Resim 24 - (Süleyman ve Hayat Kadını) Katalog

İkonografi : Strzygowski bu sahneyi balina ile ilişkilendirmiştir. “Giysisinden ve şapkasından soldaki ilk figürün Süleyman Peygamber olduğu anlaşılmaktadır. Diğer iki figürde konu ile ilgili olan başka figürlerdir. Sahne, Eski Ahit'te 5.bölümün, 3. ayeti yani Süleyman’ın Özdeyişlerini belirtmektedir:

- 1-Oğlum, bilgeliğime dikkat et, Akıllıca sözlerime kulak ver.
- 2-Böylelikle her zaman sağgörülü olur, Dudaklarınla bilgiyi korursun.
- 3-Zina eden kadının bal damlar dudaklarından, Ağzı daha yumuşaktır zeytinyağından.
- 4-Ama sonu pelinotu kadar acı, İki ağızlı kılıç kadar keskindir.
- 5-Ayakları ölüme gider, Adımları ölümler diyarına ulaşır.
- 6-Yaşama giden yolu hiç düşünmez, Yolları dolaşıktır, ama farkında değil.
- 7-Oğlum, şimdi beni dinle, Ağzımdan çıkan sözlerden ayrılma.
- 8-Öyle kadınlardan uzak dur, Yaklaşma evinin kapısına.
- 9-Yoksa onurunu başkalarına, Yıllarını bir gaddara kaptırırsın.
- 10-Varını yoğunu yer bitirir yabancılar, Emeğin başka birinin evini bayındır kılar.”¹⁷⁹

¹⁷⁹ **Kitabı Mukaddes**, Süleymanın Özdeyişleri, 5:3.

Smyrna Physiologus'una özgü ünik bir minyatürdür.

İki özelliği olan denizde yaşayan büyük bir balık vardır bu balık balınadır. Eğer balına acıkmışsa ağzını açar ve ağzından güzel baharat kokuları gelir küçük balıklar ağzına doğru yönelir ve o da onları yutar, bu büyük balığa yaklaşan olgun ve büyük balık bulunmamaktadır.

Şeytana ve inançsızlara bakın onlar da kibar konuşmayla ve aldatmayla tatlı kokulu gibi görünüp anlayışta olgun olmayan ve çocukça davranan kişileri tuzağa düşürür.

Büyük balığın yani balınanın diğer özelliği ise bir ada gibi çok büyük olmasıdır. Denizciler bilinçsizce gemilerini bir adaya çapa ve iğnelerle demirlediklerini düşünürler. Kendileri için ada üzerinde birşeyler pişirmeye karar verirler. Balık ısındığında serinlemek için suya dalar ve gemi batar. Ve siz şeytandan umut beklemeye devam ederseniz kendisini cehennem ateşine attığı gibi sizi de atacaktır. Physiologus balına hakkında yeterince konuştu.¹⁸⁰

Katalog No : 16

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Gregor von Nyssa ve Şeytan

Sembolik Adı: Keklik Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne :Ön planda sol kısımda ellerini göğsüne götürmüş uzun elbiseli açık renk saçlı ve sakallı bir figür ile hemen arkasında elini takdis işareti yapmış şekilde görünen başı ve vücudu tam olarak görülemeyen bir başka figür sırt sırta bulunmaktadır. Sahnenin sağ kısmında ise elleri

Resim 25 - (Gregor von Nyssa ve Şeytan) Katalog

¹⁸⁰ Grant, a.g.e., s.60. Strzygowski, a.g.e.

iki yana açık şekilde haleli uzun giysili bir kişi bulunmaktadır. Haleli kişinin tam arkasında tepe kısmındaki haçtan dini bir yapı olduğu anlaşılan bir mimari unsur ve penceresinden yan olarak görülen bir figür bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında çoğu silinmiş Yunanca bir metin vardır. (R.57)

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi keklik ile ilişkilendirmiştir. Keklik kötülük, kandırmaca ve şeytan anlamına gelmektedir. Kapadokyalı Kilise Babalarından Nyssalı Gregorios'un (330-390) kalabalık bir figür grubu ile tartışma anının canlandırıldığı minyatürde sağda, Gregorios'un arkasında Bizans minyatür sanatında sıklıkla karşılaşılan- bir kent tasvirinin bir mimari birim ile simgelendiği dikkati çeker. Kuleyi andıran bu mimari birim, konik külahla örtülüdür; külahın tepesinde bir haç vardır; kulenin cephesinde ya bir pencereden dışarı bakan ya da bir ikona üzerine işlenmiş olabileceği ileri sürülebilecek haleli bir genç kadın figürü seçilmektedir. Bu figür, Gregorios'un episkoposu olduğu Nyssa kentinin kişileştirimi de olabilir; kentin kutsiyetini haleli olması nedeniyle simgeliyor olması da mümkün görünmektedir. Sahnedeki şeytan, Gregorios'un fikirlerine karşı duran topluluğun günahkâr olmalarına bir gönderme olmalıdır. Çünkü şeytan kompozisyonun solundaki kalabalığın en solunda yer almaktadır ve kalabalıktan en önde en solda yer alan bir figür şeytana dönmüş, eliyle şeytana işaret etmektedir.¹⁸¹ Benzer örnek British Library'de yer alan bir Mezmurlar Kitabı nüshası olan Add MS 19352 env. nolu eserde, folyo 79 recto üzerinde Yahudi ülkesi “Siyon”un (ya da Zion) detaylı bir mimari tasvir ile birlikte loros giymiş bir kadın figürüyle simgelendiği görülür (R.68)

“ Keklik başka kuşların yumurtalarını çalan kötü niyetli bir kuştur. Çaldığı yumurtalar üzerinde kuluçkaya yatar, ancak bundan hiçbirşey elde etmez sonunda, yavru kuşlar gerçek annelerinin sesini duyar duymaz ona doğru uçup keklikten kaçarlar. Yumurtaları çalan keklik, ruhları onları yaratandan çalan şeytana benzemektedir.”¹⁸²

Keklik Roma üslubundaki süslemelerde, örneğin Silos'taki arkadlı avlunun güney galerisinde yoğun olarak karşılaşılan bir hayvandır. Josef Strzygowski, Aristo, Theophratus (M.Ö. 371-M.Ö. 287), Pliny (23-79) ve diğer antik dönem ve Ortaçağ

¹⁸¹ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁸² (Çevrimiçi) <http://bestiary.ca/beasts/beast247.htm>, 8 Ağustos 2018

yazarlarının hepsinin kekliğin tipik alışkanlığı hakkında söyledikleri şeyler olduğunu belirtmiştir. Bu durum, St. Jerome tarafından kısaca şöyle ifade edilmiştir: 'Aynı kekliğin yumurtlaması ve sonra da asla onun peşinden gelmeyecek olan yavru kuşlara kuluçkaya yatması gibi, hakkı olmayan servete konan inançsız insan da, bu serveti en istemediği anda arkasında bırakmak zorunda kalacaktır.' Kekliğin sembolize ettiği şeyi vurgulayan fikir de budur. Diğer bir sembolik işlevi ise kuşun aldatma yeteneğinden kaynaklanmaktadır. St. Ambrose'un sözleriyle: 'Adımı perdendo (kendini kaybetmek) kelimesinden alan ve İbranice adı kore (çağırarak ve duyurmak) olan Keklik sesiyle kalabalıkları baştan çıkartan Şeytan'dır.¹⁸³

Katalog No : 17

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Der Athanasius ve Şeytan

Sembolik Adı: Karıncaaslanı Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sahnenin alt kısmında sol bölümde uzun elbisesiyle kısa saçlı ve sakallı bir erkek figürü ellerini öne doğru uzatmış şekilde ayakta durmaktadır, onun tam karşısında ise öndekinin yalnızca tek bir elinin öne doğru uzatılarak seçilebildiği uzun elbiseli ve şapkaları olan ancak baş kısmının seçilebildiği yüz ve vücut kısımları çoğu bölümünün belli olmadığı iki figür bulunur.

Sahnenin üst kısmında ise sol kısımda üçlü bir

figür grubu bulunmaktadır. Sağ tarafta ise tam ortasında bir kapı ve üstünde küçük bir penceresi bulunan ince uzun mimari yapının önünde haleli uzun giysisi ile beyaz saçlı ve sakallı bir eli takdis durumunda öne doğru uzanmış diğer elinde muhtemelen incil

*Resim 26 - (Der Athanasius ve Şeytan)
Katalog*

¹⁸³ Ciriot, a.g.e.

olduğu düşünölebilecek bir kitap tutan bir figür yer alır. Karşısındaki figürlerle konuşuyor gibidir. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.58)

İkonografi : Strzygowski aşağıdaki metni karıncaaslanı ile ilişkilendirmiştir. “Üst sahnede sağ tarafta piskopos kıyafetleri içinde İskenderiyeli Aziz Atanasius (296 - 373) bir grup insanla konuşur durumdadır. Altta ise elinde kesesiyle uzun elbiseli bir figür tam olarak seçilemeyen şapkalı iki diğer figürle konuşur ve elindeki keseyi onlara uzatır durumdadır. Bu kişilerin kim oldukları bilinmemektedir. Sahne Yeni Ahit'te Matta 5:37 bölümüne işaret etmektedir. Bu bölüm Ant içme ile ilgili olup şu şekildedir: Yine atalarımıza, Yalan yere ant içme, ama Rab'be içtiğin antları tut denildiğini duydunuz. Oysa ben size diyorum ki, hiç ant içmeyin, ne gök üzerine çünkü orası Tanrı'nın tahtıdır; ne yer üzerine çünkü orası O'nun ayaklarının basamağıdır; ne de Kudüs üzerine çünkü orası Büyük Kral'ın kentidir. Başınızın üzerine de ant içmeyin. Çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. `Evet'iniz evet, `hayır'ınız hayır olsun. Bundan fazlası Şeytan'dandır.”¹⁸⁴ Smyrna Physiologus'una ait ünük bir minyatürdür farklı yerlerde rastlamamaktayız.

Karıncaaslanı aslında yaklaşık olarak 2. Yüzyılda yazılmış hayvan özelliklerinin Hristiyan ahlaki öğretileriyle birlikte kullanıldığı Physiologus'da bulunan efsanevi bir hibrit hayvan olan karınca ve aslan karışımıdır. İkili doğası gereği açlıktan öldüğü belirtilir. Aslan olan babasının doğası gereği yalnızca et yiyebildiği için diğer yarısı olan annesinin özelliği nedeniyle ise de yalnızca buğday yiyebilir bu nedenle soyu ya iki şeyden birini yiyecek ya da açlıktan ölecektir. Bu durum İncil'de Matta bölümünde 5:37 ile ilişkilendirilmiş olup Physiologus muhtemel olarak Eyüp'ün kitabının 4:11 in yanlış okunmasından türetilmiştir. Şöyle ki İbranice'de “lajisch” olarak okunan kelime aslan için pek kullanılmayan bir kelime olup Eyüp ün diğer çevirilerinde bu kelime aslan ya da kaplan olarak çevrilmektedir. Oysa Eski Ahit'in Yunanca versiyonu olan Septuagint'te kelime karınca aslanı olarak çevrilmektedir.¹⁸⁵

¹⁸⁴ **Kitabı Mukaddes**, Matta; 5:37.

¹⁸⁵ Midas Dekkers, **Dearest Pet: On Bestiality**, Verso, 2000, Brooklyn, New York, USA, s.78. Strzygowski, a.g.e.

Katalog No : 18
Eser Adı : Smyrna Physiologus'u
Tarihi : 1185
Sahne Adı : Sylvester ve Bir Dansçı
Sembolik Adı: Gelincik Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne :Alttaki bölümde sol tarafta en arkada yalnızca baş bölgesi görülen sakallı bir figür bulunmaktadır. Diğer figür açık renk kıyafetli olduğu kısmen anlaşılabilir. Boynunda sanki bir atkı varmış gibi durmaktadır. Boynunun arkasında havada uçuşur şekilde gösterilmiş kısa saçlı öne doğru eğilmiş başka bir figür bulunur. Sahnenin ortasında yüzü seçilemeyen kısa saçlı uzun giysili ve iki eliyle flüt benzeri bir müzik aleti çalan bir figür

bulunmaktadır. Yanında başka bir figür bulunmaktadır. Bu figür bir eli havada sanki flüt benzeri müzik aletini çalan kişiye eşlik eder ya da dinler gibi gözükmektedir.

Üstteki sahnede ise sol kısımda yüzleri ve gövdeleri tam olarak seçilemeyen uzun giysili, kalabalık bir figür grubu bulunmaktadır. Onların tam karşılarında küçük bir penceresi olan ve ince uzun kapılı yüksek bir yapının önünde, haleli uzun elbiseli, uzun sakallı ve saçlı bir figür göze çarpmaktadır. Yanında yüzü tam olarak belirgin olmayan, ancak elinde mandolin benzeri bir şey tutan başka bir figür bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.59)

Resim 27 - (Sylvester ve Bir Dansçı) Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi gelincik ile ilişkilendirmiştir. “Gelincik, Aziz Sylvester’in (285–335) hastalığı anlamına gelmektedir. Aziz Sylvester Roma’da doğmuş Rufinus ve Justa’nın oğludur. Roma kilisesinde rahip olmuştur. İmparator Konstantin’in danışmanı olmuştur. Bir efsaneye göre paganlar tarafından cüzzamlı olan Konstantin’in hastalığının tedavisi için çocuk kanı ile banyo yapması söylenmiştir. Havarilerden Peter ve Paul, İmparator’a Aziz Sylvester’dan kendisini vaftiz etmesini istemesini önermişlerdir. İmparator bunu yapmış ve cüzzam hastalığı

iyileşmiştir. İmparator iyileşmesine karşılık Sicilya, Korsika ve Sardinya'daki kiliseleri Aziz Sylvester'a vermiştir. Bu paylaşım tarihi bir gerçek olup, Konstantin bağıışı olarak bilinir ve papalık eyaletlerinin temelini oluşturur. Üstte, Sylvester piskopos kıyafetleri içinde betimlenen figürdür; bir kilisenin kapısının önünde durmaktadır; elinde kâse ve ekmek vardır; bu sahne belki de havarilerin komünyonuna bir gönderme olarak düşünülebilir. Altta ise Hastalığın iyileşmesi ile ilgili olarak kutlama yapılmaktadır.”¹⁸⁶ Smyrna Physiologus’una ait ünik bir minyatürdür başka yerlerde rastlamamaktayız.

Katalog No : 19

Eser Adı : Smyrna Physiologus’u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Meleklerin Lut’u Ziyaret Etmesi

Sembolik Adı: Sırtlan Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sol kısımda arkada yuvarlak

kemerli ve iki kısmı da açık olan bir mekan

görülmemektedir. Sahne bir iç mekan sahnesi

gibidir. Haleli uzun giysili bir figür masa ya da

sehpa benzeri bir nesnenin önünde oturur

durumda bulunmaktadır. Tam karşısında ise

trapez şapkalı ayakta duran uzun giysili bir diğer

figür bulunur. Haleli uzun giysili yüzü tam

olarak seçilemeyen bir figür tam karşısında bulunan eli öne doğru uzatılmış bir başka

figürle ve arkasındaki tam olarak seçilemeyen diğer sayısı tam olarak anlaşılamayan

figürlerle konuşur durumdadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin

bulunmaktadır. (R.60)

Resim 28 - (Meleklerin Lut’u Ziyaret Etmesi) Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi sırtlan ile ilişkilendirmiştir.“ “Sırtlan Lut’un evine saldıran kişiler anlamına gelmektedir.”¹⁸⁷ Sahne Eski Ahit’te Yaratılış 19.

¹⁸⁶ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁸⁷ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

bapa işaret etmektedir : Sodom ve Gomora'nın Yıkılışı : "...İki melek akşamleyin Sodom'a vardılar. Lut kentin kapısında oturuyordu. Onları görür görmez karşılamak için ayağa kalktı. Yere kapanarak, Efendilerim dedi, Kulunuzun evine buyurun. Ayaklarınızı yıkayın, geceyi bizde geçirin. Sonra erkenden kalkıp yolunuza devam edersiniz. Melekler, Olmaz dediler, Geceyi kent meydanında geçireceğiz. Ama Lut çok diretti. Sonunda onunla birlikte evine gittiler. Lut onlara yemek hazırladı, mayasız ekmek pişirdi. Yediler. Onlar yatmadan, kentin erkekleri –Sodom'un her mahallesinden genç yaşlı bütün erkekler– evi sardı. Lut'a seslenerek, Bu gece sana gelen adamlar nerede? diye sordular, Getir onları da yatalım. Lut dışarı çıktı, arkasından kapıyı kapadı. Kardeşler, lütfen bu kötülüğü yapmayın dedi, Erkek yüzü görmemiş iki kızım var. Size onları getireyim, ne isterseniz yapın. Yeter ki, bu adamlara dokunmayın. Çünkü onlar konuğumdur, çatımın altına geldiler. Adamlar, Çekil önümüzden! diye karşılık verdiler, Adam buraya dışardan geldi, şimdi yargıçlık taşıyor! Sana daha beterini yaparız. Lut'u ite kaka kapıyı kırmaya davrandılar. Ama içerdeki adamlar uzanıp Lut'u evin içine, yanlarına aldılar ve kapıyı kapadılar. Kapıya dayanan adamları, büyük küçük hepsini kör ettiler. Öyle ki, adamlar kapıyı bulamaz oldu. İçerdeki iki adam Lut'a, Senin burada başka kimin var? diye sordular, Oğullarını, kızlarını, damatlarını, kentte sana ait kim varsa hepsini dışarı çıkar. Çünkü burayı yok edeceğiz. RAB bu halk hakkında birçok kötü suçlama duydu, kenti yok etmek için bizi gönderdi. Lut dışarı çıktı ve kızlarıyla evlenecek olan adamlara, Hemen buradan uzaklaşın! dedi, Çünkü RAB bu kenti yok etmek üzere. Ne var ki damat adayları onun şaka yaptığını sandılar. Tan ağarırken melekler Lut'a, Karınla iki kızını al, hemen buradan uzaklaş diye üstelediler, Yoksa kent cezasını bulurken sen de canından olursun. Lut ağır davrandı, ama RAB ona acıdı. Adamlar Lut'la karısının ve iki kızının elinden tutup onları kentin dışına çıkardılar. Kent dışına çıkınca, adamlardan biri Lut'a, Kaç, canını kurtar, arkana bakma dedi, Bu ovanın hiçbir yerinde durma. Dağa kaç, yoksa ölür gidersin. Lut, Aman, efendim! diye karşılık verdi, Ben kulunuzdan hoşnut kaldınız, canımı kurtarmakla bana büyük iyilik yaptınız. Ama dağa kaçamam. Çünkü felaket bana yetişir, ölürüm. İşte, şurada kaçabileceğim yakın bir kent var, küçücük bir kent. İzin verin, oraya kaçıp canımı kurtarayım. Zaten küçücük bir kent. Adamlardan biri, Peki, dileğini kabul ediyorum dedi, O kenti yıkmayacağım. Çabuk ol, hemen kaç! Çünkü sen oraya varmadan bir şey yapamam. Bu yüzden o kente Soar

adı verildi. Lut Soar'a vardığında güneş doğmuştu. RAB Sodom ve Gomora'nın üzerine gökten ateşli kükürt yağdırdı. Bu kentleri, bütün ovayı, oradaki insanların hepsini ve bütün bitkileri yok etti..."¹⁸⁸

Bizans resim sanatında nadiren yer almakla birlikte "İbrahim'in Mamre'de üç meleği misafir etmesi" konusu bu minyatürde işlenen konuya paralel bir konu olarak örnek verilebilir. Mezmurlar Kitabı nüshası olan Add MS 19352 env. nolu eserde, folio 62 verso üzerinde yer alır, el yazması günümüzde British Library koleksiyonundadır; bu minyatürde "İbrahim'in üç meleği Mamre'de misafir etmesi" betimlenmiştir (R.69).

Katalog No : 20

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Bir Şehit ve Daniel

Sembolik Adı: Kertenkele Başkenti

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sol tarafta kiborium tarzında bir mimari yapının altında uzun giysili oturur durumda bir figür bulunmaktadır. Ayakta haleli uzun saçlı ve uzun giysili bir başka figür sağ kısımda ise uzun giysisi ile haleli bir başka figür diğer iki figürle konuşur durumda bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.61)

Resim 29 - (Bir Şehit ve Daniel)
Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi kertenkele ile ilişkilendirmiştir. Ancak bu durumun sebebini açıklamamıştır.

“ Solda oturur durumdaki kadın bir bakiredir. Ayakta ortada duran kişi ise bir şehittir ve sağ tarafta duran haleli kişi Daniel'i belirtmektedir. Sahne, Eski Ahit'te Daniel 6. Bölümünü işaret etmektedir. Bu bölüm Daniel Aslan Çukuruna Atılıyor başlığındadır.

¹⁸⁸ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

Darius bütün ülkeyi yönetecek yüz yirmi satrap atamayı uygun gördü. Bunların başına da biri Daniel olmak üzere üç bakan atadı. Krala zarar gelmemesi için bakanlar satraplardan hesap soracaklardı. Kendisinde bulunan olağanüstü ruh sayesinde Daniel öbür bakanlarla satraplardan üstün olduğundan, kral onu bütün ülkenin başına atamayı tasarlıyordu. Bunun üzerine öbür bakanlarla satraplar Daniel'i ülke yönetimi konusunda suçlamak için fırsat kollamaya başladılar. Ancak ne suçlanacak bir yanını, ne de bir yanlışını buldular. Çünkü Daniel güvenilir biriydi. Kendisinde hiçbir eksiklik ya da yanlışlık bulamadılar. Sonunda, Daniel'i Tanrısı'nın Yasası'yla ilgili bir konuda suçlayamazsak, bir suçlama nedeni bulamayacağız dediler. Daniel yasanın imzalandığını öğrenince evine gitti. Yukarı odasının Yerusolim yönüne bakan pencereleri açtı. Daha önce yaptığı gibi her gün üç kez diz çöküp dua etti, Tanrısı'na övgüler sundu. Bunun üzerine, Ey kral, Yahuda sürgünlerinden olan Daniel seni de imzaladığın yasayı da saymıyor; günde üç kez dua ediyor dediler. Bunu duyan kral çok üzüldü, Daniel'i kurtarmayı kafasına koydu. Onu kurtarmak için güneş batıncaya dek uğraştı. Bunun üzerine kral Daniel'i getirip aslan çukuruna atmalarını buyurdu. Daniel'e de, Kendisine sürekli kulluk ettiğin Tanrın seni kurtarsın! dedi. Bir taş getirip çukurun ağzına koydular. Daniel'le ilgili hiçbir şey değiştirilmesin diye kral hem kendi mühür yüzüğüyle, hem soyluların mühür yüzükleriyle taşı mühürledi. Çukura yaklaşınca üzgün bir sesle, Ey yaşayan Tanrı'nın kulu Daniel, kendisine sürekli kulluk ettiğin Tanrın seni aslanlardan kurtarabildi mi? diye haykırdı. Daniel, Ey kral, sen çok yaşa! diye yanıtladı, Kral buna çok sevindi, Daniel'i çukurdan çıkarmalarını buyurdu. Daniel çukurdan çıkarıldı. Bedeninde hiçbir yara izi bulunmadı. Çünkü Tanrısı'na güvenmişti.”¹⁸⁹

¹⁸⁹Kitabı Mukaddes, Daniel;6.

Katalog No : 21
Eser Adı : Smyrna Physiologus'u
Tarihi : 1185
Sahne Adı : İki Stel
Sembolik Adı: Elmaslar Üzerine
Yayın : Strzygowski / Bernabo
Sahne :Sağ ve sol tarafta karşılıklı olarak duran yüksek iki dikilitaş bulunmaktadır. Resim net durumda değildir.Tam olarak seçilememektedir.Bu İki sütun ya da dikilitaşın ortasında tamamen iç kısmı belli olmayan bir küre ya da hale içerisinde bir figür bulunmaktadır.Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin vardır. (R.62)

Resim 30 - (İki Stel) Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi elmas ile ilişkilendirmiştir. “Elmas, İsa’yı inanç ve kutsal ruhu temsil etmektedir. Elmaslar gündüz parlamaz geceleri parlar diye belirtilerek elmasın inançlı olan kişinin kıymetli ve özel biri haline geldiği sağlamlığı ve iç dünyasındaki güçlülüğü aktarılmaktadır. Kalbinde inanç olan kişi hiç birşeyden korkmamalıdır düşüncesi yansıtılmaktadır.”¹⁹⁰

Smyrna Physiologus’una ait ünik bir minyatürdür farklı yerlerde rastlamamaktayız.

Elmas İngilizce’ye etimolojik olarak Sanskritçe’den gelmiştir, anlamı ışıklı olandır. Işığın ve zekânın sembolüdür. “Adamantine” kelimesi Yunanca “adams” kelimesi ile ilgili olup fethedilemez anlamına gelmektedir ve ışıldayan mistik merkezi belirtir. Tüm kıymetli taşlar gibi hazinelerin ve zenginliğin genel sembolü olup aynı zamanda ahlak ve entelektüel bilgiyle zenginleşmiş olmayı ifade eder.¹⁹¹

¹⁹⁰ Strzygowski, a.g.e., s.1-100.

¹⁹¹ Cirlot, a.g.e., s.81

Katalog No : 22
Eser Adı : Smyrna Physiologus'u
Tarihi : 1185
Sahne Adı : Kiliseye Giden Rahibeler ve Şeytan
Sembolik Adı: Güvercinler Üzerine
Yayın : Strzygowski / Bernabo
Sahne : Arka planda dar ve yüksek kapısı ile yarım daire şeklinde penceresi olan mimari bir yapının önünde uzun giysili yüzleri ve sayıları belli olmayan bir kalabalık bulunmaktadır. En öndeki figür mimari yapının kapısını işaret etmektedir. Sol kısımda net olarak belli olmayan uzun giysili bir figür bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.63)

Resim 31 - (Kiliseye Giden Rahibeler ve Şeytan) Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi güvercinler ile ilişkilendirmiştir. “Güvercinler inançlı kişileri, kutsal ruhu, tanrıyı ve İsayı temsil etmektedirler. Güvercinler bir aradayken şahinler onlara yaklaşmaya cesaret edemezler. İnançlı kişiler birlikteyken kimse onlara zarar veremez daha güçlü olurlar düşüncesi yansıtılmaktadır. Tanrının emirlerine uyan kişilere şeytan bir köşede hiç birşey yapamadan durur. Burada bir kilise ya da manastır önünde duran rahibeler inançlı kişileri temsil etmektedir. Bir tek kişiyi bile kaybolmuş olarak bulsa hemen onu şeytan yakalar. Şeytan tek başına bir köşede durup onlara ön kısımda hiçbirşey yapamadan öylece bakmaktadır.”¹⁹²

Smyrna Physiologus'una özgü bir minyatür olup farklı yerlerde rastlanmamaktadır.

¹⁹² Strzygowski, a.g.e.,s.1-100.

“Slavlar güvercinler öldüklerinde ruhlarının kuğuya dönüştüklerini belirtirler. Bu kuş kanatlı hayvanların sembolizmine katılır iyiye yönelmenin gücünü ve dinsel gücün sembolü olmuştur. Aynı zamanda Romanesk ve Vizigot sanatında yaygın olan ruhların sembolüdür. Her ne kadar Pentekost ateşi görünümünde temsil edilmiş olsa da Hristiyanlık, kutsal metinlerden ilham alarak kutsal ruhu güvercin şeklinde resimlemiştir.”¹⁹³

Ateşten dil pentakost dili hamsin yortusu olarak bilinir. Hristiyanlıktaki başlıca bayramlardan birisidir. Paskalya bayramından 7 hafta sonra 50. günde kutlanır. İsa'nın ölümünden sonra dirilerek göğe doğru yükselmesini ve kutsal ruhu belirtmektedir. Ortodoks ikonografisinde Meryem ana ve havariler bir sofrada resimlenirken üst kısımda beyaz bir güvercin biçiminde kutsal ruh gösterilmektedir. Sahne, Kitab-ı Mukaddes'te Elçilerin İşleri İkinci kısımda iki onüçüncü ayetlerde aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır:

Pentikost Günü geldiğinde bütün imanlılar bir arada bulunuyordu. Ansızın gökten, güçlü bir rüzgârın esişini andıran bir ses geldi ve buldukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzer bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh'la doldular, Ruh'un onları konuşturduğu başka dillerle konuşmaya başladılar. O sırada Yerusâlim'de, dünyanın her ülkesinden gelmiş dindar Yahudiler bulunuyordu. Sesin duyulması üzerine büyük bir kalabalık toplandı. Herkes kendi dilinin konuşulduğunu duyunca şaşakaldı. Hayret ve şaşkınlık içinde, “Bakın, bu konuşanların hepsi Celileli değil mi?” diye sordular. “Nasıl oluyor da her birimiz kendi ana dilini işitiyor? Aramızda Partlar, Medler, Elamlılar var. Mezopotamya'da, Yahudiye ve Kapadokya'da, Pontus ve Asya İli'nde, Frikya ve Pamfilya'da, Mısır ve Libya'nın Kirene'ye yakın bölgelerinde yaşayanlar var. Hem Yahudi hem de Yahudiliğe dönen Romalı konuklar, Giritliler ve Araplar var aramızda. Ama her birimiz Tanrı'nın büyük işlerinin kendi dilimizde konuşulduğunu işitiyoruz.” Hepsi hayret ve şaşkınlık içinde birbirlerine, “Bunun anlamı ne?” diye sordular. Başkalarıysa, “Bunlar taze şarabı fazla kaçırmış” diye alay ettiler.¹⁹⁴

¹⁹³ Cirlot, a.g.e., s.85

¹⁹⁴ (Çevrimiçi) <https://incil.info/kitap/act/2> (2 Temmuz 2018)

Katalog No : 23

Eser Adı : Smyrna Physiologus'u

Tarihi : 1185

Sahne Adı : Deniz Manzarasında Su Perisi

Sembolik Adı: Turna Üzerine

Yayın : Strzygowski / Bernabo

Sahne : Sahnenin sol tarafında arkasında bir ağaç bulunan dağ veya tepelerin önünde bulunan muhtemelen göl ya da deniz kenarında oturmuş olarak duran elindeki amforayı suya doğru uzatan çıplak bir figür bulunmaktadır. Sahnenin üst kısmında Yunanca bir metin bulunmaktadır. (R.63)

Resim 32 - (Deniz Manzarasında Su Perisi) Katalog

İkonografi : Josef Strzygowski sahneyi İbis (turna) ile ilişkilendirmiştir. “İbis (Mısır turnası)

Arka planda sağda ve sol tarafın önünde bir göl bulunmaktadır. Orta taraftaki eğimli dağ sırtı sola doğru dönmüş bir çıplak kadın figürü bulunmaktadır ve sağ elinde bir ağaç dalı tutmaktadır. Sol tarafından göl suyunun aktığı bölüme altın bir sürahi uzatmaktadır böylece gölün su perisi olduğu anlaşılır. Aynı zamanda iki Ravenna vaftizhanesindeki vaftiz mozağında de bitki kökü ile Ürdün kişileştirilmiş olarak bulunur (R.65). Su perisi burada göbeğindeki bitkisiyle Ürdün şehrini temsil etmektedir. İbis (mısır turnası) suyun yüzeyinde resmedilmişse de bu kısım zarar görmüş ve silik durumda olduğundan seçilememektedir. Sahne aynı zamanda eski Ahit'te Levililer 11 ile 17 ve Yeni Ahit'te Romalılar 11:33 bölümlerine işaret etmektedir. Levililer 11.bölüm yenilmemesi gereken hayvanlarla ilgili olup ayet şu şekildedir: "...RAB Musa'yla Harun'a şöyle dedi: İsrail halkına deyin ki, Karada yaşayan hayvanlardan şunların etini yiyebilirsiniz: Çatal ve yarık tırnaklı, geniş getiren hayvanların tümü. Ancak geniş getiren ve çatal tırnaklı olan hayvanlardan etini yememeniz gerekenler şunlardır: Deve geniş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır. Kaya tavşanı geniş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır. Tavşan geniş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır. Domuz

çatal ve yarık tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız, sizin için kirlidir. Ayet şöyle devam etmektedir Tiksindirici kuşların etini yemeyecek, şunları iğrenç sayacaksınız: Kartal, kuzu kartalı, kara akbaba, çaylak, doğan türleri, bütün karga türleri, baykuş, puhu, martı, atmaca türleri, kukumav, karabatak, büyük baykuş, peçeli baykuş, ishakkuşu, akbaba, leylek, balıkçıl türleri, ibibik, yarasa.”. Smyrna Physiologus’una yönelik ünik bir sahnedir. Su ile ilişkili konuların aktarıldığı bazı Bizans minyatürlerinde nehir ya da deniz kişileştirme figürleri ile birlikte tasvir edilmektedir.

SONUÇ

Diğer ülkelerdeki Bizans Minyatürlerini özellikle de Smyrna Physiologus'unu çalışan araştırmacılarının sayılarının azlığı, Türkiye'de ise Smyrna Physiologusu konusunda araştırma yapan kişi ve kurumların bulunmaması, araştırmamızı yaparken yaşadığımız en büyük zorlukların başında gelmektedir. Konuyla ilgili bir kaç kaynak dışındaki diğer kaynaklara dijital ortamda bile ulaşmak oldukça güç olmuştur. Genellikle nadir eserler kapsamında bulunan ve pek çoğu internet ortamına bile aktarılmamış minyatürler ve onlarla ilgili kaynakların azlığı araştırmamızı son derece zorlaştırmıştır.

Türkiye'de ise ne yazık ki bir elin parmaklarını geçmeyen Bizans minyatürleri araştırmacıları ve yeterli olmayan kaynak sayıları ile kısıtlı kaynakları olan kütüphaneler düşünüldüğünde motivasyon düşürücü, karamsar bir tabloyla süregelen bir araştırma süreci yaşanmıştır. Ulaşılabilen tüm kaynaklar ise danışmanlar ve tez izleme üyeleriyle paylaşılarak elden geldiğince en iyiyi ve doğruyu bulmaya, yorumlamaya ve yapmaya gayret edilmiştir.

Araştırma konumuz ile ilgili maalesef herhangi bir Türkçe yayın bulunmamaktadır. Dolayısıyla yapmış olduğumuz çalışmayla bu konuda araştırma yapmak isteyen yeni araştırmacılara faydalı olunacağını umuyoruz. İlk kez konuyla ilgili Türkçe olarak hazırlanan bir kaynak olması çalışmamızın özgünlüğünü ortaya koymaktadır.

Günümüzde matbaada basılarak hazırlanan kitapların öncüsü olarak kabul edilen el yazmaları son derece önemli kültürel kaynaklardandır. İsminden de anlaşıldığı üzere el yazmaları minyatürlü ve minyatürsüz olmak üzere sınıflandırılmışlardır. El yazmaları ait oldukları ülkelerin ya da kültürlerin sosyal, kültürel ve siyasi özelliklerinin canlı birer tanığı durumundadırlar. Tarihin her döneminde papirüs, çeşitli hayvan derileri kullanılarak hazırlanan parşömen, kağıt, altın, gümüş ve pek çok boya türleriyle beraber hazırlanmışlardır. El yazmalarında günlük hayattan sahneler, bitkiler, hayvanlar, burç tasvirleri, dinsel ve din dışı pek çok farklı konular ayrı ya da birlikte bulunmaktadır.

Yunanca olarak yazılan ilk Physiologus ikinci veya üçüncü yüzyıla tarihlendirilmektedir. İlk Physiologus Mısır'ın İskenderiye şehrinde yazılmıştır. Gezginler ve keşişler ile ticaret gibi pekçok sebeple farklı ülkelere, kişilere ulaşmış farklı dillere çevrilmiştir. Yunanca'nın dışında Physiologus Süryanice'ye, Ermenice'ye, Kıpti diline, Etyopyaca'ya ve Arapça'ya çevrilmiştir. Bunlar arasında Ermenice ve Süryanice olanlar ilk çevirilerdir. Zamanla artan ticaret, diğer sosyal, ekonomik ve dinsel sebeplerle doğudan batıya doğru Physiologus yayılma özelliği göstermiştir. Ayrıca pek çok yerel diller de dâhil olmak üzere çeşitli Avrupa dillerine de çevrilmiştir. Physiologus'un ilk çevrildiği Avrupa dilleri, İzlandaca, İrlandaca, İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca gibi dillerdir. Bern Physiologus'u, Ambrosiana Physiologus'u, bilinen ve kısmen günümüze ulaşmış önemli Physiologus örneklerindedir.

Araştırma konumuzu oluşturan ve üzerine Türkçe olarak hiçbir çalışma bulunmayan Smyrna Physiologus'u ise son derece özgün bir kaynaktır. Minyatürlü bir el yazması olarak 12. Yüzyıla tarihlenen bu eser ne yazık ki, İzmir'de Evangelical Greek School of Smyrna kütüphanesinde bulunduğu sırada çıkan büyük İzmir yangınında 1922 yılında yanarak tamamen yok olmuştur.

Kendisinden geriye yanmadan önce farklı araştırmacılar tarafından çekilmiş bazı siyah beyaz fotoğraflar kalmıştır. Bu fotoğraflarla minyatürlerin bir kısmına ulaşılabilmiş olup fotoğraflar ve üzerindeki Yunanca metinler çoğunlukla eksik ve silik durumdadır. Zaten bazı sahnelerde bulunan yazılar da Türkçe'ye çevrilmeye çalışılmış fakat bu yazıların sahnelerle ilgili olmadığı görülmüştür.

Konuyu ilk kez bilim dünyasının gündemine getiren Josef Strzygowski de Smyrna Physiologusu'nu çalışmaya başlamadan önce eserle ilgili pek çok soruya sahip olduğu için eseri incelemeye 10 yıl sonra başlamış ancak cevap veremediği pek çok soruyu da ortada bırakmıştır. Halen yabancı araştırmacılar tarafından çözülemeyen ve birbiriyle çelişkili durumlar söz konusudur. Bunlar arasında aslında hangi yüzyıla ait olduğu, ciltlenip ciltlenmediği, sayfalarının sıralarının doğru olup olmadığı, neden üç

farklı eserin farklı isimlerle bir araya getirildiği gibi gizemli ve hala cevap bekleyen sorular bulunmaktadır.

Strzygowski hem kendisinin, hem de arkadaşı Heberdey'in çekmiş olduğu siyah beyaz Smyrna Physiologus'u fotoğraflarını, Massimo Bernabo ise Millet ve Buberl'in çekmiş oldukları fotoğrafları çalışmalarında kullanmıştır.

Ancak, Bernabo; Smyrna Physiologus'unu Cosmas Indikopleustes ve Tevrat'ın ilk sekiz sahnesini anlatan Smyrna Octateuch'üyle biraraya getirerek, üç farklı eserin hepsini "Physiologus" olarak isimlendirerek anlamsız bir duruma sebep olmuştur.

Katalog çalışmamızda yanlış bir anlaşılmaya neden olmamak amacıyla Strzygowski ve Bernabo'da aynı şekilde görülen ve Physiologus'a ait olan aynı minyatürler kullanılmıştır. Strzygowski'nin kitabında Smyrna Physiologus'unu Hintli seyyah Cosmas Indikopleustes ve Smyrna Octateuch bölümleri ayrılmış olduğundan yalnızca Smyrna Physiologus'u bölümünde bulunan bütün minyatürler incelenmiştir.

Tezimizde toplam olarak Smyrna Physiologus'una ait olduğundan emin olunan 23 adet minyatür incelenmiştir. Bu minyatürler arasında kutsal kişiler, imparatorlar, krallar, azizler, sıradan kişiler, kıymetli taşlar ve çeşitli hayvanlar bulunmaktadır. Katalog bölümünde ise minyatürlerdeki sahnelerde iki isim bulunmaktadır. Bunun sebebi aslında İkonoklazma resim yasağı dönemidir. Kutsal kişilerin ya da dinsel konuların her zaman resimlerini doğrudan yapmak mümkün olmamıştır. Bazen dini konuları anlatırken hayvanların çeşitli özellikleri kullanılarak sahneler anlatılmaya çalışılmıştır. Bazen de sahnelerde sadece hayvanların özellikleri aktarılmıştır.

Katalog bölümünde belirttiğimiz sahne adı aslında sahnelerin gerçekten ne olduğuyla ilgilidir. Bunların sembolik karşılığı ise sahnenin sembolik olarak ne anlama geldiği ve hangi hayvanla aktarıldığıyla ilgilidir. Sembolik anlamlarda çoğunlukla karşımıza bir hayvan çıkmıştır. Ancak sembolik anlamı bir hayvanla ifade edilmesine rağmen bahsedilen hayvanlı göremediğimiz minyatürler de bulunmaktadır.

Minyatürlerin ne yazık ki, sadece fotoğrafları günümüze ulaşılabilmişinden onları ancak fotoğraflardan algılayabildiğimiz kadarıyla teknik ve ikonografik olarak değerlendirme imkânımız olmuştur. Fotoğraflar siyah beyaz olduğu için renk olarak minyatürler yorumlanamamıştır. Günümüzde Strzygowski'nin bu fotoğraflarının orijinal arşivinin nerede olduğu bilinmemektedir. Parşömen üzerine yapıldıkları ve canlı renklere sahip oldukları Strzygowski'nin eserinde belirtilmiştir.

Konular Hristiyanlıkla ilgili olup amaç genellikle çocuklara ve gençlere Hristiyanlığı tanıtmak, onları Hristiyanlığa çekmek, iyi ve ahlaklı birer Hristiyan olmalarını sağlamakla ilgilidir. Çocuklar Physiologus'daki belirtilen hayvanlarla dini ve ahlaklı bireyler olarak yetiştirilmeye, eğitime çalışılmaktadır. Bu yapılırken hayvanların özellikleri, Hristiyanlıkla ilgili konular biraya getirilerek sembolik anlamlar oluşturulmuştur. Her sembolün anlattığı bir olay vardır, buna ek olarak ise dini ve ahlaki bir öğreti de minyatürlerde anlatılmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kişiler bile minyatürlere baktıklarında sahnenin ne ile ilgili olduğunu kolaylıkla anlamaktadırlar.

Her hikâyede çıkarılması gereken bir ders olduğu için aslında Smyrna Physiologus'u Aesop masallarına sonrasında ise La Fontaine masallarına benzetilebilir. Ahlaklı ve iyi bireylerden ahlaklı ve iyi toplumlara ulaşmak amacıyla oluşturulmuş bir başlangıç noktasıdır. Okurken ya da dinlenirken eğlendirirerek düşündürmeyi ve hikayelerin sonunda bir ders çıkarmayı amaç edinmiştir. Düşünceleri güzel ve etkili bir şekilde ifade eden araçlardan birisi olmuştur.

Çocuk masal kitaplarının öncüsü olarak çocuk eğitiminde Smyrna Physiologus'u yüzyıllarca yalnızca Yunan edebiyatında değil, tüm dünya edebiyatlarında ayrı ve özel bir yere sahip olmuştur. Öncesinde Aesop, Ortaçağ döneminde ise Bestiarumların ve sonrasında La Fontaine gibi fabl türündeki masal kitaplarına ilham vermiştir. İlk kez Doğu'da ortaya çıkıp hazırlanan bir kaynak olarak Physiologus Batı'yı Ortaçağ Avrupasını etkilemiştir. İncilden sonra en çok okunan kitaplar olarak ünlünen Bestiarumların çıkmasına ilham verdiği için son derece önemli kabul edilmektedir.

Gerek figürlerin yansıtılış şekli, gerekse seçilen konuları itibariyle Smyrna Physiologus'u Bizans minyatürlerinin ilk örneklerine benzememektedir. Bizans imparatorluğunda İkonakırıcı dönemde minyatür üretiminde durgunluk yaşandığı için bu dönemde üretilmiş bulunan minyatürlerde figür örnekleri görülmemektedir. İkonakırıcı dönem sonrası dini konuların çoğunlukla işlendiği çalışmalar ortaya çıkmıştır. Smyrna Physiologus'u dini konuların aktarıldığı el yazmaları arasında olup, gösterdiği özellikler bakımından bize göre 9. Yüzyıl olarak tarihlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitap Kaynakçası

- Aesop: **Aesop Masalları** (Çeviren Tozan Alkan), İstanbul, Can Yayınları, 2018.
- Aesop: **Aisopos Masallar Bütün Aesop Masalları Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi** (Çeviren İo Çokona), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Anderson, Jeffrey C.: **The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261**, Newyork, Metropolitan Museum of Art, 1997.
- Anestides, Stavros Th.: **Education and Culture**, Metropolois of the Asia Minor Greeks, ? , Smyrna.
- Anonim: **The Seventy-Eighth Report of the BFBS**, London., Spottiswoode & Co,1882
- Aristotle: **The History of Animals**, Güney Karolina, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012.
- Atay, Mehmet Çınar: **Tarih İçinde İzmir**, İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay.,1978.
- Augustinos, Gerasimos: **Küçük Asya Rumları: Ondokuzuncu Yüzyılda İnanç, Cemaat ve Etnisite**, çev. Devrim Evcı, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997.
- Aydın, Sami: **Sergius of Reshaina, Introduction to Aristotle and his Categories, Addressed to Philotheos: Syriac Text, with Introduction, Translation, and Commentary**, Leiden / Boston, Brill Academic Publishers, 2016.
- Aydın, Sami: **Klassisk arameisk grammatik**, Växjö, Anastasis Media AB , 2013.
- Barber, Richard: **Bestiary MS Bodley 764**, London, The Folio Society, 1992.

- Bartholomaeus, Anglicus: **On the Properties of Things: John Trevisa's Translation of Bartholomaeus Anglicus De Proprietatibus Rerum.** 2 vols. Oxford: Clarendon Press, 1975.
- Bernabò, Massimo: **Il Fisiologo di Smirne: le Miniature del Perduto Codice B.8 della Biblioteca della Scuola Evangelica di Smirne,** Tavarnuzze-Firenze: SISMELE edizioni del Galluzzo, 1998.
- Beyru, Rauf: **19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam,** İstanbul: Literatür Yayınları, 2000
- Black, Jeremy; Green, Anthony: **Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary,** Texas, University of Texas Press, 1992.
- Boardman, John: **Greek Art,** London, Thames & Hudson World of Art, 2016.
- Bradley, John William: **Illuminated Manuscripts, A.C.,** Chicago, Mc Clurg&Co, 1909.
- Bros, Maggs: **Illuminated Manuscripts and Miniatures, European & Oriental,** London, Magg Bros., 1921.
- Buchthal, Hugo: **Iconology and Byzantine Studies Interviewed by Richard Candida Smith,** The J.Paul Getty Trust, 1994.
- Campbell, Joseph: **Batı Mitolojisi Tanrının Maskeleri III,** Çev.Kudret Emiroğlu, İstanbul, Işık Yayınları, 2016.
- Candemir, Aykan: **Uluslararası Amerikan Koleji Araştırma Komitesi İzmir,** İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2000.
- Capart, Jean: **Primitive Art in Egypt,** London, H.Grevel & Co., 1905.

- Carr, Annemarie Weyl: **Cyprus and the Devotional Arts of Byzantium in the Era of the Crusades (Variorum Collected Studies)**, London, Routledge, 2005.
- Carter, Harry.: **"The Types of Christopher Plantin"** (The Library, series 5, number 3, September 1956, p. 170-179).
- Celenza, Christopher S.: **Renaissance Humanism and the Papal Curia** (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1999).
- Cirlot, J.C.: **A Dictionary of Symbols**, Translated from the Spanish by Jack Sage, London, Routledge, 1990.
- Clair, Colin: **Christopher Plantin** (London: Cassell & Company, 1960).
- Clair, Colin: **Unnatural History: An Illustrated Bestiary**. New York: Abelard-Shuman, Ltd., 1967.
- Clanchy, M.T.: **Parchment and Paper: Manuscript Culture 1100–1500. In A Companion to the History of the Book**, edited by Simon Eliot, New Jersey, Blackwell Publishing, 2007.
- Clement, Clara Erskine: **A handbook of Christian Symbols and Stories of The Saints as Illustrated in Art**, Boston, Ticknor and Company, 1886.
- Counts, Derek: **The Master of Animals in Old World Iconography**, Budapest, Archaeolingua, 2010.
- Cömert, Bedrettin: **Mitoloji ve İkonografi**, Ankara, De Ki Basım Yayım Ltd. Şti., 2010.
- Cronin. Grover: **"The Bestiary and the Mediaeval Mind--Some Complexities."**Modern Language Quarterly 2 (1941): 191-98.
- Cuinet, Vital: **La Turquie D'Asie**, Paris, 1894.
- Curley, Michael J.: **Physiologus: A Medieval Book of Nature Lore**, Chicago, T.H.E. University of Chicago Press,2009.

- Curley, Michael J.: **Physiologus: A Medieval Book of Nature Lore**, T.H.E. University of Chicago Press, Chicago, USA, 2009.
- Curley, Michael J.: **Physiologus, Physiologia and the rise of Christian Nature Symbolism.**”Viator”,II,1980.
- Dalley, Stephanie: **Myths from Mesopotamia: Creation, the Flood, Gilgamesh, and Others (Oxford World's Classics)**, Revised Edition, Oxford, Oxford University Press; Revised edition, 2009.
- De la Fontaine, Jean: **La Fontaine Masallar - Hasan Ali Yüce Klasikleri**, Çev.Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Dekkers, Midas: **Dearest Pet:On Bestiality**, Brooklyn, New York, Verso, 2000,
- Delen, A. J. J.: **Histoire de la Gravure dans les Anciens Pays-Bas & dans les Provinces Belges, des Origines Jusqu'a la Fin du XVIe Siècle; Deuxième Partie: Le XVIe Siècle, les Graveurs-Illustrateurs.** (Paris: F. De Nobele,1969).
- Demus, Otto: **Bemerkungen zum Physiologus von Smyrna**,In: Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 25, 1976.
- Dennison, Walter: **Studies in East Christian And Roman Art**, New York, The Macmillan Company,1918.
- Diekstra,F.N.M: **The “Physiologus” the bestiaries and medieval animal lore.** ”Neophilologus”, 69,1985,pp.142-155. Ed. Evelyn Antal and John Harthan. Cambridge, Mass: The M.I.T. Press, 1971.
- Dilan, Hasan Berke: **Türk-Fransız İlişkilerinde Saint-Benoit Lisesi'nin Misyonu**, Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, (tarih yok).

- Dinçel, Tülay: **XIX. Yüzyılda İzmir'deki Rum Okulları**, Celal Bayar Üniversitesi, YL. Tezi, 2012.
- Dopkin, Marjorie: **Smyrna 1922- The Destruction of a City**, The Kent State University Press, 1966.
- Hosepian
- Dobschütz, E.: **Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis**, Leipzig, J. C. Hinrichs, 1912
- Ertuğrul, Özkan: **Mitoloji ve İkonografi**, İstanbul, Dragon Yayınları, 1997.
- Evans, Edward Payson.: **Animal Symbolism in Ecclesiastical Architecture**, New York: Henry Holt & Co., 1896.
- Faithorne, William: **The Art of Graveing and Etching**. (London, 1662; facsimile reproduction by Da Capo Press, New York, 1970).
- Friedmann, Herbert: **A Bestiary for Saint Jerome: Animal Symbolism in European Religious Art**. Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press, 1980.
- Faure, A. M. Felix **Smyrne et 'Asia Mineure, Paris, 1885**
- Funck, Maurice: **Le livre belge à gravures: guide de l'amateur de livres illustrés imprimés en Belgique avant le XVIIIe siècle** (Paris: Oest, 1925).
- Georgiadou, Maria **Constantin Carathéodory: Mathematics and Politics in Turbulent Times**, Berlin: Springer Yayınevi, 2004.
- Goldsmith, Elizabeth E.: **Sacred Symbols in Art**, New York, G. P. Putnam's Sons New York The Knickerbocker Press, 1911.
- Gökdemir, Oktay: "Fransız Kaynaklarının Işığında 1922 İzmir Yangını", **ÇTTAD**, C/S. VI(15), 2007.
- Grabar, André: **The Art of The Byzantine Empire: Byzantine Art In The Middle Ages (Art of The World)**, Denver, Crown Publishers, 1966.

- Goelet, Ogden 'v.d.': **The Egyptian Book of the Dead: The Book of Going Forth by Day: The Complete Papyrus of Ani Featuring Integrated Text and Full-Color Images**, San Francisco, Chronicle Books, 2015.
- Grant, Robert M.: **Early Christians and Animals**, London, Routledge, 1999.
- Henkel, Nikolaus: **Studien zum Physiologus im Mittelalter**. Tübingen: Niemeyer, 1976.
- Hollstein, F. W. H., **Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts, ca. 1450-1700**(Amsterdam: M. Hertzberger, 1949).
- Housepian, Marjorie: **Smyrna 1922: the destruction of a city**.London:Faber,1972.
- Howard, Nicole: **The Book: The Life Story of a Technology.**, Baltimore, Maryland, Johns Hopkins University Press, 2009.
- Hulme, F. Edward: **Natural History, Lore and Legend**. London: Bernard Quaritch, 1895.
- İnci, Salih **Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okuluna Genel Bir Bakış**, Selçuk Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2007.
- Janson, H. W.: **Apes and Ape Lore in Middle Ages and the Renaissance**. London: The Warburg Institute, 1952.
- Jennison, George : **Animals for Show and Pleasure in Ancient Rome**, Penn Press, 1937
- Jensen, Robin Margaret: **Understanding Early Christian Art**, London, Routledge, 2000.
- Kalof, Linda: **Looking at Animals in Human History**, London, Reaktionbooks Ltd., 2007.

- Kazhdan, Alexander P. & Epstein, Ann Wharton: **Change in Byzantine Culture in The Eleventh And Twelfth Centuries**, California, University Of California Press Berkeley And Los Angeles, 1985.
- Kazhdan, Alexander P. **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Oxford 'v.d.': University Press, 1991.
- Kennedy, Katherine: **Christian Symbols Some Notes on their Origin and Meaning**, London, A. R. Mowbra Y & Co. Ltd., 1919.
- Kitromilides, Paschalis M.: **The Enlightenment as Social Criticism: Iosipos Moisiodax and Greek Culture in The Eighteenth Century**, Princeton Üniversitesi Yayını, 1992.
- Klingender, Francis Donald: **Animals in Art and Thought to the End of the Middle Ages**, Cambridge, Massachusetts, M.I.T. Press, 1971.
- Korhonen, Tua – Ruonakoski, Erika **Human and Animal in Ancient Greece: Empathy and Encounter in Classical Literature (Library of Classical Studies)**, I.B.Tauris, 2017, s.28-55
- Lake, Kirsopp – Lake, Silva **Dated Greek Minuscule Manuscripts to the Year 1200**, American Academy of Arts and Sciences, California USA, 1945.
- Landwehr, John: **Emblem Books in the Low Countries 1554-1949: A Bibliography** (Utrecht: Haentjens Dekker & Gumbert, 1970).
- Lazaris, Stavros **Un nouveau manuscrit grec illustré du Physiologus: au sujet d'une récente étude sur ce texte**, Revue des études byzantines, 58, 2000.
- Le Clerc, Guillaume: **Le Bestiaire, Das Thierbuch Desnormannischen Dichters**, Leipzig, O. R. Reisland, 1982.

- Lewis, Sian-Jones, Lloyd Llewellyn: **The Culture of Animals in Antiquity: A Sourcebook with Commentaries**, London, Routledge, 2017.
- Lowden, John: **Illuminated Prophet Books: A study of Byzantine manuscripts of the Major and Minor Prophets**. University Park, Penn-London: The Pennsylvania University Press, 1998.
- Mango, Cyril: **The Art of the Byzantine Empire 312-1453**, Toronto, University of Toronto Press, 1986.
- Maquire, H.: **Christians Pagans, and the representations of Nature: Begegnung von Heidentum und Christentum im spätantiken Ägypten**, Riggisberg, 1993.
- McCulloch, Florence: **Medieval Latin and French Bestiaries**. University of North Carolina Studies in the Romance Languages and Literatures, no. 23. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1962.
- Middleton, J. H.: **Illuminated Manuscripts in Classical and Mediaeval Times: Their Art and Their Technique**, Cambridge, Cambridge: University Press, 1892.
- Mikalson, Jon D.: **Ancient Greek Religion 2nd Edition**, Wiley-Blackwell, 2009
- Migne, Jacques-Paul: **Patrologia Cursus Completus, Series Graeca**, volumes 41-43 (Paris, 1860-64).
- Morris, Richard: **Theobaldus. Physiologus of Theobaldus in An Old English Miscellany. Early English Text Society 49**. London: N. Trubner & Co., 1872.
- Muradyan, Gohar: **Physiologus: The Greek and Armenian Versions With a Study of Translation Technique**, Leuven, Belgium Peeters, 2005.

- Muratova, Xenia: **L'arte longobarda e il 'Phsiologus'In Atti del VI Congresso Internazionale di Studi sull' Alto Medioevo,1980.**
- Mutlu, Şamil: **Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, İstanbul: Gökkuşbe Yayınları, 2005, s. 236.**
- Mutluçağ, Hayri **İzmir Ermeni İhtilal Komitesi ve Terör, Belge Yayınları, Sultan Abdülhamit Dönemi Hususi Tahkikat Komisyonu Raporları İzmir Bölümü, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 1986.**
- Narin, Salih: **İzmir Levantenleri ve Kültürel Etkileri, Dicle Üniversitesi, YL. Tezi, 2012.**
- Nikos, Stangos: **The Thames and Hudson Dictionary of Art and Artists, London,Thames and Hudson,1994.**
- Nissen, Claus: **Die zoologische Buchillustration: Ihre Bibliographie und Geschichte (Stuttgart: Hiersemann, 1966-1978).**
- Özmkas, Hacer: **"Evangeliki Okulu", İzmir Kent Kültürü ve Sanat Dergisi, İzmir, Sayı:45, 2003.**
- Parpulov, Georgi R.: **Toward A History Of Byzantine Psalters ca. 850–1350 AD, Plovdiv, 2014.**
- Perrot, Georges & **A History Of Art in Ancient Egypt, London, Chipiez, Charles: Chapman and Hall Ltd., 1883.**
- Peters, Emil: **Der griechische Physiologus und seine orientalischen Übersetzungen, Berlin, S. Calvary, 1898.**
- Pinch, Geraldine: **Egyptian Mythology: A Guide to the Gods, Goddesses, and Traditions of Ancient Egypt, Oxford, Oxford University Press, 2004.**

- Pitman H. James: **The Old English Physiologus. Text and Prose**
Trans. Albert Stanburrough Cook. Verse Trans.
 Yale Studies in English 63. New Haven: Yale, 1921.
- Plantin, Christopher: **Correspondance de Christophe Plantin. Nendeln,**
 Ed. by Rooses, Max; van Durme, Maurice.,
 Liechtenstein Kraus Reprint, 1968.
- Praz, Mario: **Studies in Seventeenth-Century imagery:**
Bibliography of Emblem Books [Studi sul
concettismo] (London: The Warburg Institute, 1939-
 1947).
- Rice ,Tamara Talbot: **Animal combat scenes in Byzantien art .In studies**
in memory of David Talbot Rice.Acuar di giles
Robertson-Geroge Henderson,pp.17-
23.Edinburgh: at the Edinburgh University
 Press,1975.
- Riedinger, R.: **Der Physiologus und Klemens von Alexandriaia.”**
 Byzantinische Zeitschrift” 66,1973,pp.273-307.
- Robin, P. Ansell: **Animal Lore in English Literature.** London: John
 Murray, 1932.
- Robins, Gay: **The Art of Ancient Egypt,** Massachusetts, Harward
 University Press, 2008.
- Rolleston,George: **Report on Smyrna,** London, Printed by George E.
 Eyre and William Spottiswoode, for Her Majesty’s
 Stationery Office. 1856.
- Rowland, Beryl: **Animals with Human Faces: A Guide to Animal**
Symbolism. 1973. Knoxville: University of
 Tennessee Press, 1975.
- Rowland, Beryl: **Blind Beasts: Chaucer's Animal World.** Kent,
 Ohio: The Kent State University Press, 1971.

- Sbordone, Francesco: **Physiologus,Mediolani: Dante Alighieri**, Albrighi, 1936.
- Seidel, Matthias: **Egyptian Art: The Walters Art Museum**, London, D Giles Limited, 2009.
- Smith, E. Baldwin: **Early Christian Iconography and a School of Ivory Carvers in Provence**, Princeton ,Princeton University Press, 1918.
- Smith, William S.: **Ancient Egypt**, Museum of Fine Arts Boston, T. O. Metcalf Co., 1960.
- Somel, Selçuk Akşin: **Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okuluna Dönüştü?**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2013.
- Sorgeloos, Claude: **Labore et constantia: a collection of 510 editions issued by Christopher Plantin from 1555 till 1589**. Brussels : E. Speeckaert, 1990.
- Stangos, Nikos: **The Thames and Hudson Dictionary of Art and Artists**, London, Thames and Hudson, 1994
- Steele, Robert: **Medieval Lore from Bartholomew Anglicus**. London: Chatto & Windus, 1924.
- Stiebing Jr., William H.; Helft, Susan N.: **Ancient Near Eastern History and Culture**, London, Routledge; 3 edition, 2017.
- Stokes, Margaret: **Christian Iconography;Or,The History Of Christian Art in The Middle Ages, By The Late Adolphe Napoléon Didron**, London, George Bell And Sons, York Street, Covent Garden,1886.
- Stokstad, Marlyn: **Art History Revisd Second Edition**, New Jersey, Pearson Prentice Hall, 2005.
- Stryzgowski, Josef: **Der Bilderkreis des griechischen Physiologus, des Cosmas Indikopleustes und Oktateuch nach Handschriften der Bibliothek zu Smyrna Byzantinisches Archiv**, Leipzig, B.G Teubner, 1899.

- Şenocak, Bülent: **Levant'ın Yıldızı İzmir**, İzmir, Şenocak Kültür Yayını., 2003.
- Tsamakda, Vasiliki: **A Companion to Byzantine Illustrated Manuscripts**, Brill Academic Pub. III. edition, 2017.
- Tradigo, Alfredo: **Icons and Saints of the Eastern Orthodox Church**, Los Angeles, The J. Paul Getty Museum, 2004.
- Treu, Ursula: **The Physiologus and the early Fathers. é Studia Patristica**”,24,1993,pp.197-200.
- Tunalı, Gülçin **Another Kind of Hellenism Appropriation of Ancient Athens via Greek Channels for The Sake of Good Advice as Reflected in Tarih-i Medinetü'l-Hukema**, Bochum Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013
- Tutsak, Sadiye: **İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Üstüner, Ali Cengiz: **Mısır Uygarlığı**, İstanbul, Dragon Yayınları, 1998.
- Varty, Kenneth: **Reynard the Fox: The Fox in Medieval English Art.**: Leicester University Press, 1967.
- Vervliet, Hendrik D. L.: **Reproductions of Christopher Plantin's Index sive specimen characterum 1567 & Folio specimen of c.1567, together with the Le Bé-Moretus Specimen, c.1599.** London, Bodley Head, 1972.
- Vinycomb, John.: **Fictitious and Symbolic Creatures in Art.** London: Chapman and Hall, Ltd, 1906.
- Voet, Léon.: **The Golden Compasses. A History and Evaluation of the Printing and Publishing Activities of the**

- Officina Plantiniana at Antwerp.** Amsterdam: Van Gendt; New York: Abner Schram, 1969.
- Voet, Léon.: **The Plantin Press (1555-1589): a bibliography of the works printed and published by Christopher Plantin at Antwerp and Leiden.** Ed. by Voet-Grisolle, Jenny, Amsterdam : Van Hoeve, 1980-1983.
- Wegera, Klaus-Peter: **Zur Rezeption des Physiologus im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit,** Luxembourg, Germanistik. Publications du Centre Universitaire de Luxembourg, 1996.
- Weitzmann, Kurt 'v.d.': **The Place of Book Illumination in Byzantine Art,** New Jersey, Princeton University Press, 1976.
- Weitzmann, Kurt: **Age of Spirituality Late Antique and Early Christian Art, Third to Seventh Century,** The Metropolitan Museum New York, Princeton University Press, 1977.
- Weitzmann, Kurt: **Studies in Classical And Byzantine Manuscript Illumination,** Chicago And London, The University Of Chicago Press, 1971.
- Weitzmann, Kurt: **Ancient Book Illumination.** Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1959.
- Werness, Hope B.: **The Continuum Encyclopedia of Animal Symbolism in World Art,** New York, Continuum International Publishing Group, 2004.
- White, T.H.: **The Bestiary.** New York: G. P. Putnam's Sons, Capricorn Books, 1960.
- Woodruff, Helen: "The Physiologus of Bern: A Survival of Alexandrian Style in a Ninth Century Manuscript." **The Art Bulletin,** 12, 1930, pp.226-253.

- Wulff, Oskar: **Altchristliche und Byzantinische Kunst**, Berlin, Berlin-Neubabelsberg : Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1914.
- Zucker, Arnaud: **Physiologos. Le Bestiaire des Bestiaires** : Texte Traduit du Grec, Introduit et Commenté , 2005.

Makale Kaynakçası

- Adıtatar, F. **İzmir İngiliz Konsolosluğu ve Siyasi Faaliyetleri (1878-1914)**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü. İzmir.2011
- Aksoy, Yaşar "1922 İzmir Yangını... 93 yıldır konuşuluyor", **Kent Konak Dergisi**, İzmir, Kış 2016
- Aksu, Ayşe: "Skolastik Eğitimden Helenizme Geçişte bir Azınlık Okulu: İzmir Evangelike Rum Mektebi", **Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları**, Sayı 30, Haziran 2016,
- Albanidis, Evangelos "Athletic Activities of The Greek Community in Smyrna from The End of The 19th Century to 1922", **Studies in Physical Culture and Tourism**, 2011, Vol. 18.
- Bates, Bela, Edwards Charles Williams: "Smyrna (18 Mayıs 1831)", **The Missionary Gazetteer**, Boston: William Hyde&Co., 1832.
- Boubougiatzi, Evangelia, İfigenia Vamvakidou, Argyris Kyridis "Greeks' Identities in Smyrna, 19th - 20th century Local and Global Parameters", **Review of European Studies**, 2013, S.5.
- Cevizliler, Erkan: "XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'ndeki İngiliz Okulları Üzerine Bir İnceleme", **Tarihin**

Peşinde Uluslar arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014, S.12.

- Clogg, Richard: “The Didact as Nationalist: The Autobiography of Adamantios Korais (1748-1833)”, **The movement for Greek Independence: 1770-1821**, (ed) Richard Clogg, Macmillan 1976.
- Corrigan, Kathleen: “The Smyrna Physiologus and eleventh-century monasticism (in Work and Worship at the Theotokos Evergetis 1050-1200)” **Belfast: Belfast Byzantine Enterprises** (Belfast Byzantine texts and translations, 6, 2), 1997.
- Davenport, Cyril: “Illuminated Manuscripts”, **Journal Of The Royal Society Of Arts**, Vol-60, No:3087, 1912.
- Demus, Otto: "Physiologus von Smyrna," **Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik**, XXV, 1976.
- Droulia, Loukia: “The Classics in The Service of Renascent Greece: Adamantios Korais and His Editorial Work” **HVMANITAS**, 1997, S. 49.
- Frothingham, A. L. : “Notes on Byzantine Art and Culture in Italy and Especially in Rome”, **The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts**, Vol.10, No. 2, Apr. - Jun., 1895.
- Kastanis, Iason,
Nikos Kastanis “The Transmission of Mathematics into Greek Education, 1800-1840: From Individual Initiatives to Institutionalization”, **Paedagogica Historica**, 2006, Vol. 42.
- Kechriotis, Vangelis “Atina’da Kapadokyalı, İzmir’de Atinalı, İstanbul’da Mebus Pavlos Karolidis’in Farklı Kişilik ve Aidiyetleri”, **Toplumsal Tarih**, Mayıs 2015, S. 257.

- Konan, Belkıs: “Osmanlı Devletinde Protégé (Koruma) Sistemi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2009, c. 58, S. 1
- Kropf , Lewis L.: “Pope Sylvester II and Stephen I of Hungary”, **The English Historical Review** , Published by: Oxford University Press , Vol. 13, No. 50 Apr., 1898.
- Laes, Christian: "Children and Fables, Children in Fables in Hellenistic and Roman Antiquity", **Latomus**, T. 65, Fasc. 4 (Octobre-Décembre 2006), pp. 898-914
- Lixačeva, V. D.: “The Illumination of the Greek Manuscript of the Akathistos Hymn (Moscow, State Historical Museum, Synodal Gr. 429)”, **Dumbarton Oaks**, Vol. 26 (1972).
- Lonsdale, Steven H. Attitudes towards Animals in Ancient Greece, **Greece & Rome**, Cambridge University Press, Vol. 26, No. 2 (Oct., 1979)
- Milliken, William M.: “Byzantine Manuscript Illumination”, **The Bulletin of the Cleveland Museum of Art**, Vol.34, No:3 Mar.1947.
- Muratova, Xenia L' Arte longobarda e il "Physiologus", in **Atti del 6° Congresso internazionale di studi sull'alto medioevo, vol 2, Spoleto: Centro Italiano di Studi Sull'Alto Medioevo**, 1980.
- Nelson, Robert S.: “The Italian Appreciation and Appropriation of Illuminated Byzantine Manuscripts, ca.1200-1450”, “Symposium on Byzantium and the Italians, 13th15thCenturies”, **Dumbarton Oaks Papers**, Vol. 49, 1995.
- Özeçoğlu, Halil: "**Modernleşme Sürecinde İzmir’de Müslim ve Gayrimüslimlerin Eğitimine Karşılaştırmalı Bir**

- Yaklaşım (1856-1908)", İzmir, Yayınlanmamış**
Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- ÖZMAKAS, Hacer: "Evangeliki Okulu", **İzmir Kent Kültürü ve Sanat Dergisi**, 2003, Sayı:45
- Peers, Glenn: "Iconoclasm, Peter and the Use of Nature in the Smyrna Physiologus (Evangelical School B.8)", **Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 50**, 2000.
- Perkins, Ruth: "Education", **A Survey of Some Conditions in Smyrna**, (ed) Rifat N. Bali, İstanbul: Libra Kitap, 2009.
- Rovithis, Flora,
Doina Ionescu,
Eleni R. Livanieu: "Greek Scholars at The Princely Academies in Bucharest and Jassy", **Romanian Astronomical Journal**, 2013, Vol. 23, s. 49.
- Seittelman, Elizabeth E.: "Aesop's Fables: A Unit in Classical Humanities for The Elementary Schools" **The Classical Outlook**, vol. 59, no. 1 (october-november 1981), pp. 17-20
- Strzygowski, J.: "Der illustrierte Physiologus in Smyrna".. **Byzantinische Zeitschrift**, 10(1), pp. 218-222. Retrieved 9 Feb. 2018, from doi:10.1515/byzs.1901.10.1.218
- Şişman, Adnan; Tutsak, Sadiye; Çakmak, Biray: "XX. Yüzyıl Başlarında Uşak'taki Fransız Müesseseleri", **Sosyal Bilimler Dergisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2002, S. 1
- Talbot, Alice Mary: "Bizans Manastır Sistemine Giriş", **Cogito**, Yapıkredi Yayınları, Sayı 17, Kış 1999.
- Trencsényi, Balázs & Kopeček, Michal: "Iosipos Moisiodax: Apology", **Discourses of Collective Identity in Central and Southeast Europe (1770–1945) Texts and Commentaries**, (ed)

Balázs Trencsényi-Michal Kopeček,
Central European Üniversitesi Yayını, 2006, Vol. I.

Uçan, Yunus Emre: “İngiltere Himayesinde Bir Eğitim Müessesesi: İzmir Evangelik Rum Okulu”, **International Journal of Social Science**, Number: 36, Summer II 2015.

Varnava, Andrekos: “Sophronios III (1865-1900): The Last of The ‘Old’ and The ‘New’ Archbishop- Ethnarchs?”, **The Archbishops of Cyprus in the Modern Age: The Changing Role of The Archbishop-Ethnarch, Their Identities and Politics**, (ed) Andrekos Varnava-Michalis N. Michael, 2013.

“Iosipos Moisioudax: Apology”, **Discourses of Collective Identity in Central and Southeast Europe (1770–1945) Texts and Commentaries**, (ed) Balázs Trencsényi-Michal Kopeček, Central European Üniversitesi Yayını, 2006, Vol. I.

“Journal of Mr. Parsons and Mr. Fisk”, **The Missionary Herald**, Haziran 1821, Vol. 17

İnternet Kaynakçası

Baltazzi, Alex: “My Boudja Memories”, levantineheritage.com/testi44.htm. (kişisel web sayfası), 2007.

Nikolaos Koutras “Museum and Library of The School ‘Evangeliki Scholi’, Smyrna”, www2.egeonet.gr/.../fLemmaBodyExtended.as... (26.10.2015)
(Çevrimiçi)<https://www.abdn.ac.uk/bestiary/introduction.php>, 3 Ekim 2018.

(Çevrimiçi)<http://www.orient-mediterranee.com/spip.php?article487&lang=fr> 1 Nisan 2018

(Çevrimiçi)<https://colloquephysiologus2017.wordpress.com/2017/04/25/sponsors/> 1 Nisan 2018

(Çevrimiçi),
<http://www.themorgan.org/manuscript/112333>, 22 Nisan 2018

(Çevrimiçi), <https://www.abdn.ac.uk/bestiary/what>, 22 Nisan 2018

(Çevrimiçi),
https://www.metmuseum.org/toah/hd/anah/hd_anah.htm, 4 Ekim 2017

(Çevrimiçi)<https://ica.princeton.edu/millet/display.php?country=Greece&site=&view=country&page=108&image=7829> 1 Nisan 2018

(Çevrimiçi)<https://incil.info/>, 19 Nisan 2018

(Çevrimiçi)<https://tr.khanacademy.org/humanities/medieval-world/>, 21 Temmuz 2017

(Çevrimiçi)<https://www.bl.uk/greek-manuscripts/articles/book-illumination-in-antiquity/>, 20 Temmuz 2017

(Çevrimiçi)<https://www.britannica.com/biography/Cosmas>, 9 Ağustos 2018

(Çevrimiçi)<https://www.britannica.com/topic/Docetism>, 9 Ağustos 2018

(Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/art/fable>, 3 Ekim 2018

(Çevrimiçi)<https://www.prm.ox.ac.uk/AnimalMummification.html>, 6 Ekim 2017.

(Çevrimiçi)https://www.metmuseum.org/toah/hd/an/hd_anan.htm/, 3 Mart 2018.

(Çevrimiçi)<https://www.prm.ox.ac.uk/AnimalMummification.html/>

(Çevrimiçi)<https://gaiadergi.com/antik-misirda-bulunan-anubis-toplu-hayvan-mezarligi/>, 8 Ağustos 2018.

(Çevrimiçi)<http://www.iep.utm.edu/anim-eth/>, 5 Ağustos 2018.

(Çevrimiçi)<http://www.sessiztarih.net/2014/03/orta-cagda-avrupada-kurulan-devletler.html>, 13 Haziran 2018.

(Çevrimiçi)<http://www.ekultursanat.com/tarih/eser-495-Ortacag-Kulturunun-Kaynaklari-Elif-Kok,28> Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b3b9872880019.21014487, 18 Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)<https://en.oxforddictionaries.com/definition/manuscript>, 23 Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)http://www.metmuseum.org/toah/hd/book/hd_book.htm, 6 Nisan 2018.

(Çevrimiçi)<https://www.bl.uk/greek-manuscripts/articles/book-illumination-in-antiquity/>, 20 Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)<https://www.bl.uk/greek-manuscripts/articles/byzantine-illuminated-manuscripts-from-the-provinces/>, 3 Haziran 2018.

(Çevrimiçi)http://www.metmuseum.org/toah/hd/book/hd_book.htm, 16 Mayıs 2018.

(Çevrimiçi)http://www.christiansymbols.net/animals_5.php, 3 Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)http://www.christiansymbols.net/animals_7.php, 3 Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)http://www.christiansymbols.net/animals_17.php, 3 Temmuz 2018.

(Çevrimiçi)<http://biblicalanthropology.blogspot.com.tr/2016/09/the-rooster-in-biblical-symbolism.html>, 1 Ağustos 2018.

(Çevrimiçi)<https://www.onb.ac.at/en/library/departments/picture-archives-and-graphics-department/about-the-picture-archives/using-the-picture-archives/>, 6 Ağustos 2018.

(Çevrimiçi)<https://www.ephe.fr/en/libraries/archives>, 6 Ağustos 2018.

Arşiv Kaynakçası

İngiltere Milli Arşivi NA FO 369/3330, NA FO 369/3330

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA, 22/Z/1327, 3685/276314

RESİMLER

Araştırmamızda Bu bölüme kadar 32 adet resim kullanılmıştır, dolayısıyla Resimler bölümünde numaralandırma 33 'den başlamıştır.

Resim 33 - Ambrosiana İlyada'sından Aşil'in Zeus'a Kendini Kurban Edişi

Resim 34-Yeşaya'nın Duası, Paris Mezmuru,Bib. Nat. de France, cod. gr. 139

Resim 35 – Fables MS M.397 , Morgan Library, USA.

Resim 36-İsa ve Panterler

Resim 37- Yılanlar

Byz. Archiv II (Strzygowski)

Tafel XVI

Resim 38 - Sabah Vakti

Resim 39 - British Library, Harley MS 4751, Folio 9r Kunduz Avı

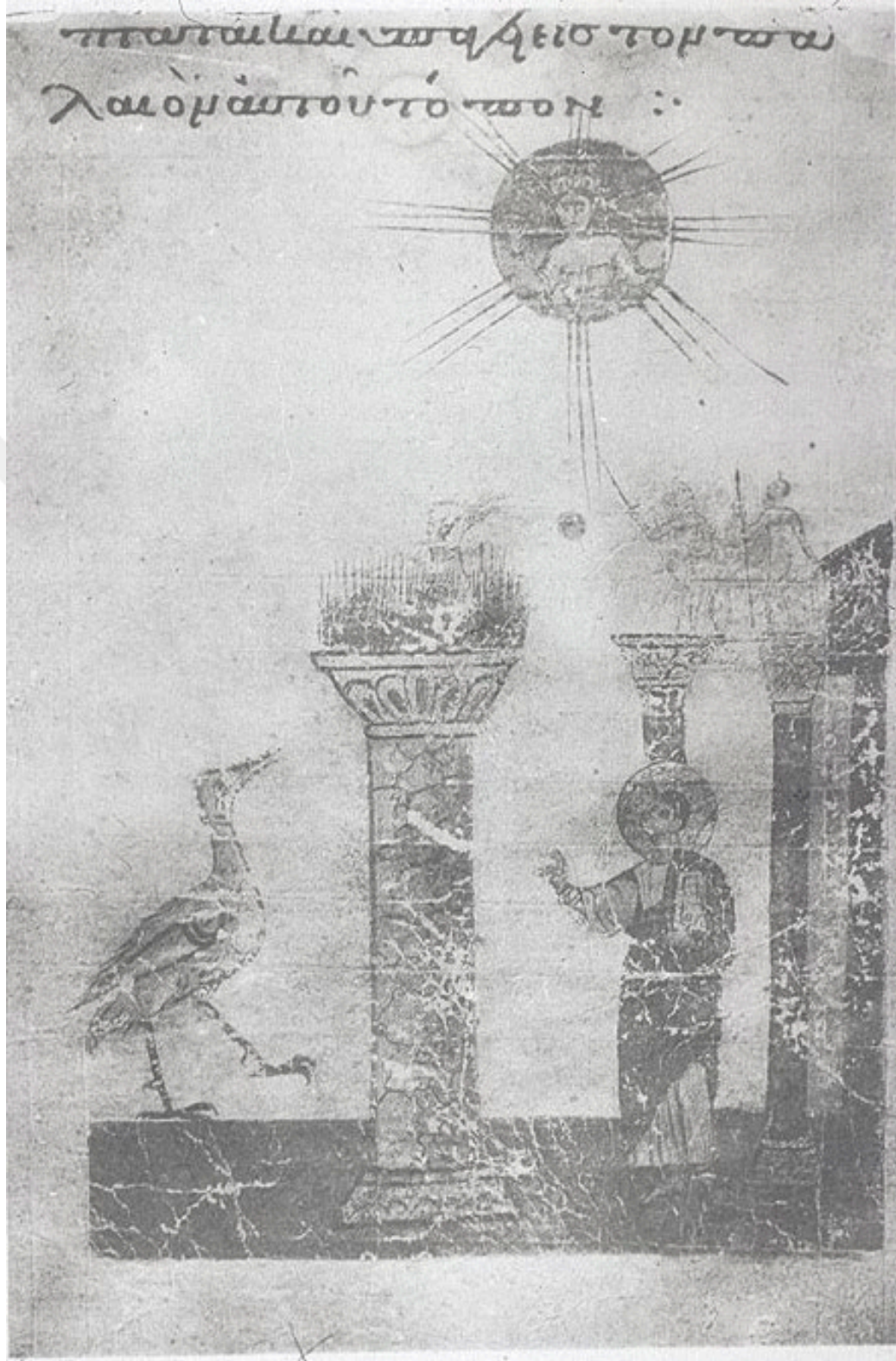
Resim 40 – Smirna Physiologus'u Bernabo cod. B.8. p77 Kunduz Avı

Resim 41 - Evangelical Greek School of Smyrna

Resim 42 (Gece ve Gündüz)

Resim 43 (Heliopolis'de Anka Kuşu)

Resim 44 (Avlanan Tilkiler)

Resim 45 (Süleyman ve Tilkiler Bağda)

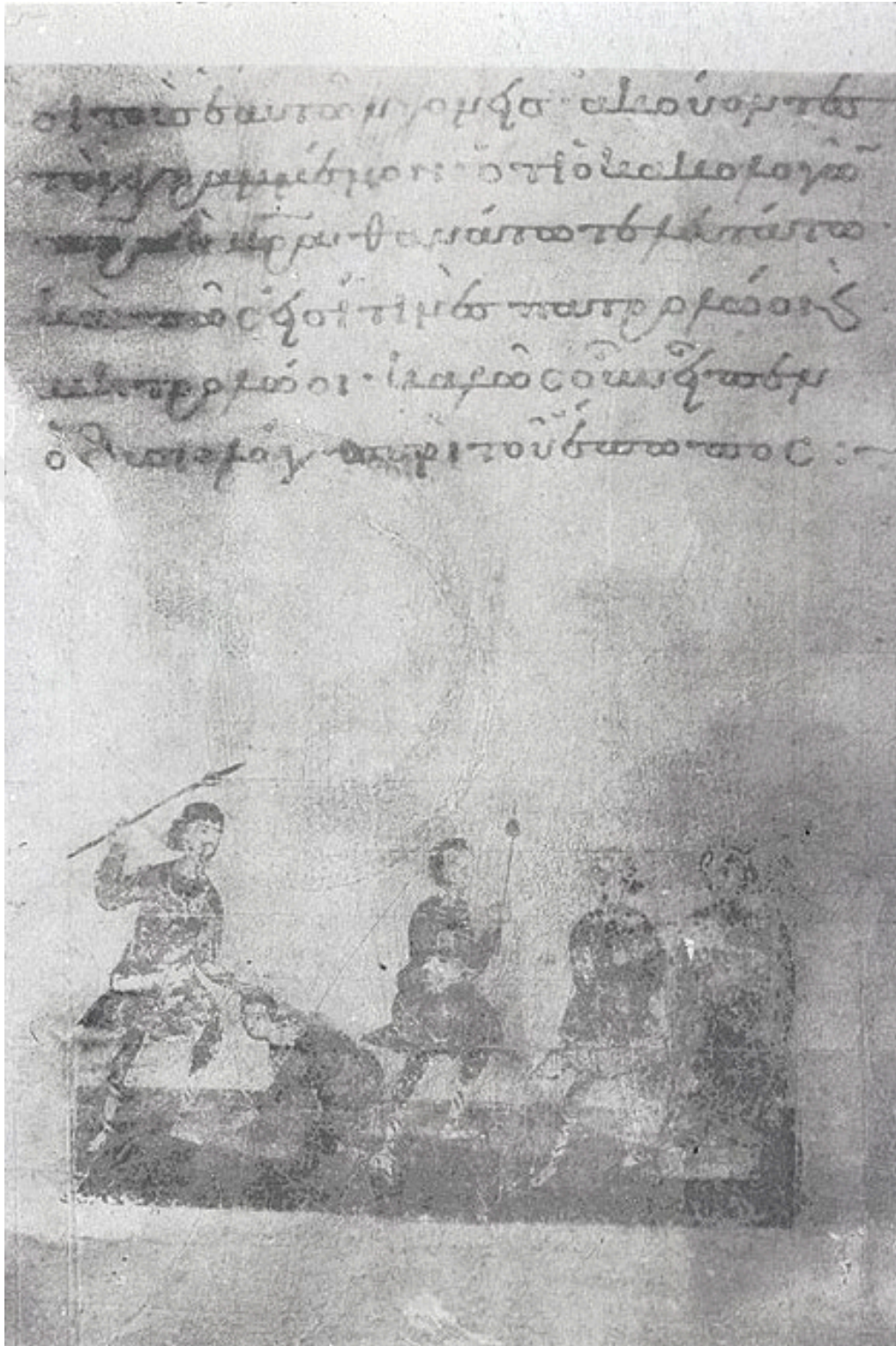
Resim 46 (Tek Boynuzlu At ve Bakire)

Resim 47 (Sabah Vakti)

Resim 48 (Siren ve Kentor)

Resim 49 (Büyüklerin Küçükleri Terbiye Etmesi)

Resim 50 (Çarmıha Gerilme)

Resim 51 (Sert Elmasın İşlenmesi)

Resim 52 (Rahiplik Seçimi ve Aday Gösterme)

Resim 53 (Satirikos'un Duası ve Nikephoros'un Şehit Edilmesi)

Resim 55 (Kyrillos ve Şeytan)

Resim 56 (Süleyman ve Hayat Kadını)

Resim 57 (Gregor von Nyssa ve Şeytan)

Resim 58 (Der Athanasius ve Şeytan)

Resim 59 (Sylvester ve Bir Dansçı)

Resim 60 (Meleklerin Lut'u Ziyaret Etmesi)

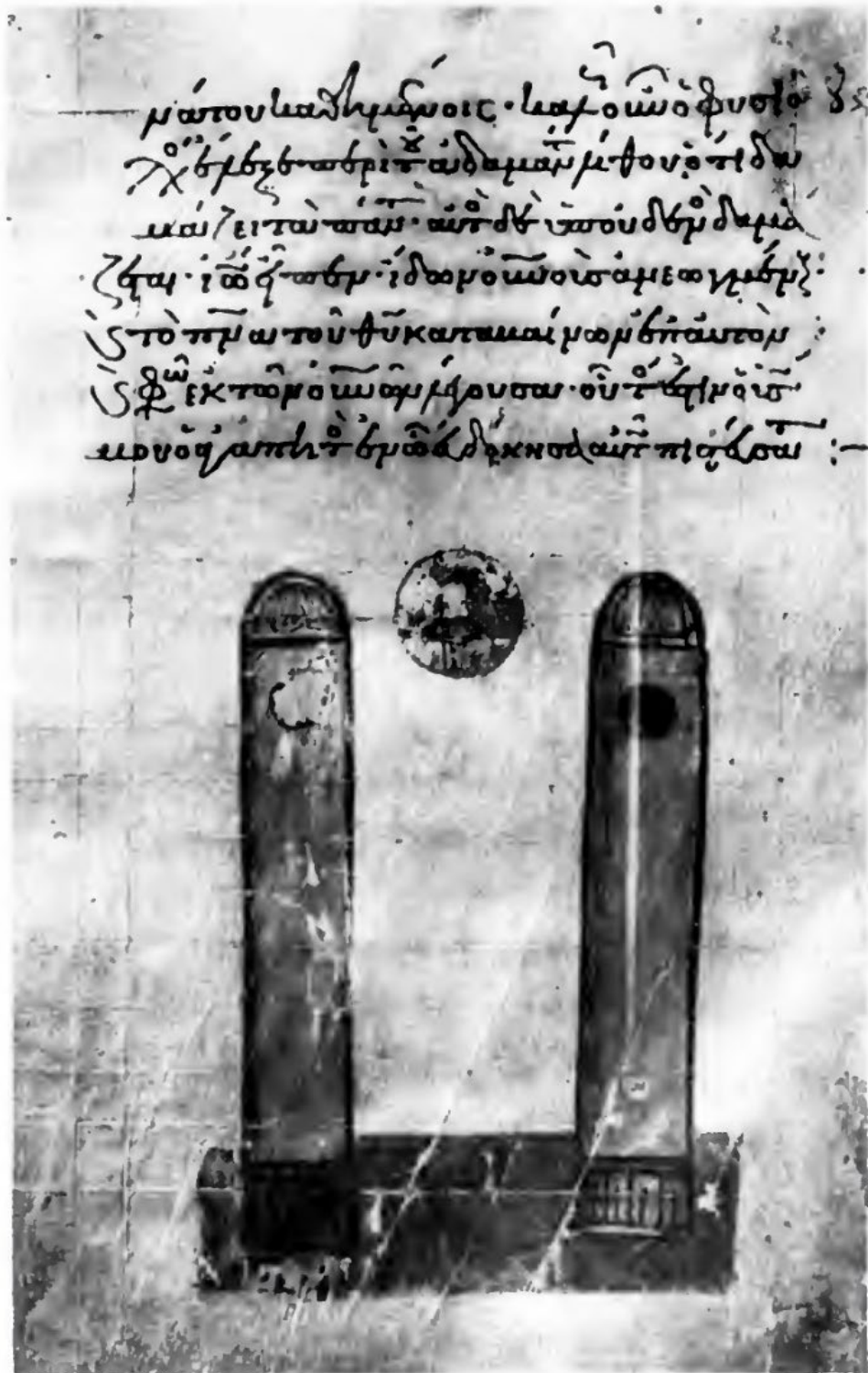
Ερμηνεία

Ἐπιούσιος ἀγαθὸς ἀνδρῶν σὺν ἡμῖν ἵπτο πῶς
τῆς αὐτῆς φυσιολογίας, πόσο μάλ-
λον τοῖς δικαίοις τοῖς λαοῦ δικαί-
οσι ἡμῶν ἀβριπατήσαντας ἡμῶν
οὐκ ἔσονται πῶς. καὶ φράζαντας
τόματα λόγον :

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΟΥΣΙΟΥ

Resim 61 (Bir Şehit ve Daniel)

Resim 62 (İki Stel)

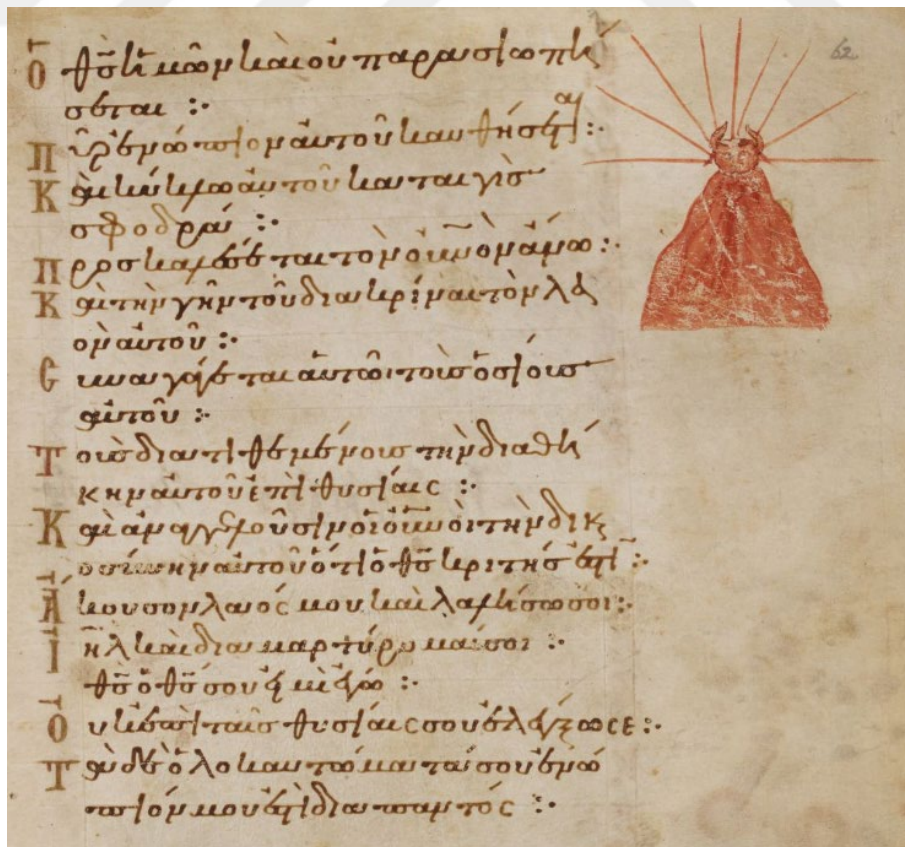
Resim 63 (Kiliseye Giden Rahibeler ve Şeytan)

Resim 64 (Deniz Manzarasında Su Perisi)

Resim 65 (Ürdün şehrinin bitki ile sembolik gösterimi, Ravenna Vaftizhanesi)

Resim 66 (Add MS 19352 62r)

Resim 67 (Barb.gr.372 – F 37v)

Resim 68 (Add MS 19352 79r)

Resim 69 (Add MS 19352 62v)

Κ αὐτὸς αὐτοὶ κορυφαίονται παρὰ
 τὰ οἰβρυγαζόμενοι τῆ ἀνομίας·
Κ αὐτὸς ἀποθήσεται ὡς μοροκέρωτ
 τὸ λίσσμον·
Κ αὐτὸς γῆρσμον ἐν βραχίονι·
Κ αὐτὸς γὰρ δὲ ὁ φθασμός μου ἐν τοῖς
 ἐχθροῖς μου·
Κ αὐτὸς ἐν τοῖς δαμιταμοῖς ὅτι
 ὡς ἐμὲ πομῆρδὸς ἐμὲ μοισα
 κούσσει τὸ οἶσμον·
Δ ἰλαίος ὡς φθασμός μου ἐν τῇ
 ὄσῳ ἰδρὸς ἐν τοῖς μοισαμοῖς πλῆ
 θυσίῳ·
Π ὅτι φυτὰ ἐμὲ μοισαμοῖς οἰκωκῶ·
Ε μεταῖσα αἶμα τοῦ θῆν ἡμῶν ὄσαρ
 ἰθῆσουσι·
Ε πλῆθυσίονται ἐν γῆρῳ
 πτόμι·
Κ αὐτὸς αὐτοὶ τῶν ὄσων τῶν αἰ
 μάτων·

ὁ Χρῆστος
 ἐμὲ μοισα
 μοῖς οἶσμον

Resim 70 (Add MS 19352 124v)

Resim 71 (Smyrna / Bayraklı Höyüğü)

Resim 72 (Dönemin Smyrna Haritası)

Resim 73 (1900'lü yılların başında Smyrna-1)

Resim 74 (1900'lü yılların başında Smyrna-2)

Resim 75 (1900'lü yılların başında Smyrna-3)

Resim 76 (1900'lü yılların başında Smyrna-4)

CULTURE OF SMYRNA FIG IN CALIFORNIA

of
ible New

is remarkable in
ig culture in Cali-
it proved the pos-
sible, not only in
America, of a crop
and by the process
and the operation,
refering the fig-
as the histology
ret, fig to the tree
figs of commerce.
ian Minor, whose
reported under the
rooms, now known
the production of
could be primarily
bleness of the fig
le of the fig, and
the fruit of the fig
in the fig; that the
seminis call a re-
er support of the
the that these are
the standard, or
a, or female. Some
knows that there
those like the vis-
situation in the
Spain, or back
to Turkey, the
other countries

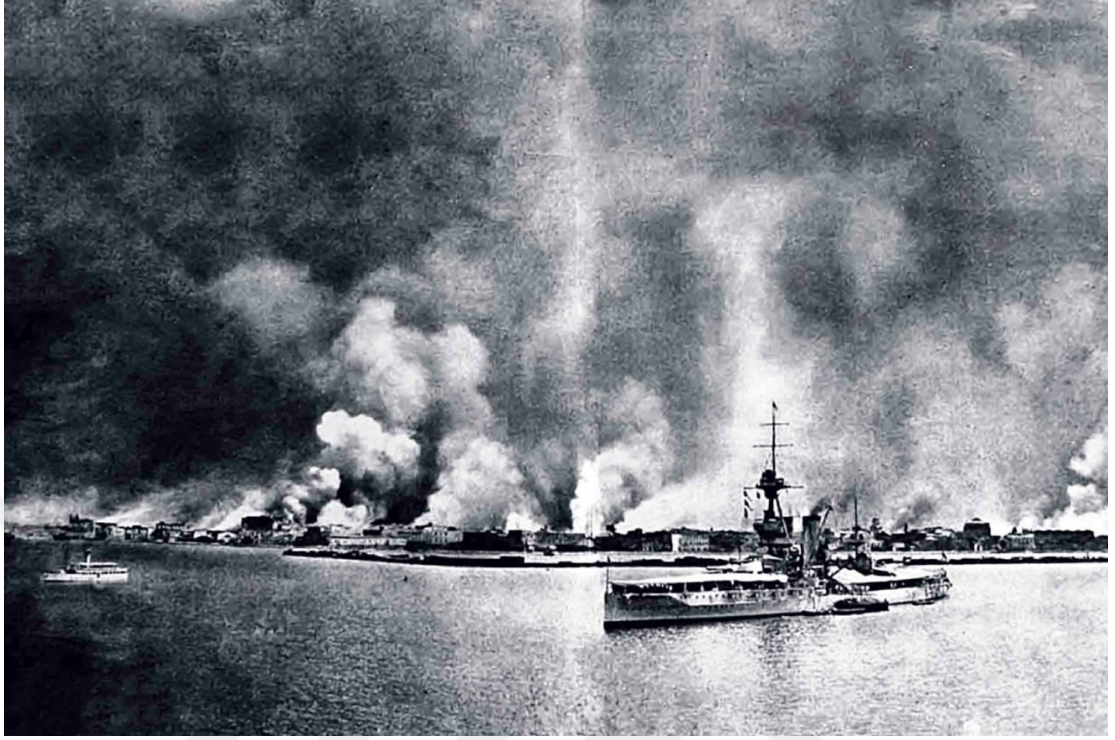

ed figs, such as the
Smyrna variety, a
evaluation a check
of these would do
enough to employ
1 fig.
For the past year
has been engaged
returning to control
the and distribute
trees of the figs
are gathered and
some which is in
fruit, and it is in
to me, on the line
last year, he got
several hundred
of boxes of rather a
price per container
then distributed
being hung in the
the orchard of the
figs figs are used to
as many as 20 or
larger ones. The
through the year
of the figs con-
servation of orchard,
reported that the
commercial crop
of Smyrna figs of
several hundred
tons of the orchard
local market, it is
rained it will be
likely which will
Prussia country and
fig districts of the
"A number of us
have been made in
experience. The
of figs figs are
known, for lack of
"figs figs. The
points that at least
are essential to the
production of good
I would be in con-
crop, while No. 2 is
over the most used
is particularly pro-
which is the best."
The wages are
high the only man
room, about one at
each day until at
active life of the

Resim 77 (Smyrna'dan Amerika'ya İncir İhracatı. 1900'lü yıllar.)

Resim 78 (Levantenlerin çok bulunduğu Smyrna'dan Almanya'ya bir kartpostal. 1900'lü yıllar.)

Resim 83 (Büyük Smyrna Yangınından-1)

Resim 84 (Büyük Smyrna Yangınından-2)

Resim 85 (Büyük Smyrna Yangınından-3)

Resim 86 (Büyük Smyrna Yangınından-4)

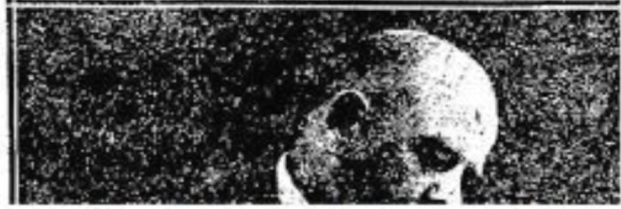
Resim 87 (Büyük Smyrna Yangınından-5)

Resim 88 (Büyük Smyrna Yangınından-6)

ARMENIANS, NOT TURKS SET SMYRNA ABLAZE RELIEF WORKER DECLARES

American Who Reached City Before Occupation Says Victors Not Responsible for Destruction.

San Antonio Express / 1923-01-22

to preserve and equally to the advantage of the enemies to destroy.

At 12:00 o'clock fire fires were reported around the Armenian hospital then occupied by the Turks. At about the same time, two fires were reported at the Armenian club, and a few minutes later several fires started simultaneously around the Cosmopolitan Railroad.

Shortly after noon Greenwood, convinced that the city was doomed, again went to the military authorities to ask for help and again it was not forthcoming. It was not until six o'clock in the evening that he was given a company of 100 soldiers to serve under his direction and it was eight o'clock at night before the soldiers began destruction of buildings by bombs, in order to check the spread of the fire.

A Southerner Gets Pass the Flames.

Early in the afternoon, I was at the headquarters of Kalem Pascha, Turkish Military Governor of the district, and from his window I could see smoke from several fires in various parts of the city. I called his attention to this, but he insisted me they were of no consequence. He said he had been worried about the possibility of conflagration, and that his soldiers had received instructions to prevent it. When I left him I made an appointment to return at five o'clock that afternoon but the fire had spread so rapidly, the roads had been closed

Resim 89 (Yabancı Basında Büyük Smyrna Yangını-1)

Prentiss Blames Armenians For Firing City of Smyrna

Greeks and Armenians Destroyed Supplies and Hospital Rather than Allow Enemy to Use Them—Turks Had Full Control and Planned to Use Smyrna as Headquarters.

The Bridgeport Telegram / Jan. 22, 1923

Resim 90 (Yabancı Basında Büyük Smyrna Yangını-2)

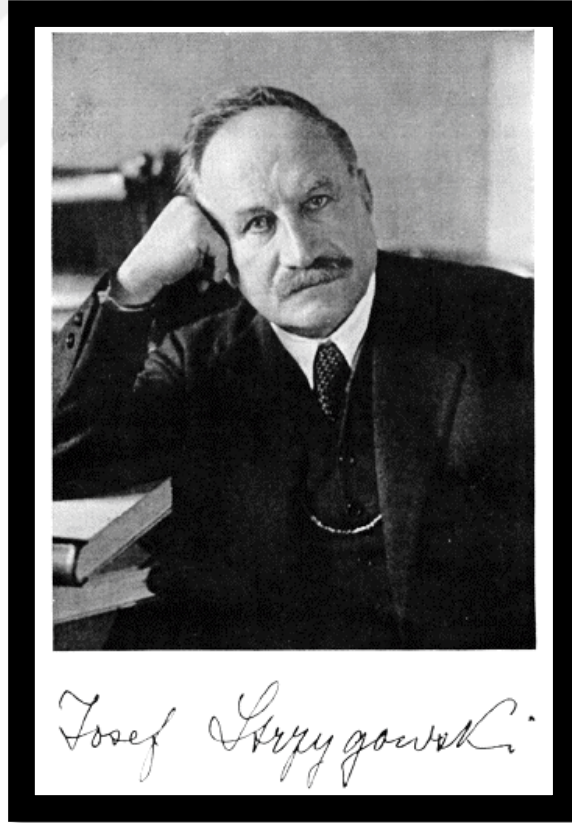
Resim 91 (Türk Ordusu İzmir'e Giriyor)

Resim 92 (Büyük Smyrna Yangını Sonrası Evangelical Greek School of Smyrna -1)

Resim 93 (Büyük Smyrna Yangını Sonrası Evangelical Greek School of Smyrna -2)

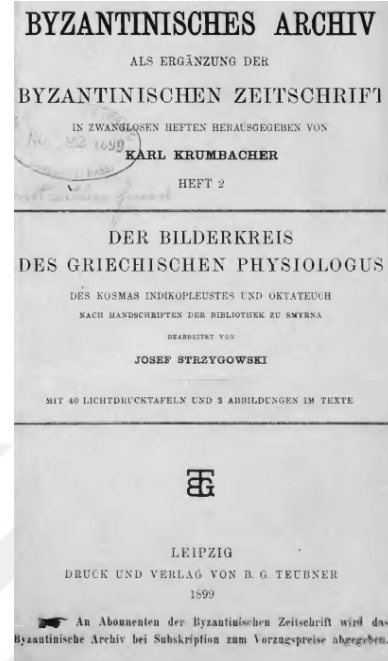

Resim 94 (Smyrna Physiologus'u üzerine ilk kez çalışma yapan, Polonya ve Avusturyalı Sanat Tarihçisi Josef Strzygowski)

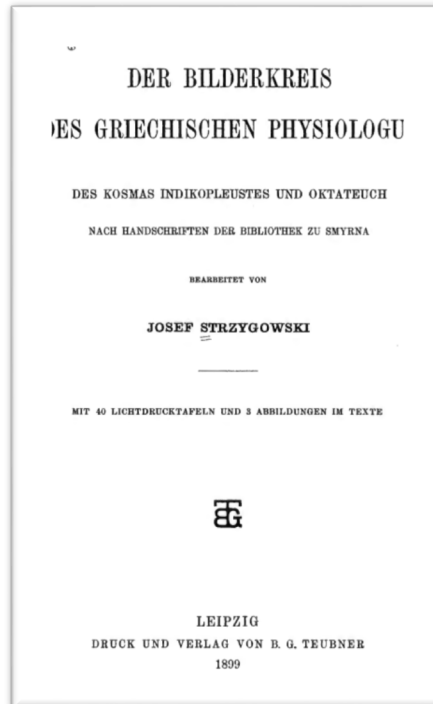
Der Bilderkreis des griechischen Physiologus, des Kosmas ...

Josef Strzygowski, Izmir
Turkey Euangeliké scholé Bibliothéke

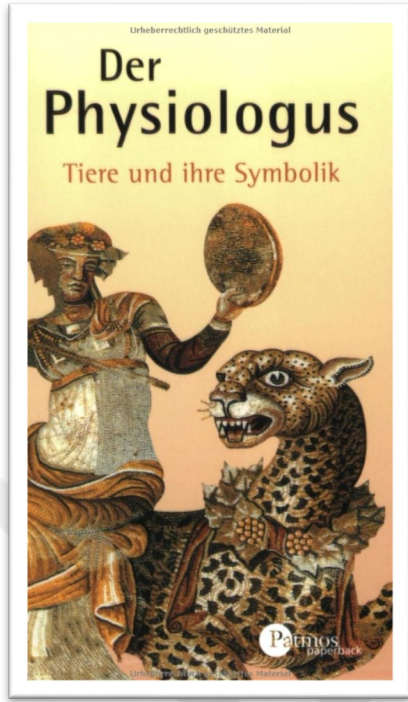

Resim 95 (Smyrna Physiologus u dış ve iç kapak sayfaları-1)

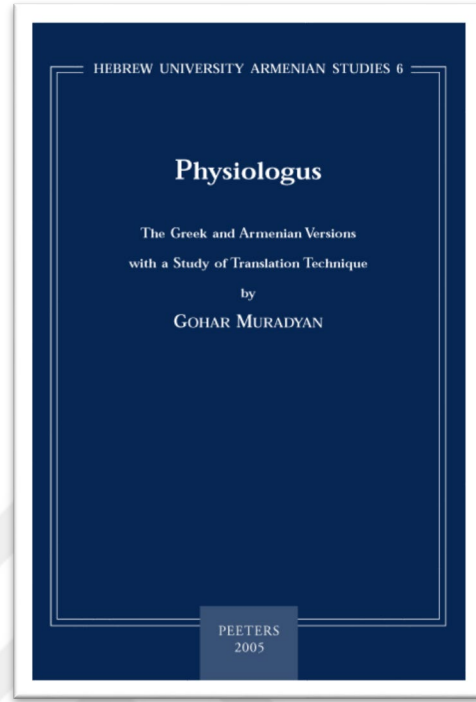
Resim 96 (Smyrna Physiologus u dış ve iç kapak sayfaları-2)

Resim 97 (Smyrna Physiologus u dış ve iç kapak sayfaları-3)

*Resim 98 (Çeşitli Dillerde Yazılmış
Physiologus Örnekleri-1)*

*Resim 99 (Çeşitli Dillerde Yazılmış
Physiologus Örnekleri-2)*

Resim 100 (Çeşitli Dillerde Yazılmış Physiologus Örnekleri-3)

Resim 101 (Ortaçağın Bestiariumlarına Kaynaklık Eden Bir Smyrna Physiologus Minyatür Örneği)

Resim 102 (Çeşitli Physiologus ve Bestiarium Kitapları)

ÖZGEÇMİŞ

1973 Çorlu-Tekirdağ doğumluyum. Babamın görevi dolayısıyla Türkiye'nin farklı yerlerinde eğitimime devam ettim. İlkokul eğitimimi Kayseri'deki Ahmet Paşa İlkokulu'nda yaptım.Ardından Ortaokul eğitimimi Malatya'daki Atatürk İlköğretim Okulu'nda ve Lise eğitimi ise Tatvan Bitlis'te Atatürk Lisesi'nde lisesinde tamamladım.

1995 yılında Konya, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği bölümünden mezun oldum.Tennessee Williams'ın “The Glass Menagerie” isimli eserinin Türkçe çeviri hataları üzerine lisans tezimi hazırladım.

1996 yılında, Trakya Üniversitesi, Tekirdağ Meslek Yüksekokulu'nda İngilizce Okutmanı olarak çalışmaya başladım. 1997 yılında askerlik hizmetimi tamamladım.

2005 yılında Trakya Üniversitesi, Sanat Tarihi bölümünde yüksek lisans çalışmama başlayarak, 2008 yılında mezun oldum. 19. Yüzyıl İngiliz manzara ressamı “John Constable “ üzerine yüksek lisans tezimi hazırladım. Yüksek lisans çalışmam sırasında Avrupa Birliği Grundtvig Bursu ile Llangollen-Wales Birleşik Krallık'ta bulundum.

2012 yılında İstanbul Üniversitesi,Sanat tarihi bölümünde doktora çalışmama başladım.Doktora çalışmam esnasında 2015 yılında Uppsala Üniversitesinde araştırma yapmak için İsveç,Uppsala'da bulundum. Halen Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Mühendislik Fakültesi'nde İngilizce Öğretim Görevlisi olarak çalışıyorum.Orta düzeyde Almanca da biliyorum.

05.08.2018